

Ойтвыв кодзув

2
ФЕВРАЛЬ
1982

Сыктывкарса мехлесхозысь техник-лесовод Г. А. Мишарина.

Снимокыс В. Вежевлён.

Войвыв кодзув

ТАЙӦ НОМЕРЫН

Юрий ВАСЮТОВ. Сиктӧй — шудӧй (поэма) 3
Александр УЛЬЯНОВ. Куим вок, куим тополь (висьт) 9
Василий РАССЫХАЕВ. Чужан сиктӧ (пьеса) 17
Александр МАЛЬЦЕВ. «Мыйла шогсян...», «Быд рыт...», «Сьӧлӧм дой» (кывбуръяс) 26
Алексей ОДИНЦОВ. Сизь поз. Купальница (висьтъяс) 28
Евгений КОЗЛОВ. Дедӧ, ветлам гычтӧ кыйны (висьт) 31

Публицистика

Александр ВАХНИН. Тадзи тшӧктӧ сьӧлӧмыс . . . 33
Николай ВОЛОДАРСКИЙ. Ёртасисны биа воясӧ . . 37

Критика да библиография

Егор РОЧЕВ. Абу шмонитӧм 42

Миян календарь

А. СТАРЦЕВ. Зарни юбилей 45
Элеонора ПОПОВЦЕВА. Коми му серпасалысь . . 47

Чужан му, чужан кыв

В. ЛЯШЕВ. Коми сёрни Европаса лингвистическӧй атласын 50
Е. А. ИГУШЕВ. Мыйла сідзи нимтылӧмаӧсь 52
Василий ТОРОПОВ. Челядьлы сиӧм олӧм 54

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННӦЙ ДА ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКӦЙ ЖУРНАЛ

■

ЛЭДЗӦ КОМИ АССР-са ПИСАТЕЛЬЯСЛӦН СОЮЗ

■

ПЕТӦ 1926 ВОСЯНЬ

■

2

ФЕВРАЛЬ
1982

■

СЫКТЫВКАР

СЕВЕРНАЯ ЗВЕЗДА

◆

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ
ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ

◆

ОРГАН
СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ
КОМИ АССР

Главный редактор ***П. Шахов***

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

А. Ванеев, М. Игнатов, Н. Куратова, А. Одинцов *(ответственный секретарь),* ***В. Попов, С. Попов, С. Раевский, И. Торопов*** *(зам. главного редактора),* ***Г. Юшков.***

*

Комсомоллӧн XXXIII Сыктывкарскӧй городскӧй конференциявывса делегатъяс (шуйгавывсянь): Людмила Козлова, Алексей Зарубин, Наталья Васильева да Галина Демьянова. Алексей Зарубин да Галина Демьянова вӧліны тшӧтш ВЛКСМ XXXIV областнӧй конференциявывса делегатъясӧн.

Снимокыс А. Елькинлӧн.

Юрий ВАСЮТОВ

Сиктӧй — шудӧй

ПОЭМА

II. ШОР

«Визувтысь ваыд
туйтӧ аддзӧ».
Йӧз кост шусьӧг.

1

Шорӧй, шорӧй,—
ай-мам сод пом дорӧй,
коді тэнӧ водзлань мунны корӧ?
Тэ ӧд чужин
эн мӧй ыб дор сёныи,
паськыд гудыр юӧн
мыйла кӧсъян лоны?
Визувтісны
гожӧмъяс и тӧвъяс,
кор сӧдз ватӧ
дучкылісны вӧвъяс.
Қытӧнӧсь ті,
шор дор вӧла туйяс,
вӧввывсаяс,
ловъя дӧваяслӧн
«жӧникпуяс?..»
Шорӧй, шорӧй,
визувтлан-ӧ кадас,
кор лӧз ванад
пӧткӧдчис бригада?
Помнитан-ӧ,
кыдзи Қлавдей тьӧтным
азя шыдсӧ пуис
ыджыд пӧртӧын?
Шыдыс кизьӧр,
ваыд абу сола.
А ме, гашкӧ, сы понда и ола:
вӧлі нуръя,
нуръя вӧлі ваыд.
Сыркъяліс кӧть би пытшкын
странаыд.
Шорӧй, шорӧй,
важ моз ватӧ нуан,
вильыд изъяс костын
сяльган-пуан.
Тэнад аслад визувтан законъяс:
сьылан сэк,
кӧть орччӧн пурсьысь понъяс:
бӧрдан сэк,
кӧть сьылӧны бур йӧзыс;
югдан сэк,
кӧть пемдӧ енэж лӧзыс;
ойдан — збойман,
яман — да он косьмы...

2

Уна во чӧж
шоркӧд нуа кось ме.
Бур суседъяс,
овмӧсын мый лишнӧй,—
шорӧ ставсӧ:
чугун, укват, чышъян,
кӧті, колош, лабич,
юртӧм улӧс,
ушат, пож...—
Мый олан кадсьыс кулас.
Да и аслам керка —
шор дор овмӧс.
Қоркӧ мыйкӧ
шыбитны жӧ ковмас.
Қӧть ог ачым:
гӧтыр, пиян, нывъяс.
Оз тай имит
быд дырйи на кывйыс,
бур ни, лёк ни.
Эськӧ век мед кокни,
аски йылысь мӧвпыштны эз ков,—
и шуда налӧн лов.

Поэмалӧн первой юкӧныс журналлӧн кольӧм вося 11-ӧд номерын.

3

Лун-вой кольччӧ,
олӧм водзлань тюрӧ.
Шыблалантор
мыйкӧ век нин сюрӧ.
Коркӧ весиг ачыс телевизор
шойна вылӧ мунны
босьтас «виза».
Ӧбразлы тай,
енлы кӧть ог эскӧй,
иньпӧв пельӧсъясын
век на абу дзескыд.
Сэн — искусство,
сэн — важ мортлӧн лолыс,
гажыс, шогыс.
Но и мед на олас.
Да и сытӧг
коньӧр шорыс тырӧ,
ваыс бара
туйсӧ выльӧс кырӧ.
Ӧд и асьным
помӧдъясысь кежам,
тёпкана лёкинсӧ
шыльыд туйӧн вежам.
Ӧд и асланым
дзик ставыс ӧмӧй туйӧ,
сьӧлӧмын мый эм,
медбӧръя туйӧ?
Мыйтаторйыс
морӧс кудйӧ сӧвлӧ,
а оз ковлы!
Сьылам — ректам.
Бӧрдам — сідз жӧ кокни ловлы.

4

Пета багырӧн ме
шор дорӧ быд тулыс,
лэптала:
важ туис,
шердын,
пу лыс — ёлка шой
и китӧм-коктӧм акань...
Келала сэн,
быттьӧ восьта запань...
Туисӧн
ме ягӧ ветлі чӧдла,
вотлі — куд-куднас он пӧдлав;
сюмӧд
ыджыд вокӧ кулис;
шердын
батьӧ вурис;
мамӧ
идсӧ сійӧн шердліс,
содз тыр идсьыс
пинь тыр нянь тор
меным шедліс;
вӧччӧм коз пу гӧгӧр
Мороз пӧльӧн
ачым йӧкті,
сы кодь мичаӧн да гажаӧн
ставлы овны тшӧкті;
акань —
оз тусь нывкаӧйлы
батьсянь козин...
Свет вылын и натӧг
овны, вӧлӧм, позьӧ.
Тэча гож водзӧ ме ставсӧ,
косьта-сота.
Шорыд бара визувджык да ота.
Дзорга ловзьӧм ва вылӧ и радла:
вынсӧ унджык сетӧ йӧрлы-садлы.
Сэні быдторйӧн
гӧстьӧс верда-уда,
сылӧн «аттьӧ» кылысь
ме и шуда.

5

Шуд йылысь
ог прӧста уна шу ме.
Шуд — эм шуд.
А кутшӧм?
Вӧйла думӧ:
шуда —
коді ваысь ловйӧн петіс?
али коді кисӧ сылы сетіс?
шуда —
коді лоис Ыджыд Мортӧн?
али коді шусьӧ Ыджыд Ёртӧн?
шуда —
коді радейтӧ став Мусӧ?
али коді ӧти мортлы муса?
шуда —
кодлӧн оз и пӧтлы колӧм?
али коді йӧзлы сетӧ олӧм?
шуда —
коді лӧптӧн тыртӧ шорсӧ?
али коді багырӧн сэн ворсӧ?..

6

Шуд.
Та йылысь мӧвпавлісны нэмъяс.
Шудсӧ дорны босьтчылісны енъяс:
Прометей,
Аллах,
Христос
и Будда...
Налы эскысь,
гашкӧ, быдӧн шуда?

7

Шудыд
ставлы копрасьӧ оз ӧтмоз:
ӧтикъяслы петкӧдчылӧ вӧт моз,
мӧдъяс ордын кабыраныс олӧ;
ӧтикъяслӧн юмов,
мӧдъяслӧн
сола.

8

Сы вӧсна, мый шудыс аслыссяма,
ӧтикъяслы туйсӧ индӧ ылі БАМ-ӧ,
мӧдъяслы — ас гортӧ,
ай-мам му вылын мед лоис мортӧн,
коймӧдъяслы —
зеп мед вӧлі сӧмын тыра...
Шудла туйыс
быдӧнлӧн асныра.

9

Эмӧсь йӧз:
тэ найӧс сӧмын ышӧд,
улӧ юрӧн гӧра
бергӧдны оз дышӧд;
эмӧсь йӧз:
сэк сьӧлӧм налӧн ловзьӧ,
мукӧдыс кор найӧ вынысь повзьӧ;
эмӧсь йӧз:
пыр ичӧт налы Муным,
мыйкӧ водзлань кӧсйӧны век нуны.

10

Эз кӧ вӧвны Дежневъяс,
Ермакъяс,
нырщикъяс Зырянъяс,
збой казакъяс;
эз кӧ лок Амурӧ
Комсомолным;
сиктаным
колхозным кӧ эз волы,—
лоис-ӧ видз-муным миян паськыд?
лоим-ӧ Россияӧн ми асьным?
лысьтім-ӧ ми эськӧ сэки шуны:
медся шуда —
миян Сӧвет муным?!
Эз кӧ вӧвны
партия да Ленин,
олӧмсьыс ми эськӧ
кутшӧм тшупӧд венім?
Вошис-ӧ на эськӧ
сёрни кылысь:
«барин»?
лэбис-ӧ на эськӧ
космосӧ
Гагарин?

11

Эмӧсь йӧз...
Но эмӧсь йӧз и мукӧд.
Космосыдкӧд найӧс
он на люкӧд.
Ас му вылӧ
мӧд ногӧн оз тӧрны:
пышйӧны,
мед ас му йылысь сӧрны,
вуджӧны границаяс-кордонъяс,
корсьӧны пеж лов выланыс донъяс.
Эмӧсь йӧз...
А шудаӧсь-ӧ найӧ,
кодъяс ловъяӧн на
пырӧдчӧны «райӧ»?

12

Степей Иван
шуда мортӧн шусьӧ.
Дарья гӧтырыс пӧ
чӧскыда зэв
пӧжасьӧ и пусьӧ;
мудзӧм верӧсыслысь
пӧрччас кӧмсӧ-пасьсӧ,—
верӧс вӧсна
ставнас пуктӧ асьсӧ:
асъя шондікӧд и олӧ,
быттьӧ узьны
сыысь дырджык полӧ,
югдытӧдз на пес-ва пыртӧ,
кильчӧ помысь лымсӧ зыртӧ,
ковмас — агсасьӧ и гӧрӧ,
кӧзяинкӧд каяс вӧрӧ...

13

Коми морт
оз вермы овны вӧртӧг,
коми морт
оз лолав парма кӧртӧг.
Парма-вӧр да коми —
му да гӧрысь.
Быттьӧ аслас кумысь
коми
босьтӧ вӧрысь.
Вӧрын сӧвмӧ-кисьмӧ
арся озыр кадыс:
сэтӧр-чӧдйыс-пувйыс —
войвыв виноградыс.

Вӧрын: чери-яйыс,
керкаыс и пескыс...
Вӧрлы
Стапей Иван
кыдзи енлы эскис:
«Вӧр шӧрын оз сёрнитны ни сьывны,
вӧрын колӧ чӧла овны-вывны,
вӧрын весиг йӧлӧга эн дэльӧд,—
ловъя лов моз вӧрыс синма-пеля.
Джуджыд,
шоныд,
паськыд,
тшӧтшкӧс яла ягным,
да со жуглам-пасьям,
быттьӧ медлёк врагным.
Пилаӧн и пуляӧн
быродалам койтъяс,
нюръяссьыным косьтам
медбӧръя ва войтъяс.
Турипув ни мырпом,
марьямоль ни ыжман.
Аслад пиян водзын
тадзи со и мыжман.
...Да и ветлысь-мунысь
оз на мусьыс курышт,
югыд лун шӧр лунӧ
ректас тыра турыш *.
Вӧр керкаысь лабич
жуглас, пачӧ ломтас,
быттьӧ вӧрас абу
мукӧд сикас ломтас.
Мунас, чӧс туй «вотас»,
кӧсъяс, чомтӧ сотас,—
сэтшӧм сылы дзескыд парма отас.
Воас, кӧнкӧ, гортас — шуда!
Тэ кӧть бӧрд да омляв...
Озыр эськӧ му да,
вӧр-васӧ он томлав:
нэм чӧж вердіс-удіс!—
сэтшӧм сылӧн могыс.
Ӧтияслы — шудыс,
мӧдъяслы и — шогыс»

14

Шогыд сійӧ шог на,
ковъясяс и йирӧ,
гогынӧн он гогнав,
изйӧн он вӧйт йирӧ.
Вошан чӧдъя вӧрас,
пӧдан чӧскыд ваас...
Шогыд сійӧ тӧрас
весиг сакар-маас.
Шуам, Иван лунӧ
сиктын праздник мунӧ,
ӧтувъя сук пажын
купайтӧдӧ гажын.
Абу ыджыд дивӧ
юны коллективӧн.
Нэм чӧж вӧлі сідзи:
пуксьӧ сиктса страда,—
«пызйытӧг» нӧ кыдзи.

Гуляйтӧ бригада.
Помнита на: тырліс
сиктным гудӧк горӧн.
Вина-сур кӧ бырліс,
коддзылім и шорӧн.
Тыш-кось эг кӧ панӧй,
коми кадриль йӧктім,
сьылім «Шондібанӧй»,—
енэж увсӧ пӧдтім.

Ӧні ывла вылӧ
быттьӧ петны полам:
телевизор сьылӧ,
ворсӧ радиола.
Кӧзяйка век вайӧ
дозсӧ выльӧс разьны.
Йӧзсӧ пызан сайӧ
тувъялӧма праздник.
Юан — быть ӧд коддзы,
коддзан — юрыд висьӧ...
Праздник мунӧ водзӧ,
видз вылыс виччысьӧ...

Ме ог шу, мый быдӧн
шудсӧ корсьӧ дозйысь.
Но и лыда-лыда,
коді вина оз ю.
Ютӧг овны позьӧ,
ютӧг овны кокни.
Мӧдысь тай он ловзьы,
«мунан» кӧ, он лок ни.
Да и озыр лоим,
ставӧн — бур «кулакъяс».
— Олӧмӧ жӧ воим,—
радуйтчӧны «тшапъяс»,—
эрдын куйлӧ, тшапкам,
дзумгам, кыскам, ваям,
рамлы ӧдзӧс крапкам,
восьтам, коді наян.
Со и корсьӧ пыдӧс
вина дозйысь мужик,
эм-ӧ, абу шыдӧс,
сы вӧсна оз тужит.
Лысьтӧма-ӧ, абу
карта вылысь мӧссӧ,
пӧкмелляа баба
тӧдны оз жӧ кӧсйы.
Тракторист-ӧ, шопер,

---

* т у р ы ш — тшамъя.

плӧтник-ӧ, кузнеч-ӧ,—
миян бур сельпо пыр
мыйта шогсӧ тэчӧ.

15

Стапей Иван коддзас,
синва ӧктӧ соддзас,
жалитӧ став важсӧ:
вӧрсӧ, видзсӧ, мусӧ,
сьылӧм-йӧктӧм-гажсӧ,
сиктса олан русӧ.
— Вӧчны гаж ог путьмӧй,
кысь нин додь ли, дадь ли.
Чужъяв тӧв да шутьляв,
вӧчас Иван дядьным.
Иван дядь кӧ кулас?
Стапей Иван эштас?!
Коді сылысь уджйӧз
олӧмыслы вештас?
Мый эг удит вӧчны,
коді вӧчас томыс?
Стапей Иван бӧрын
али олӧм помыс?—

Стапей Иван черӧн
сетӧ лов кын пулы,
пиянсӧ оз вермы
сетны вердысь мулы.
Ӧтиклӧн и сибдіс
сьӧлӧмыс му бердӧ,
да и сылӧн сиктыс
кар сайӧ нин бердӧ.
Кыдзи кутны мортӧс?
Он ӧд домав тувйӧ.
Мортлӧн сэні гортыс,
кытӧн овны туйӧ.

Стапей Иван кужис
вонас ӧтчыд юны.
Со мый таво чужис
пызан сайын шуны:
«Регыд, регыд киӧй
кужантуйсьыс кежас,
аслам Педот пиӧй
сиктын менӧ вежас».
Педот сэн жӧ, орччӧн,
уска-тошка пиыс,
гӧтыр вылас шойччӧ
сылӧн шуйга киыс.
Зумыш, абу зумыш,
вомас джынъя нюмыс.
Видзӧдан — он шу на,
юрас кутшӧм думыс...

16

Коддзыны и Коля
Иван лунӧ кокни.

Абу ӧд нин дзоля,—
нелямын оз лок нин.

Но оз лыддьысь некор
Коля выльӧн-важӧн.
Тыра сылӧн бекар,—
пӧт и сымда гажӧн.
Но медбӧръя сёрни
Иван воклӧн
дойдіс.
Сёрмис-ӧ, эз сёрмы,—
морӧс пытшсӧ ойдіс.

Педот — сылӧн пиыс.
Да со абу сылӧн...
Кӧрт кодь эськӧ киыс,
водзӧс босьтіс кылӧн:

— Аслад чурка пинад
нимтӧ грекысь мездан?!
Ас пиянтӧ дінад
кольӧдін-ӧ грездад?
«Кутшъяс»— Иван пиян!
Ставӧн — институтӧ...
Ӧні али джиян
му воропсӧ кутӧ?!.

Озыр пызан дорын
коньӧрмис друг Дарья,—
быттьӧ сӧныс ори,
кӧдзалісны паръяс.

«Вунӧд!»— шуліс сэки
«пывсян» бӧрын Иван.
Коляыс кыв сетіс.
Иван — сылы диван.

Комын во чӧж кутіс
кывсӧ пиньяс саяс.

Иван вердіс-удіс,—
быдмис пи выль аяс.
Куим сьӧлӧм костын
оліс-выліс тайна,
кыдзи войся востым...
Овлӧ тай на...
Дивӧ.

Йӧзлы ставыс дивӧ!..
Тэ — кӧть релльӧ юртӧ...
Сувтіс Стапей Иван,
кок протезыс дзуртӧ...

— Кутӧй!! Мездӧй!.. Виас...—
Повзьӧма кӧзяйка.
Стапей Иван киас
босьтіс балалайка.

17

Сьылӧ праздник,
йӧктӧ грезд.
Да не разьны
гӧрддзӧм гез.
Сюльгӧ-сяльгӧ ӧтка шор.
Педот —
быттьӧ сутшкӧм зор.
Тӧлыс летӧ юрси прать...
«Бать...
А мыйла колӧ бать?..»
Зыньгӧ-нӧйтчӧ
виртшыг ном...
«Комын —
пӧрысь али том?..»
Пышйӧ лӧпъяс увті шор...
«Мамӧ...
Дзебин татшӧмтор...
Висьтав, роя тошка коз:
олӧм — вуж?
али роз?
Олӧм — дзебас?
али эрд?
Гашкӧ, олӧм —
сёй да верд?..
Пӧръяв, гусяв,
ылӧд, ӧлӧд,
пуксьӧд, чеччӧд,
кучкы, чӧлӧд?..
Пи-ӧ, ныв-ӧ, ёрт-ӧ, друг-ӧ...
Дугӧд менӧ, автор, дугӧд.
Аски — страда.
Косьмӧ видз.
Адӧй... адӧй...
Енмӧй, видз...»

18

Оз на лый кӧ морыс,
син ни пель он нитшав.
Мытшалӧ, оз мытшав,—
водзлань кывтӧ шорыс.
Шорӧй, шорӧй —
потан лайкан горӧй.
Уна жӧ тэ кылан,
уна жӧ тэ аддзан...
Мый йылысь нӧ сьылан
мылаа?
жаляддза?..

19

Дзольгӧ шор.
А коді сійӧс мунны-сьывны корис?..
Ме —
быттьӧ ачым тайӧ шорыс.

□ □ □

И. А. Куратовлӧн литературно-мемориальнӧй музейын, январь тӧлысьын чукӧртчылісны гижысьяс. Найӧ сёрнитісны ӧнія литература йылысь, сылӧн сӧвман-кыптан туйяс йылысь, ӧнія кадсӧ пыдісяньджык да джуджыдджыка петкӧдлыны коланлун йылысь.

Докладыс, кодӧс вӧчис Коми АССР-са писательяс Союз правлениеысь председатель Геннадий Юшков, сідзи и шусис: «Миян кад да литература». Докладчик зілис быд боксянь донъявны выль романъяс, повестьяс, пьесаяс, висьтъяс, поэмаяс, кывбуръяс, критикъяслысь да литературоведъяслысь уджсӧ, тӧдчӧдіс сійӧ гижӧдъяссӧ, кодъясын тырвыйӧджык воссьӧ кадыслӧн серыс-баныс, ёнджыка петкӧдлыссьӧ ӧнія мортлӧн олӧм-вылӧмыс, водзмӧстчӧмыс, тӧждысьӧмыс, аскиӧ видзӧдӧмыс. Но, пасйис докладчик, гижӧдъясын мыччысьлӧны на веркӧсті исласьӧм, ляпкыда мӧвпалӧм, важ схемаӧ йӧршитчӧм.

Сёрнитысь чуксаліс олӧмаджык и том гижысьясӧс збойджыка сюртчыны олӧм визулас, казявны да петкӧдлыны выльсӧ, эрдӧдны кадыслы лӧсявтӧм тырмытӧмторъяссӧ.

Писательяслӧн лыддьысьысьяскӧд аддзысьлӧмъяс йылысь сёрнитіс Юрий Ионов.

Асланыс мӧвпъясӧн юксисны сідз жӧ Петр Шахов, Борис Тарбаев, Иван Изъюров, Владимир Попов.

Александр Васильевич Ульянов чужис 1953 воын Усть-Куломскöй районса Деревянск сиктын. 1975 воын помаліс Коми государственнöй педагогическöй институт. Сы бöрын вит во уджаліс «Красное знамя» газетын корреспондентöн. Öні Александр Васильевич «Югыд туй» газетын редакторöс вежысь.

Миян журналын йöзöдö ассьыс медводдза висьт.

□ □ □

Александр **УЛЬЯНОВ**

КУИМ ВОК, КУИМ ТОПОЛЬ

ВИСЬТ

МЕ ТШӦКЫДА ВОЛЫВЛА Эжва йывса тайӧ сиктас. Чечча тэрыб «Заря» теплоходысь да ньӧжйӧникӧн восьлала нӧрыс паныд. Со и кыр йыв. Небыдик тӧвру ворсӧдчӧ юрсиӧн. Син водзын тӧдса серпас: енэж помӧдзыс шылькнитчӧм парма, важ Эжвалӧн кузь бӧж, вабердса видзьяс.

Сулала да вом тырӧн апала сӧстӧм сынӧдсӧ. Кыла, кыдзи шувгӧны мышку сайын тополь пуяс. Пашкырӧсь, ёнӧсь, мичаӧсь. Куим тополь быттьӧ, куим вок, зымвидзӧны-сулалӧны багатыръяс кодьӧсь, нёровтчыштӧмны Эжвалань.

Гораа тутӧстіс лэчыд гӧлӧса катер. Быттьӧ унмысь палялі. Босьті кӧлуйӧс да веськӧдчи туйӧд — тополяслань. Кымын матыстча пуяслань, сымын гораджыка кыла коръяслысь шарӧдчӧмсӧ. Кокъясӧй асьныс лэбӧдӧны-нуӧны тӧдса потшӧс бокті, луд вомӧн ыджыд керка дінӧ.

Тайӧ керкаас олӧ Иван Анна. Сылы сизимдас сайӧ нин, но Анна збодер на, кӧть коскыс юкавлӧ поводдя вежсьӧм водзвылын и киясыс висьӧны пыр тшӧкыдджыка. Сюрлі Иван Анналы уджыс шег кодь нывсянь. Казакавліс озыр йӧзлы, кисьтліс пӧсьсӧ налӧн паськыд видзьяс вылын, чарлаӧн вундыліс шобді. Воис выль олӧм — медводдзаяс лыдын пырис колхозӧ. Бать-мамыскӧд вӧтлісны ӧтувъя овмӧсӧ Чалко вӧвсӧ да Сьӧд пель мӧссӧ. Синва петтӧдзыс эськӧ вӧлі жаль мӧскыс, да мый вӧчан. Ӧд югыд олӧм босьтчисны кыпӧдны.

А колхозад сэки уджыд сюрлі. Вӧчисны-лӧсьӧдісны выль муяс, бертісны мыр, сотісны пу колясъяссӧ гырысь бипуръясын. Уна пӧсь кисьтлісны, ок уна. И öні забеднӧ овлӧ Иван Анналы, кор вотчигӧн аддзас вӧрӧн тырӧм-эндӧм коркӧя колхознӧй муяс. Усьӧм сьӧлӧма сулалыштас тӧдса муяс бокын да ньӧжйӧник веськӧдчас сиктлань. Шогӧдас морттӧ: весь воши али мый налӧн пессьӧм-тільсьӧмыс? Торйӧн нин вирыс пузьӧ, кор аддзас выль му вӧчысьясӧс. Мелиораторъясӧн найӧс шуӧны. Дӧзмӧ, дерт, Анна оз йӧз вылӧ. Зільӧсь найӧ, унджыкыс ас сиктсаяс. Но мый вӧчӧны, ерӧманьясыд! Паськыд пельпомъяса мужичӧйяс сылӧн керка ыджда тракторъясӧн кыроны-пӧрӧдӧны нэмӧвӧйся парма, а ки помысь вӧчлӧм муясыс вӧрсялӧны! Абу нӧ сэсся дивӧ!

Гажтӧм босьтлӧ Аннаӧс кузь да шуштӧм тӧвся рытъясӧ. Луннас горт гӧгӧрыс пелькӧдас, пирӧг-шанька пӧжалас, лавкаӧ на кайлас. А кор пуксяс рыт, киясыс лэччысьӧны. Ин аслыс оз аддзы, быттьӧ мыйкӧ вошліс, то суседъяс ордӧ петалас, то пармалань ветлас-тапиктылас. Думсьыс кадсӧ коллялӧ, шог думъяссӧ вӧтлӧ. Сиктсаяс, шань йӧз, унаӧн ӧтка морттӧ ас дораныс овны корлісны. Но Иван Анна сӧмын вӧлі кинас ӧвтыштас: ӧтнам нин пӧ кыдзкӧ

тані ассьым нэмӧс колляла. Қытчӧ колян керкатӧ, кодкӧд йитчӧма Анналӧн став олӧмыс. Аслас киясӧн гӧгӧр шыльӧдӧма-мольӧдӧма. Челядь тані чужисны-быдмисны. Керкаыс гӧрӧд кодь Анналы. Разян кӧ, олӧмыс помасяс сылӧн.

Тӧвся лунъясӧ Иван Анна садьмывліс водз. Ӧшинь сайын сӧмын на югдыштны кӧсйӧ, а кӧзяйка пач вом дорын нин. Тэрмасьтӧг сюялас пачӧ кос пес, чуткас гартовтчӧм сюмӧдӧ би. Здук мысти трачкакылӧ нин пачын. Тадзи Иван Анналы чужӧ выль лун.

Сулыштас-видзӧдыштас, кыдзи ворсӧдчӧ сьӧлӧм шонтысь би, сэсся матыстчас ӧшинь дінӧ. Тӧждысяна видзӧдлас топольяс вылӧ: эз-ӧ пач трубаын омлялысь тӧлыс чегъяв пуяслысь вожъяссӧ.

Асъя кадыс медся муса Иван Анналы. Керкаын шы ни тӧв. Бӧрын — кузь да пемыд вой, ӧшинь сайын чужӧ-петӧ выль лун.

Дзикӧдз югдӧм бӧрын Иван Анна чукӧртас коколюкаӧн ломалысь ӧгыръяс, самӧвар пуктас. Здук мысти сійӧ шумитӧ нин. Самӧвар шыысь ловзьӧ керка пытшкыс.

Тшай юӧ кӧзяйка тэрмасьтӧг. Пыр ӧшинь дорын, паськыд пызан помын. Юӧ чашка блюдӧысь, ичӧтик сакар торйӧн. Пӧльыштас пӧсь тшай, видзӧдлас гӧгӧр, син улас веськалӧны пияныслӧн карточкаясыс. Быдӧн — торъя рамаын. Иван, Николай да Гриша. Куим вок, куим тополь... Весиг вунӧдчас, мый киас чашка блюд кутӧ, сэтшӧма кырыштасны сьӧлӧмсӧ пияныслӧн чужӧмбанъясыс. А найӧ мам вылӧ видзӧдӧны. Томӧсь, мичаӧсь, шаньӧсь.

Быд лун кӧзяйка видзӧдлывлӧ пияныс вылӧ, ас кежас сёрнитӧ накӧд. Зонъяс чӧла кывзӧны мамсӧ. Қытчӧ кӧть оз вешйы Иван Анна — пачлань, ӧшинь дінӧ, век пияныскӧд варовитӧ.

Со Иван, медся ыджыдыс. Верстьӧ нин. Тӧвся шапкаыс зэв мунӧ косiник чужӧмыслы. Войнаӧдзыс велӧдчис трактористӧ. Уджаліс орча Войпока сиктын, МТС-ын. Дас верст и эм сэтчӧдз. Гӧрисны-кӧдзисны колхозъяслы паськыд ыбъяс, отсасисны налы кыдз вермисны. Кежавлас вӧлі гортӧ здук кежлӧ. Пыр тэрмасьӧ, пыр сійӧс помасьлытӧм удж виччысьӧ. Киясыс сьӧдӧсь, быттьӧ саа пач пӧданӧн ноксьӧма. Купайкаыслӧн пӧлаясыс югъялӧны.

Ставсӧ ачыс зільӧ вӧчны-бергӧдны. Видзӧдан да, ва нин пывсянӧ ваялӧ, пес поткӧдлӧ. Қорӧсясны батьыскӧд пӧттӧдзныс. Локтӧны дон ӧгыръяс кодьӧсь, чужӧмныс кыкнанныслӧн ӧзйӧ-ломалӧ.

Сэки МТС-ын трактормӧй бригадаӧн веськӧдліс Опонь Микол, сиктсаяс ещӧ сійӧс нимтісны скуп Опоньӧн. Тӧвнас пӧ Миколыдлысь лым он кор. Қӧть мый эз висьтавлыны, но Опонь Миколыд кӧзяйственнӧй морт вӧлі. Радейтіс, медым быд гайкавинт аслас местаын куйліс, а трактарыд часі моз уджаліс. Сылӧн оласног йылысь Иван эз ӧтчыдысь мамыслы висьтавлы.

Қоркӧ и ачыс Опонь Микол паныдасис Иван Аннакӧд да шуис:

— Тэнад быдтасыд, Анна, ныриса. Тӧлк сыысь лоӧ.

Иван Анналы тайӧ кывъясыс нэм кежлӧ колины сьӧлӧмас. Эз ӧд кодкӧ мӧд, а бригадир Опонь Микол, районын пыдди пуктана морт, ошкис сылысь писӧ. Ошкыштіс первойяысь да, кыдзи тыдовтчис, медбӧръяысь...

Армияӧ ыджыдджык писӧ босьтісны война водзвылын. Туйӧ петан рытас пукыштісны гортын, ёртъясыс волісны. Аскинас Иван Анна колльӧдіс писӧ сикт сайӧдз. Изъя чой дінын мам топӧдліс Иванӧс морӧс бердас да лӧня чӧвтіс: «Ме сэсся водзӧ ог мун. Мӧсъясӧй лысьтытӧмӧсь на. А тэ бура служит, асьтӧ видз...»

Тӧдіс-ӧ сэки мамлӧн сьӧлӧмыс, мый во мысти гымӧбтас война, мый тайӧ сёр арӧ сійӧ медся бӧръяысь малыштіс пиыслысь пушкыр юрсисӧ?

Иван вӧлі танкистӧн. Юӧръяс сысянь волывлісны гежӧдика, торйӧн нин сэки, кор пансис война. Быд письмӧын юасис, кыдзи пӧ олӧныВылӧны вокъясӧй, эскӧдіс — ми пӧ кулам, но вӧтлам вӧрӧгӧс. Ыджыд пиыс медся дыр муніс биа-тшына тышъяс пыр. Уси война помланьыс нин, Прибалтикаын. Эз тай куж

видзны асьсӧ, пуктіс том олӧмсӧ сӧстӧм аскиыс вӧсна.

Со шӧркостыс, Николай. Гӧгрӧс чужӧма, сьӧд юрсиа. Суседъяс пыр шмонитлісны: чиган доддьысь усьӧмтор пӧ. И збыль: некоднан вок вылас эз мун. Визув вӧлі, вильыш. Таысь и сюрлывлі Колялы. Нюмыс петалас Иван Анналӧн, кор син водзас сувтӧ шӧркост пиыс. Ӧтчыд, Колялы вӧлі ар нёль-ӧ-вит, шыбитіс сійӧ ломтысьысь пачӧ батьыслысь гын сапӧг пӧвсӧ. Бӧрд кӧть серав та бӧрын. Батьыс эськӧ скӧрмыліс-пузьыліс самӧвар моз, тасмаӧн кӧсйис пӧвсавны, да эз лыб киыс ичӧт морт вылад.

Верӧсыс войнаӧдзыс колхозын конюкаліс. Сӧмын на югдӧ, а Петырыс бӧрся ӧдзӧс дзуртыштіс нин. Сёр рытӧдз сэсся абу.

Колялы ичӧтсянь мусмисны вӧвъясыд. Сюяс вӧлі зептас солалӧм нянь да батьыс бӧрся лыйыштас-котӧртас. Зэр ни кӧдзыд оз сувтӧд. Став вӧвсӧ нимъяснас тӧдіс. Тайӧ пӧ Рыжко, эсійӧ — Герой, а медся бура пӧ гӧрӧ Карко. Быд гожӧм видз вылын турун юръяс кыскавліс.

Пажнайтігӧн батьыс шмонитліс:

— Сёй, пиӧй, рок, тэрыб лоас кок. Быдман да менӧ вежан. Став чибӧсӧ тэныд сета.

А мӧдыслӧн синъясыс ӧзйӧны. Дась конюшняысь не петавны.

Тадзи и быдмис шӧркостыс, позьӧ шуны, вӧвъяс пӧвстын. Кымын во на гӧгӧр гӧграліс, но некор эз элясьлы, мый мудзис либӧ дышӧдіс. Тэрыблунсӧ енмыс, тыдалӧ, кык морт мында сетлӧма. Помнитӧ, вензьӧмӧдз вӧлі воласны Иван вокыскӧд. Ыджыдджыкыс трактор ошкӧ. Коля, петук моз, вӧвъяс вӧсна сулалӧ. Ме пӧ тэнсьыд кӧрт ёкмыльтӧ здукӧн пановта. Иван лӧньджык мортыс, чӧв олӧ да нюмъялӧ. Сэсся крапкас, быттьӧ сёрниыслы пом пуктас:

— Ӧні техникалӧн нэм. Вешӣы аслад вӧвнад.

Пузяс сэтчӧ Коля, кинас ӧвтчӧ, чибӧясӧс дорйӧ. Лоӧ батьыслы сюйсьыны на костӧ:

— Быдӧн найӧ асланыс местаын колӧны. И трактор, и Рыжко.

Коля водз гӧр воропӧ кутчысис. Муртса на вӧлі вӧв бӧрсяыс вӧтчыны вермӧ, кор батьыс ӧшинь ув йӧр гӧрны сетіс. Гӧлӧсыс лэчыд, пельтӧ вундӧ. Верстьӧ морт моз Карколы индалӧ: «бӧрӧзда, но, тр-р-р». Гозмӧдысь шыбелитліс первойысьтӧ, но сэсся бӧрӧздаясыс артмыны кутісны.

Батьсӧ война вылӧ босьтӧм бӧрын конюкаліс. Но эз дыр удайтчы лелькуйтны муса вӧвъяссӧ. 1942 вося тулысын корисны жӧ сійӧс военкоматӧ. Чукӧртіс Анна пиыслы ноптор да мӧдӧдіс кузь туйӧ. Унатор йылысь мӧвпаліс сэки мам. Сӧмын эз кужлы думыштлыны, мый шӧркостыс первойӧн ваяс курыд шог. Уси сійӧ 1942-ӧд во помын.

Гриша, медся ичӧтыс. Батьыс кодь топыд тэчаса, еджоват. Пӧслукман зонмӧн быдмис, вокъясыс моз жӧ уджсьыд пышъявны эз кужлы. Сэки, майбыр, мӧскӧн на олісны, турунтӧ пуктыны колӧ вӧлі уна. А мамлы нӧ кор! Нёль час асывсянь скӧт картаын, мӧсъяс дінын. Лолыштны некор. Веськыда кӧ шуны, ёнджыкасӧ пиян батьыскӧд и пуктылісны турунсӧ.

Ытшкыны ичӧтыс радейтліс. Ёна сёрниа эз вӧв. Босьтас коса-гӧрбушатӧ, варскӧ ӧтарӧ-мӧдарӧ вокъяскӧд орччӧн. Покосыс кӧть на дорысь векньыдджык артмӧ, но мича да веськыд. Кыкнанныссӧ бӧрӧ коляс. Ачыс нюмъялӧ тувсов шонді моз, быттьӧ дэльӧдӧ вокъяссӧ: кӧть пӧ ичӧтджык тіянысь, а талун бара на парсниті-пановті.

Праздник водзвылын меліасьӧ:

— Мамук, гашкӧ, шаньгатӧ пӧжыштам аски.

Садьмас водз, муртса югдӧ. Мам сюяс пачӧ би да котӧрӧн скӧт картаӧ, мӧсъясӧс лысьтыны, Гришалы тшӧктас картупель пуны, пач ваймӧдны. Воас гортӧ — ывла вылын бур югыд. Пач вом дорын Гриша бергалӧ-ноксьӧ. Шлапнитас кинас Иван Анна: пиыслӧн шаньгаясыд джаджйынӧсь нин. Сулалӧ да налысь банйӧм бокъяссӧ мӧс выйӧн мавтӧ.

Гриша пырджык мам гӧгӧр бергаліс. Кӧнкӧ да мыйӧнкӧ век отсыштӧ. То джодж мыськалӧ, то рок пуӧ. Быдлаӧ сибалісны киясыс. Школаын велӧдчигӧн на мамыскӧд скӧт

картаӧ мӧдіс лэччывлыны. Гриша турунтӧ котӧрӧн разӧдалӧ. Видзӧдан да, куйӧд нин зыртӧ. Мамлы любӧ: со кутшӧм отсасьысь быдмӧ. Жальыс эськӧ унаысь петавліс да. Торйӧн нин асывъясын. Пальӧдны Гришалысь унсӧ дыр вӧлі сьӧлӧмыс оз лэпты...

Кор пансис война, ыджыд көрӧмина-керкаын быттьӧ шуштӧммис. Кыкӧн и колины — Анна да Гришук. Быдтор йывсьыс мӧвпалісны кузь рытъясӧ. Пиыслӧн ӧтитор юрас — фронт. Пыр майшасис, мый арлыдыс оз на тырмы. Война сувтан воӧ сылы тыри дас сизим.

Во джын мысти дзик ӧтнасӧн коли Иван Анна. Медічӧтсӧ колльӧдісмӧдӧдіс вӧрӧглы паныд. Гажтӧм лои Анналы. Керкаын ловъя лов абу. Сӧмын томиник топольяс шувгӧны ӧшинь улын, быттьӧ казьтылӧны ылі туйӧ мунӧм войтырӧс.

Ӧні на Анналӧн син водзын война кусан во. Быттьӧ вӧтын ставыс вӧлӧма. И абу дивӧ. Ӧд мыйта кад нин лэбыштіс-муніс.

Кыр йылын вӧлі пукалӧ Анна, видзӧдӧ лӧнь Эжва вылӧ. Друг кывтыд чукыль сайысь нырсӧ мыччис еджыд пароход. Шлопӧдіс гырысь кӧлесаяснас ва веркӧсӧ, ньӧжйӧник упкис-кайис визув паныд. Гашкӧ, дзонь час кыссис Анна керка весьтӧдз. Сэсся пароход мый вынсьыс тутӧстіс да крута кежис береглань.

Иван Анна котӧрӧн сорӧн — сы дінӧ. Эз и тӧдлы, кыдзи изъя берегӧдз воис. Пароход сатшкӧма нин нырсӧ, пос лӧсьӧдчӧны лэдзны. Йӧзыс пароход вылын жуисны кодзувкот мында. Но сиктӧ чеччисны этшаӧн, сӧмын некымын морт. Весьшӧрӧ пессис Анналӧн сьӧлӧмыс. Сы ордӧ некод эз во.

Воысь пӧвстысь Иван Анна тӧдіс суседсӧ, Павел Васьӧс. Сійӧ ньӧжйӧник, көстыльяс вылӧ мыджсьӧмӧн, кавшасис крут берег пӧлӧн. Пельпом саяс вещмешӧк, юрас — пилотка, кузь шынеля. И сӧмын кисӧ топӧдлӧм бӧрын Анна казяліс, мый Павел Вась кок пӧла. Быдсӧн йирмӧг босьтліс, кывйыс вошлі. Суседыс казяліс нывбабалысь повзьӧмсӧ да лӧня чӧвтіс:

— Нинӧм, Анна, ловъя тай-а, джагӧдім вӧрӧгӧс. А олӧмыд ладмас на.

Дерт, Павел Вась эз тӧд Анналысь шогалӧмсӧ. А тӧдіс кӧ, ловйӧн кольӧм йывсьыд эськӧ кывйыс эз бергӧдчы казьтыштны.

Рытланьыс Иван Анна петіс ӧшинь улас. Гожся шонді катовтіс вӧр сайӧ. Гӧгӧр вӧлі чӧв-лӧнь. Потшӧс сайсянь аддзис Павел Васьӧс. Сійӧ пукаліс кильчӧ вылас да чышкаліс-малаліс гудӧк. Паськыд морӧсас зілякылісны медальяс. Тӧдчис: мортыс гажакодь.

Павел Вась кокньыда лэптыштіс гудӧксӧ да здук мысти тӧдса сьыланкывлӧн горыс кывтіс нин лӧнь Эжва весьтын.

Павел Вась сьыліс мича гӧлӧсӧн, юрсӧ гудӧк бердас пӧлыньтӧмӧн. Сьыліс быдӧнлы муса лӧз чышъян йылысь.

Потшӧс праслӧ вылӧ мыджсьӧмӧн Анна кывзіс суседыслысь сьылӧмворсӧмсӧ да аддзис, кыдзи Васьлӧн чукыра чужӧм кузя гӧгыльтчисны гырысь синва войтъяс.

Кильчӧ вылӧ петіс Педьӧ Павла, Васьлӧн гӧтырыс. Небыдика плавгис верӧс пельпомъяс вылӧ шынельсӧ да пуксис ӧрччӧн.

Тайӧ нор гудӧк шысьыс, шуда гозъялӧн ӧтлаасьӧмсьыс ок и шог лои Иван Анналы. Шог сыысь, мый коли дзик ӧтнас куим тополь улӧ. Синвасӧ чышкалігтыр Анна матыстчис пуяслань да дыр сулаліс на дінын. Морӧс вылас сэтшӧм деливӧ, кӧть юртӧ петляӧ сюй. А Павел Васьлӧн гудӧкыс сьӧлӧмсяньыс висьталіс лӧз чышъян йылысь...

Ӧтчыд, тайӧ вӧлі ар помын нин, Иван Анна садьмис торйӧн водз. Ӧшинь сайын — дзурс пемыд. Сьӧлӧмыс тіпкис-пессис морӧсас, быттьӧ висьталіс: талун мыйкӧ виччысьӧ тэнӧ, Анна. А, гашкӧ, Петырыс воас? Либӧ Гриша сетас юӧр. Кӧзяйка шурк-шарк ломтіс пач, пелькӧдіс керка пытшкӧс. Абутӧм пызьторсьыс пӧжасис. Луныс кусі, а сы дінӧ некод эз во. Войнас Анна прамӧя синсӧ эз куньлы. То ӧти лёк дум волас-гӧгралас, то мӧд. Вежон мысти сиктса почтальон пыртіс Иван Анналы письмӧ. Дыр эз восьт. Поліс: гашкӧ, омӧль юӧр. Тіралана ки-

ясӧн разис гижӧдсӧ. Письмӧыс вӧлі кузь, некымын лист вылын.

«Чолӧм, Анна, гижа ме ылі мусянь. Думыштныд он куж — Дальньӧй Востоксянь, Россия помсянь. Гижа дыр чӧв олӧм бӧрын. Тэ, дерт, ёна нин виччысин месянь юӧр. Со и пукси гижны, Аннук. Веськыда кӧ висьтавны, сьӧкыд меным сёрнитны тэкӧд. Перӧ-ручкаыс киын тіралӧ, колана кывъясыс оз сюрны.

Война кустӧдзыс на миянлысь частьӧс бергӧдісны мӧдарӧ. Став Россия-матушкасӧ вомӧналім, сӧмын кык вежон мысти воим татчӧ. Тэ, тыдалӧ, гӧгӧрвоин, мыйын делӧыс. Асыввылын сулалісны японечьяс. На вылӧ и веськӧдісны миянӧс. Меным войнаыс помасис эз тувсовъя лунӧ, а сёр арын. Тэ эн думайт, мый эляся. Сьӧкыдлунъяс дінад, тӧдан ачыд, велавлі томсянь. А тайӧ биа вояс бӧрын нӧшта зумыдми, повтӧмлун содіс и. Но век жӧ татчӧ нуигӧн сьӧлӧмӧй эз вӧв места вылын. Войнаыслӧн ӧд помыс тыдаліс нин. Ставӧн гӧгӧрвоим: некымын тӧлысь мысти пеж вӧрӧгтӧ дзикӧдз чергӧдам. Мӧвпала вӧлі: мыйӧн воа Эжва бокӧ, медводз пидзӧсчаняся да чужан муӧс окышта. Ок и гажӧй быри.

Миян водзын сулаліс Квантунскӧй армия. Миллион морта. Ставӧн гӧгӧрвоим: найӧс сідз-тадз он босьт, кодсюрӧлы быть ковмас юрсӧ татчӧ пуктыны. Миян туйыс чужанінӧ муніс тайӧ тышъяс пырыс.

Вӧлі пемыд на, кор кыпӧдчим. Ылын, кӧнкӧ енэж помас, тыдыштісны сопкаяслӧн мыгӧръясыс. Здук мысти зымӧбтісны пушкаяс. Миян юр весьтӧд чардыштісны-лэбисны вӧрӧглань сьӧкыд снарядъяс. Югдандорыс уськӧдчим атакаӧ. Первойсӧ японечьясыд чӧв олісны. Тыдалӧ, налы чорыда веськалі миян артиллеристъяссянь. Но здук мысти, мыйӧн лоим матынӧсьджык, кутісны воча лыйсьыны. Мекӧд орччӧн котӧртіс миян взводысь татарин Сайфулин. Смел мортыс вӧлі. Бура дыр сыкӧд ӧтлаын воюйтім. А тані, ылі муын, юрсӧ лои пуктыны. Уси другӧн, быттьӧ сійӧс кодкӧ сконйыштіс. Котӧртігмоз копыртчылі, а сійӧ эз нин лолав. Веськыда юрас пуляыс инмӧма.

Налӧн окопъяслань нин кутім воны, кор кыськӧ ловзисны кык пулемёт. Оръявлытӧг мӧдісны сизьдыны. Ковмис пласьт усьны муӧ, юртӧ лэптыны он вермы.

Бара гымӧбтісны миян миномётъяс, парсалӧны-жуглӧны японечьяслысь траншеяссӧ. Тадзи, мися, найӧс, тадзи. Этшаджык вир киссяс. Быдӧн сьӧлӧм вылын кокниджык лои тайӧ отсӧг бӧрас.

Нетшыштчим му бердысь да водзӧ, вӧрӧглань. Тані и суис менӧ лёк рӧкыд. Быттьӧ кокӧ зорйӧн вачкисны, пемдіс син водзын. Нинӧм йылысь думыштны эг удит, сӧмын юковтіс мӧвп: мися, пом, тыдалӧ. Помнитышта ру пытшкын моз санинструктор Олялысь повзьӧм чужӧмбансӧ, сійӧ мыйкӧ висьталӧ, кинас ӧвтӧ, а ме нинӧм ог кыв. Сэсся садьӧй воши.

Не кӧ тайӧ тэрыб нылыс, ме, гашкӧ, вирӧн сэні и ойді, либӧ лёк вӧрӧгыд мӧдар югыдӧ мӧдӧдіс. Японечьясыд лёкысь водзсасисны, тӧдісны, мый пом воӧ налы. Пленад, висьталӧны, медым не сюрны, кынӧмнысӧ асланыс меч-пуртъясӧн вожӧдлывлісны. Со ӧд кыдзи налысь вежӧрнысӧ вӧлі пемдӧдӧмаӧсь.

Веськыда кӧ висьтавны, Анна, тайӧ тышсяньыс и олӧмӧй менам кежис мӧд туй вожӧ. Кор пласьт уси муӧ, отсӧг вылӧ воӧма Оля, миян санинструктор. Та йылысь сійӧ бӧрыннас нин меным висьталіс. Сӧмын на босьтчӧма кӧртавлыны бинтӧн, кыдзи японечьясыд миянӧс бӧр зырны мӧдӧмаӧсь. Отсӧг, тыдалӧ, воӧма налы. Со кутшӧм дзескыдінӧ веськавсьӧма миян. Мый вӧчны? Водзын — смерть локтӧ, Оля ки вылын ме, сы ни садь. Шыбитны ранитчӧм морттӧ,— ловйӧн оз кольны. Пышъян — нэмтӧ сӧвестьыд кутас йирны. Тадзи кымын думайтӧма сэки санинструктор. Татшӧм здукъясад, Анна, ок тырвыйӧ петкӧдчӧ мортыдлӧн чужӧмбаныс. Бур, мый абу шӧйӧвошӧма нылыд. Кыскӧма менӧ метр кызь кымын матысса воронкаӧдз да воча лыйсьыны заводитӧма автоматысь. Бура дыр водзсасьӧма, а сэсся миян бара атакаӧ кыпӧдчӧмаӧсь, босьтӧмаӧсь рытладорыс сопкасӧ. Позьӧ

шуны, смертьлӧн гыжъяссьыс перйис менӧ Оля.

Водзӧ гижны, Анна, зэв сьӧкыд. Ог и тӧд, кыдзи ставсӧ тайӧс висьтавны. Ӧні думайта да, гашкӧ, бурджык вӧлі сійӧ тышас чергӧдчыны да. Но шулӧмаӧсь тай, судьбасьыд пӧ некытчӧ он пышйы.

Госпиталь бӧрын корси ме ассьым спасительӧс. Частьын на вӧлі служитӧ, демобилизуйтчан лун виччысьӧ. Сійӧ став йывсьыс и висьталіс. Кыдзи кыскӧма менӧ, гартӧма-кӧртавлӧма бинтӧн, кокӧ жгут пуктӧма, лыйсьӧма менам автоматысь.

Ӧтчыд аддзысьлім, мӧдысь. Сійӧ ас йывсьыс висьталӧ, ме сідз жӧ. Чужлӧма-быдмылӧма Украинаса Кременчуг кар дорын. Батьыс учительӧн вӧвлӧма, усьӧма 1942 воын. Мамсӧ бомбаӧн виӧма. Ӧтка ныв. Чой ни вок сэсся абу. Ачыс вӧсньыдик, турун сі кодь. Кыдз, мися, тэ та сьӧкта мортсӧ петкӧдны вермӧмыд. А сійӧ нюммунӧ да шуӧ: ме пӧ не тэ гырся йӧзӧс тыш местаысь кыскавлі.

Сійӧ, дерт, меысь ёна томджык. Но сьӧлӧмыд тай вӧлӧм оз юась: сираси Оля дінад ме, Анна. Тӧда, мый лоа мыжа тэ водзын, а мый вӧчан. Кокъясӧй асьныс сы ордӧ нуӧны. Тадз и чужи миян костын радейтчӧм».

Тайӧ кывъяс бӧрас Иван Анна муртса эз чашварт письмӧсӧ. Сэтшӧма дойдісны сьӧлӧмсӧ верӧсыслӧн кывъясыс. Но мыйкӧ кутіс тайӧ челядьлӧн кодь воськовсьыс. Бӧр шыльӧдіс чукрасьӧм листъяссӧ, чышкыштіс на вылысь ылькнитӧм синва войтъяс. И бара Петырыслӧн гӧлӧсыс кыліс ылі муысь.

«Ме ӧд, Анна, ставсӧ зэв бура гӧгӧрвоа. Тӧда: тэныд оз ло кокни. Кык дой эм нин сьӧлӧмад — Ваня да Коля. И со нӧшта ме. Война вылӧ, дерт, ставсӧ бергӧдны оз позь. Кӧть, шуам, сійӧ кӧ эз ыпнит, ставыс эськӧ вӧлі мӧд ног. Но кора, ок кыдзи кора — гӧгӧрво кӧть мыйтакӧ менӧ.

Бура дыр ми аддзысьлім Олякӧд. Неважӧн локті сы дінӧ, а нылыд синсӧ оз лысьт лэптыны. Быттьӧ вежисны морттӧ. Юалі: мый нӧ мися *лои? А сійӧ топӧдчис морӧс бердӧ,* кыла, шлюпкыны-бӧрдны кутіс. Шуӧ: кага пӧ ме виччыся...

Со мый артмис миян костын, Анна. Бӧрынджык эг ӧти вой думайт та йылысь. Ставыс син пыр муніс. Чужан му, тэ, пиян. Ставыс гӧрддзасис ӧтилаӧ. Но кыдзи тайӧ гӧрӧдсӧ разьны?

Быдторйыс юрӧ воліс. Сеті аслым кыв: лоа Олякӧд. Радейта ӧд ме сійӧс. Сэсся шыбита ӧмӧй батьтӧм-мамтӧм нывсӧ, коля ичӧт кагаӧн! Сё пасибӧ, мися, спаситӧмсьыд. Сӧвестьӧс, Анна, пеж войнаыс эз на помӧдз курышт да та вӧсна и кольча сыкӧд. Тӧда: тэ водзын ме кувтӧдз мыжа...»

Лигышмуні Анна, быттьӧ мыйкӧ пытшкӧссьыс ори. Лэдзчысис улӧс вылӧ, кӧсйис шогсӧ синваӧн пӧдтыны, да эз нин вермы. Бӧрдсьӧма, тыдалӧ, уна нин нёль вонад. Пукаліс, мӧвпаліс ас кежас. Быттьӧ кыз стенӧ зурасис. Ни бӧрӧ, ни водзӧ. Гӧгӧр кер, петан туйыс абу. Сӧмын ӧні Иван Анна помӧдз шогсӧ курыштіс, гӧгӧрвоис — виччысьны сылы некодӧс...

Шӧйӧвошӧмын моз оліс некымын лун. Весиг некытчӧ эз ветлы. Ас морӧс пытшкас дзебис став курыдсӧ. Эз-ӧ тайӧ лунъясас сук сьӧд юрсисӧ юковтны дзоp пратьяс? Гашкӧ и сэки, а гашкӧ и пияныслӧн усьӧмвошӧм бӧрын. Коді нӧ стӧча висьталас, кор Анналӧн едждіс юрыс.

Нывбаба сьӧлӧмыд шогалӧ кузя. Быттьӧ сьӧкыд дой, кӧсйӧ бурдны и оз бурд. Тадзи вӧлі Иван Аннакӧд. Быдсӧн сьӧдӧдіс мортыд, косьмис. Но пыдын, кӧнкӧ морӧс пытшкас, ӧзйис битор, вӧлі эскӧм, мый ставыс тайӧ лёк вӧт. Быд рыт петавліс нӧрыс вылын сулалысь пуяс дінӧ да видзӧдіс ю сайӧ. Шлывгисны-пышйисны лунъяс, тӧлысьяс, тулыс вежис тӧлӧс, но некод эз зӧркӧдчы Анна керка ӧдзӧсӧ. А сійӧ пыр виччысис, эскис, мый кӧть медся ичӧтыс Гриша, коді воши война помланьыс, аддзысяс да воас чужан сиктӧ.

Праздникъяс водзвылын Иван Анна водз асывсянь ноксис пач вом дорын. Шаньгаяс, пувйысь да тшакысь пирӧгъяс — ставыс артмис Анналӧн. Асыв помын, кор дзикӧдз нин югдыліс, кӧзяйка сывдліс мӧс вый,

судзӧдліс пач боксьыс утка борд да нимкодясигтыр мавтліс пӧсь шаньгаяс. Быд пӧжасиг куим шаньга либӧ пирӧг пуктывліс блюд вылын пызан помӧ — пиянысьлы. Ачыс прамӧя нинӧм эз и видлыв. Унджыксӧ новліс матігӧгӧрсалы: то чӧсмӧдлас сы кодь жӧ ӧтка пӧрысь йӧзӧс, то петкӧдас Павел Васьясӧ.

Ӧти тувсовъя лун бара на вайис майшасьӧм Иван Анналы. Водз асывсянь енэжын ворсӧдчис югыд шонді. Тэрмасьтӧг, сьӧкыда упкигтыр шлывгис зэръясысь пӧльтчӧм Эжва. Лун шӧр гӧгӧрын вӧлі чӧвлӧнь. Сэсся поводдя друг вежсис: кыськӧ войвылысь сикт весьтӧ ӧшйисны сьӧкыд кымӧръяс, заводитіс швичкыны-пӧльтны кӧдзыд тӧв. Енэжыс зумышмис, мӧдіс резны зэр тусьясӧн. Ышмӧм тӧв сьӧкыда довкйӧдліс ӧшинювса тополь пуяслысь кыз вожъяссӧ, скӧрысь омляліс пач трубаын.

Рытгорув поводдяыс дзикӧдз дурмис. Шлявгис-зэрис ведраысь моз. Тӧв ӧвсьыны эз кӧсйы, нӧшта кутіс гымавны-чардавны.

Иван Анна сулаліс ӧшинь дорын да видзӧдіс улич вылӧ. Друг енэжыс топольяс весьтын быттьӧ шӧри поті, ыпнитіс яръюгыд биӧн. Мулань сявкнитісны посньыдик ӧгыръяс. Қыліс трачкӧдчӧм. Қӧзяйка повзьӧмысла чепӧсйис ӧшинь дорысь да чӧвтіс пернапас: «Свят, свят, свят». Но здук мысти пуяс весьтын бара югнитіс би кольта. Мыйкӧ швачнитіс кылӧ, гымӧбтіс лёкысь. Анна керкаын би кусі. Қӧзяйкалы ковмис ӧзтыны карасин лампа. Тадзи и пукаліс Анна рытывбыд ӧшинь дорын, видзӧдіс, кыдзи омлялӧ ывла вылын скӧр тӧв, шливгӧ зэр.

Асывнас, муртса на югдіс, Иван Анна йӧрӧ пырис монтёр. Дыр гӧграліс топольяс гӧгӧр. Мыйкӧ бротқыштіс, куритчис здук-мӧд да веськӧдчис Анна керкалань. Гымакыліг пырис пытшкӧсас. Пуксис лабич вылӧ, синсӧ читкыртӧмӧн шуис:

— Пуясыд, Анна, мешайтӧны проводъясыслы. Пӧрӧдавны найӧс колӧ...

— Қыдзи нӧ керавны? Проводтӧ вылӧджык лэпты...— велӧдіс Анна.— Тайӧ топольяссӧ менам Петыр на пуктыліс войнаӧдзыс. Медым пӧ быдмасны, кыдзи миян куим пи... А тэ керавны кӧсъян! Помалан ӧд менӧ дзикӧдз!..

Монтёр мыйкӧ нурбыльтіс вомгорулас. Сэсся клопнитіс ӧдзӧсӧн да петіс ывлаӧ. Иван Анна кватитіс чышъян да сы бӧрся. Пановтіс монтёрӧс, вомӧналіс туйсӧ.

— Тэ мый, Анна, выжывалан?— вежыньтчис зон.— Ноко, вай вешйы, меным некор.

Анна кватитіс пывсян бокын сулалысь зор да скӧрысь лэптіс юр весьтас.

— Олӧмыд кӧ абу жаль, матыстчы. А меным воштыны нинӧм... Сӧмын матӧдчы топольяс дінӧ!..

Иван Анналӧн синъясыс ӧзйисны, чышъяныс лэччис пельпом вылас.

Монтёр сулалыштіс вомсӧ паськӧдӧмӧн да воши йӧрысь.

Иван Аннаӧс ме шуа Анна тьӧтӧн. Бура важӧн нин сыкӧд тӧдсаӧсь. Қор вола тайӧ сиктас, пыр кежала сы ордӧ.

Бӧръяысьсӧ пыралі кольӧм во. Сулаліс зарни ар. Дыр нимкодяси Анна тьӧтлӧн йӧрӧн. Быттьӧ ас кыӧм джодж дӧра шевкнитӧма сэтчӧ. Тадзи топольяс мичмӧдӧмаӧсь кӧзяйкалысь керка гӧгӧрсӧ асланыс коръясӧн. Восьлала да пола торкны сӧстӧмлунсӧ.

Анна тьӧт пукаліс ӧшинь дорын, кысис.

— Но, карса гӧсть,— шеныштіс сійӧ кияснас.— Пуксьы, шойччы, а ме час самӧвар пукта. Горшыд, тыдалӧ, косьмӧ жӧ-а.

Рытывбыд пукалім-варовитім. Пӧсь петтӧдз тшай юим, Анна тьӧт ас пӧжалӧм ковдумъясӧн чӧсмӧдліс. Сэки кӧзяйка меным ас йывсьыс унатор висьталіс.

— Война бӧрас пыр скӧт дінын уджалі,— казьтыліс ньӧжйӧник Иван Анна.— Қиясӧй ӧд ӧні мыйыськӧ юкалӧны. Асьнымӧс эгӧ жалитӧй. Қадыс сэтшӧм вӧлі да. Тшыг кынӧм, пасьтавны нинӧм, йӧз оз тырмыны. Проклятӧй Гитлерыд ставсӧ пузувтіс.

Видзӧдан да, сиктсаяс эськӧ фронт вылысь воавны кутісны. Қоді

ранитчӧма, коді калека. Унаӧн бӧрсӧ эз бергӧдчыны. И менам...

Анна тьӧтлӧн гӧлӧсыс быттьӧ кытчӧкӧ сибдыліс-гӧрддзасьліс. Чышъян помнас сибӧдчӧ косӧдны вазьӧм синъяссӧ, шогыс сьӧлӧм бердас матын вӧлӧма. Векньыдик пельпомъясыс пӧшти топалісны, кутісны сыркъявны-вӧрны.

Сӧмын ӧні ме казялі, кутшӧм ёна вежсьӧма Анна тьӧт бӧръя каднас. Ичӧтмӧма, косьмӧма. Бандзибсьыс чукыръясыс джуджджаммӧмаӧсь. Дзор юрсиыс гежӧд.

Қызӧктыштіс чышъянас, видзӧдліс мелань, быттьӧ шуис: эн пӧ дивит пӧрысь морттӧ.

— Тайӧ шогыс сьӧкыд из моз морӧсын пыр ӧшалӧ. Уджас сӧмын и ылавлан. Қыдзкӧ вунӧдчылан быттьӧ. Қоркӧ висьмис миян лысьтысьысь, Микул Наста. Гортас куйлӧ, чеччыны оз вермы. А мӧсъястӧ лысьтыны колӧ, вердны-юктавны. Қолхозса пред пикӧ воӧма: некодӧс скӧт дінӧ мӧдӧдны. Ачым шыӧдчи, вай, мися, отсышта. Гоз-мӧд тӧлысь ӧтнам тільси-мырси. Локта гортӧ да ки-кокӧс ог кыв. Пласьт уся вольпасьӧ. Он удит синтӧ куньлыны, бара нин югдӧ. Шойччан лун ни отпускъяс эгӧ корлӧй. Сэсся быдӧнлы кокньыдджык лои. Токӧн лысьтысьны кутім, еджыд халатъясӧн ветлӧдлам, кӧрымыд тырмӧ. Пыдди пуктӧны. Почётнӧй грамотаяс, деньгатӧ, козинъяс — ставсӧ медводз вичмӧдӧны. Меным морӧсӧ орден ӧшӧдісны. Со, мися, олӧмыд пуксис. Пенсия вылӧ петӧм бӧрын вит во на лысьтыси. Сэсся эг кут вермыны...

Сьӧкыда ышловзис, бергӧдіс мелань дзор юрсӧ. Нюммуныштіс.

— Ме ордӧ корасьны на волісны. Война бӧрас. Ӧлей Ёгорӧн шуӧны, миян сиктса, Петыр местаын конюкаліс. Серам петӧ: пырис, доз пуктіс пызан вылӧ, юыштам пӧ, Анна, сёрни эм. Ме, йӧюкыд, мӧвпышті, гашкӧ, мися, Ёгорыд пиян йылысь мыйкӧ тӧдӧ да. Висьтасьны көсйӧ. Мортыс ӧд фронт вывсянь. А сійӧ, лешакыд, ӧтлаасьӧм йылысь гаралӧ, муртса оз малась. Қоколюкаӧн тодмышкалі. И ӧні ог каитчы...

...Тэрмасьӧмӧн восьлала град йӧр бокті. Морӧсын лолӧй оз тӧр. Окота бурмӧдны Анна тьӧтлысь сьӧлӧмсӧ.

Бӧръяысь аддзысьлігӧн Иван Анна корис менӧ туявны Гришасӧ. Мам уна во эз тӧд, кытчӧ пуктіс юрсӧ ичӧт пиыс. Думсьыс пыр виччысис, косьтіс асьсӧ. И со меным воис юӧр оборона кузя Министерстволӧн архивысь. Қад воштытӧг ме петі туйӧ, Иван Анна ордӧ.

Зептын куйліс дыр виччысяна письмӧ, кӧні тӧдтӧм йӧз гижисны:

«Дона Анна Ивановна! Ёна корсьысьӧм бӧрын стӧча тӧдмалӧма, тіян пи, гвардияса радӧвӧй Попов Григорий Петрович, сьӧкыд тышын социалистическӧй Рӧдина дорйигӧн героическӧя уси 1945 вося апрель 25 лунӧ. Дзебӧма Альпыясын, Сакуомир сикт дорын».

Со мый ылнаын куйлӧ тэнад Гришукыд, Анна тьӧтка. Юрсӧ пуктіс ылі муын, Австрияын. Олӧмсӧ прамӧя аддзывтӧг.

Ме пыри Иван Анна йӧрӧ. Тополь пуяс важкодь на мичаӧсь, вежӧдӧны-сӧвмӧны. Матыстчи керка дорӧ, кыпӧдчи кильчӧ вылас. Но мый тайӧ? Ӧдзӧсын ӧшаліс ыджыд томан. Чотігтырйи матыстчис Павел Вась. Чолӧмасим.

— Қытчӧ нӧ петіс Анна тьӧткаыс?— юалі ме.

Павел Вась чышкыштіс тюрӧбтысь синвасӧ:

— Қувсис миян Аннукыд. Вежон кык сайын дзебим...

Қежим топольяслань, пуксим ас вӧчӧм скамья вылӧ.

— Чукӧстіс менӧ да шуӧ: вӧльнӧй светас пӧ ме абу нин дыр олысь. Ланьт, мися, Аннук. Миянӧс унаысь на банйӧм шаньганад чӧсмӧдлан. Час, мися, пельшерла котӧртла. Пельшӧрыд, шуӧ, меным нинӧмӧн оз отсав. Бурдӧдны позьтӧм дойыс комын во нин йирӧ-косьтӧ сьӧлӧмӧс. Ті пӧ, тайӧ гажа нӧрысас олысьяс, видзӧдлывлӧй пуяс бӧрсяыс, энӧ вунӧдӧй найӧс... пиян пыдди найӧ меным: куим вок, куим тополь...

Василий Николаевич РАССЫХАЕВ чужліс 1922 вося март 18 лунӧ Усть-Кулом сиктын. 1939 воын средньӧй школа помалӧм бӧрын муніс велӧдчыны Москваӧ А. В. Луначарский нима театральнӧй институтӧ (ГИТИС), кодӧс помаліс 1943 воын. Тайӧ кадсяньыс Василий Николаевич уджалӧ Коми республиканскӧй драматическӧй театрын, ворсіс кыксе сайӧ спектакльын. 1950—1955 воясӧ заочнӧя помаліс Коми пединститутысь историко-филологическӧй факультет. «Чужан сиктӧ» В. Н. Рассыхаевлӧн дасӧд пьеса.

□ □ □

Василий РАССЫХАЕВ

ЧУЖАН СИКТӦ

ӦТИ АКТА ПЬЕСА

Ворсысьяс:

РАЯ
ЛЮБА } культпросветучилище помалысьяс
ВИТЯ — сиктса зон
ВОЛОДЯ — шофер
СЕРГЕЙ — художник

Общежитиеын нывъяслӧн неыджыд комната. Асыв. Кӧроватьын узьӧ Люба. Мӧд комнатаысь петӧ Рая. Киас сумка.

РАЯ. Пом! Велӧдчӧмлы пом! *(Зеркалӧ водзын лӧсьӧдӧ юрсисӧ.)* Талунсянь ни урокъяс, ни экзаменъяс! Ой, кутшӧм лӧсьыд!.. *(Чуксалӧ пӧдругасӧ.)* Люба... Люб... Весиг кивыль оз керлы. *(Гильӧдӧ чужӧмсӧ.)*

ЛЮБА *(унзільпырысь)*. Мый, Рая, лыбзян?

РАЯ. Он садьмы да...

ЛЮБА *(друг лэптыштӧ юрсӧ)*. Сергейыд локтіс нин?

РАЯ. Эз на...

ЛЮБА *(ышловзьӧ)*. Ой, сюрас оз бара кутшӧмкӧ места-а?

РАЯ. Локтас да тӧдмалам. Кывзы, Люба... Но, шуам, кольччан карӧ, а Володясьыд оз ло гажтӧм?

ЛЮБА. Оз... А сійӧ гажтӧмчыны пондас — мед, колӧкӧ, локтӧ татчӧ... Ог вӧтлы... Шоферъясыд быдлаын колӧны.

РАЯ. А бать-мамсьыд?

ЛЮБА. Гашкӧ да, а гашкӧ и, оз.

РАЯ. А аслад сиктсьыд?

ЛЮБА. Мый тэ ме дінӧ сирасин? Ог тӧд... Қылан? Ог тӧд!

РАЯ *(недыр мысьт)*. А ме вот тӧда: зэв гажтӧм лоӧ... Весиг, чайта, бӧрдсьыны кутас... Ме узя и ола — пыр чужан сикт йылысь думайта... Весиг со ӧні син водзын ӧшинювса сэтӧр кустъяс, визув Вуктыл ю, муса сиктса йӧзыс... Қыскӧ менӧ сэтчӧ, Люба...

ЛЮБА. Қыскӧ кӧ, мый видзӧдан? Мун дай ставыс...

РАЯ. Эк, лӧсьӧдісны кӧ эськӧ народнӧй театр... Ӧд газетын гижлісны и быдтор... Арнас пӧ воссяс... А ӧні со бара — шыч ни рач...

ЛЮБА. И зэв бур. Тэнсьыд и тані мустӧ оз кут зыртны Серёжа борд улад... Кор ті гижсянныд?

РАЯ. Ог на тӧдӧй...

ЛЮБА. Мун сэсь... Шу, ог висьтав... *(Видзӧдлӧ часі вылӧ.)* Но мый нӧ сэсся сы дыра?

РАЯ. Терпитышт.

ЛЮБА *(водӧ да шебрасьӧ.)* Ой, ог вермы сэсся... ог вермы.

РАЯ. Тэ нӧ мый бара павгысин? Лопдой босьтас. Ме петала магазинӧ, а тэ сэк костi сёйыштны мыйкӧ лӧсьӧд.

ЛЮБА *(бергӧдчӧ мӧд бок вылас).* Ог, ог... И эн надейтчы.

РАЯ. Дас ӧтиӧд час... Кад нин чеччыны. *(Кыскыштӧ шебрассӧ.)* Кылан, дышрунь!

ЛЮБА *(чеччыштӧ вольпасьыс).* Ме вот нимтысьӧмсьыд! *(Рая котӧртӧ ывлаӧ.)* Эз и лэдз пӧттӧдз узьны дзодзулыд. *(Идралӧ вольпась. Пасьталӧ халат. Кылӧ ӧдзӧсӧ тотшкӧдчӧм.)*

ЛЮБА. Ой, ой... Кодi сэнi?

Пырӧ Сергей.

ЛЮБА. Уп... Муртса эн весьӧпӧрт.

СЕРГЕЙ *(сералӧ).* Дыр узян! А Раяыс нӧ кӧнi?

ЛЮБА. Лавкаӧ кӧ петiс-а...

СЕРГЕЙ. Виччысьлам. *(Пуксьӧ ӧшинь вылӧ да вомгорулас мыйкӧ сьылӧ.)*

ЛЮБА *(идралӧ вольпась).* Но... Министерствоад вӧлiн?

СЕРГЕЙ. А кыдз нӧ.

ЛЮБА. Мый нӧ сiдзкӧ чӧв олан?! Кытчӧ Раятӧ индiсны?

СЕРГЕЙ. Лесокомбинат клубӧ... Директорӧн.

ЛЮБА. Ок, бур и места корсьӧмыд невестаыдлы!

СЕРГЕЙ. Туяна.

ЛЮБА. А менӧ кытчӧ?

СЕРГЕЙ *(недыр мысьт).* Тэныд тась нинӧм эз сюр, Люба.

ЛЮБА. Ылӧдлан...

СЕРГЕЙ. Сё збыль.

ЛЮБА. Ӧд кадръяс вылас начальникыс — дядьыд.

СЕРГЕЙ. Но и мый? Сiйӧ, чайтан, ставсӧ вермӧ вӧчны?

ЛЮБА. Неужели ӧти музыкант некытчӧ оз ков?

СЕРГЕЙ. Оз пӧ...

ЛЮБА. Мед оз сӧрны.

СЕРГЕЙ. Но, гашкӧ, эськӧ и колӧны, но оз сiктъясӧ моз.

ЛЮБА. Сiктад ме ог мун.

СЕРГЕЙ. Ыстасны.

ЛЮБА. Абу сэтшӧм законыс.

СЕРГЕЙ. Эм. Институт либӧ техникум помалӧм бӧрын любӧйинӧ вермӧны мӧдӧдны.

ЛЮБА. Кодi бара лӧсьӧдiс сэтшӧм дивӧсӧ-а? Серёжа, отсав кыдзкӧ-мыйкӧ татчӧ кольччыны... А? Корсь кутшӧмкӧ местатор...

СЕРГЕЙ. Ӧти-кӧ, ог вермы, а мӧдкӧ абу лӧсьыд.

ЛЮБА. Рая вӧснаыд тай ныр вылад усьтӧдз котралiн да зэв лӧсьыд вӧлi.

СЕРГЕЙ. Рая менам невеста.

ЛЮБА. А ме сылӧн пӧдруга. *(Пуктӧ Сергейлы пельпом вылас кисӧ.)* Отсалан? А? *(Гильӧдӧ.)* Утуту-ту...

СЕРГЕЙ. Люба, эн дур.

ЛЮБА. Эк тэ, сюзь... *(Пырӧ вежӧс сайӧ.)*

СЕРГЕЙ. Нылыс абу шыбитана. Хм... Сюзь пӧ... Мыйла нӧ сюзь? Тешкодь. *(Ӧдзӧсӧ таркӧдчӧм шы.)* Рая воӧ! Да, да... Пырӧй. *(Лажыньтчӧ пызан сайӧ.)*

Пырӧ Витя, ӧти киас чемодан, мӧдас — чемодан сяма тубрас.

ВИТЯ. Кодкӧ быттьӧ шыасис, а некод абу. *(Пызан сайысь кыпӧдчӧ Сергей.)* Здравствуйте.

СЕРГЕЙ. Чолӧм. А ме чайтi... *(Видзӧдӧ Витя вылӧ.)* Прӧйдит, пуксьы... Шойччы.

ВИТЯ. Аттьӧ. *(Пуксьӧ аслас чемодан вылӧ.)* Уп.

СЕРГЕЙ. Мудзин?

ВИТЯ. Неуна.

СЕРГЕЙ. Тӧдмасям. *(Сетӧ кисӧ.)* Сергей.

ВИТЯ. Виктор.

СЕРГЕЙ. Кытысь татчӧ усин, Витя?

ВИТЯ. Но, шуам, сiктысь.

СЕРГЕЙ. Могӧн?

ВИТЯ. Велӧдчыны кӧсъя пырны.

СЕРГЕЙ. Кытчӧ?

ВИТЯ. Но, шуам, пединститутӧ.

СЕРГЕЙ. Ошканатор. *(Индӧ гаровтас вылӧ.)* А тайӧ нӧ мый тадзсӧ тӧбӧма?

ВИТЯ. Кутшӧмсюрӧ картинаяс.

СЕРГЕЙ. Позьӧ видзӧдлыны?

ВИТЯ. Дыш эськӧ ноксьынысӧ да... Ладнӧ нин... Разьла. Пристаньсянь кыски. Брӧд пӧсялi. Сэтшӧм сьӧкыдӧсь. *(Петкӧдлӧ.)* Со, натюрморт... А тайӧ войвывса пейзаж.

Тракторист шойччӧ плугъяс бокас. А тані велӧдчысьяс аслыныс мастерскӧй строитӧны. Дояркалӧн портрет. Катюша нимыс. Во уджалӧ!

СЕРГЕЙ. Витя, тэ самородок!

ВИТЯ. Кутшӧм?

СЕРГЕЙ. Медся донаыс. Тэныд оз учительӧн, а художникӧн колӧ лоны.

ВИТЯ. Меысь оз артмы.

СЕРГЕЙ. Артмас. Да нӧшта кутшӧм! Мун велӧдчыны художникӧ.

ВИТЯ. Да ӧд тайӧ картинаясыс абу менам.

СЕРГЕЙ. А кодлӧн нӧ?

ВИТЯ. Миян самодеятельнӧй художникъяслӧн. Районувса выставка вылысь бӧрйисны медся буръяссӧ да мекӧд ыстісны республиканскӧйӧ...

СЕРГЕЙ. А-а... А ме чайті, мися, буракӧ, тэнад. Весиг шай-паймунлі. *(Бара видзӧдӧ.)* И сідз, Витя... Ми босьтам картинаястӧ...

ВИТЯ. Кытчӧ?

СЕРГЕЙ. Республиканскӧй выставка вылӧ. Ме — художник. Выставка лӧсьӧдӧм кузя вопросъяснас буретш ме и занимайтча.

ВИТЯ. О! Сідзкӧ тэ меным и колан, Сережа! Ӧні жӧ киысь киӧ и сета тэныд ставсӧ тайӧс. Кытчӧ нуны картина чукӧрсӧ?

СЕРГЕЙ. Татчӧ и коль. Бӧрынджык ме вола машинаӧн да нуа павильонӧ.

ВИТЯ. Бур. Ӧтитор эськӧ вӧчӧма лои... Сергей, он тӧд, тані-ӧ олӧ Рая Ясова?

СЕРГЕЙ. Тані. А мый?

ВИТЯ *(петкӧдлӧ)*. Письмӧ сылы ыстісны да колӧ аддзӧдлыны.

СЕРГЕЙ. Вай, колӧкӧ, ме сета. *(Босьтӧ.)* А кодсянь нӧ?

ВИТЯ. Миян сиктын арнас народнӧй театр воссьӧ. Раяӧс сэтчӧ режиссёрӧн корӧны... Но, вот... Сы йылысь, тыдалӧ, культура отдел гижӧ... Ок, и радлыны, чайта, кутас Рая, тӧдмалас да...

СЕРГЕЙ. Радлыны, шуан... Ӧдва кӧ... Ӧд сійӧ, вокӧ, оз мун гортас.

ВИТЯ. Кыдзи оз мун?

СЕРГЕЙ. Карӧ кольччӧ.

ВИТЯ. Сералан кӧ-а...

СЕРГЕЙ. Ньӧти. Министерство сійӧс пуктіс лесокомбинатса клубӧ директорӧн.

ВИТЯ. И Рая сӧгласитчис?

СЕРГЕЙ. Сэтшӧм дворецас? Радпырысь.

ВИТЯ. Но и но... Вот яндысьтӧм синмыд! *(Босьтӧ чемодан да кӧсйӧ мунны.)*

СЕРГЕЙ. Сулав! Тайӧ кывсьыд тӧдан мый ме верма вӧчны...

ВИТЯ. Повзьӧдін... А коді тэ сэтшӧмыс? Мый сідз Раясӧ доръян? *(Кӧртавлӧ картинаяс.)*

СЕРГЕЙ *(отсалӧ Витялы)*. Тӧдса.

ВИТЯ. Сӧмын? А ме — сусед. Гӧгӧрвоин?

СЕРГЕЙ. Ыджыд тай... Сусед кӧ, сэсся быд ногыс омӧльтны позьӧ нылӧс?

ВИТЯ. Ачыс мыжа. Кӧні Раяыс?

СЕРГЕЙ. Тӧлысь вылын!

ВИТЯ. Кӧть из улысь, а корся... И крапӧда-висьтала синмас карса бобувлы ставсӧ, мый думайта...

СЕРГЕЙ. Сюркняв пель гӧгӧрыд: ӧти кывйӧн кӧ кӧть оскорбитан... *(Витя босьтӧ чемодан, картинаяс да кӧсйӧ мунны.)* Картинаястӧ коль.

ВИТЯ. Найӧс ме эг тэныд, а выставка вылӧ вайи.

СЕРГЕЙ. Сэтчӧ ме ачым нуа.

ВИТЯ. Коскад кочкас! Мед абу вӧрзьӧдӧма вӧлі. Ачым вола.

Босьтӧ чемодан да мунӧ.

СЕРГЕЙ *(ветлӧдлӧ комнатаӧд)*. И кытысь сӧмын уси тайӧ ӧшлӧпаныс-а? Театр пӧ воссьӧ. *(Косялӧ конверт да лыддьӧ письмӧ.)* Сідзи-й эм... Ӧд кывлас кӧ Рая театр йывсьыд — нинӧмӧн он кут сійӧс. Мунас и ставыс... Мый нӧ меным ӧні вӧчны? А? *(Мӧвпалӧ.)* О! Аддзи петан туй!

ЛЮБА *(вежӧс сайысь петігмоз)*. Кодкӧд нӧ сэтшӧм гораасӧ варовитан?

СЕРГЕЙ. Ӧти зонкӧд. Районысь картинаяс со вайис выставка вылӧ да видлалім.

ЛЮБА *(бергалӧ зеркалӧ водзын)*. И мыйла бара надейтчи тэ вылӧ-а? Сӧмын дзугин став делӧсӧ. Бӧрдышті кӧ комиссия водзас — гашкӧ, и артмис.

СЕРГЕЙ. Ӧдва кӧ... Ӧд сэні, ны-

луköй, шлюпкöм вылад оз видзöдны...

ЛЮБА. Кöрт сьöлöма йöз али мый сэні ставыс?

СЕРГЕЙ *(шутитіг)*. Пöшти. Кывзы, Люба.

ЛЮБА. Меным некор тэкöд больгынысö.

СЕРГЕЙ. Сулав, шуöны... Ме öд, Люба, ворсöді тэнö. Сюрис öд местаыд. Да ещö кутшöм! Народнöй театрö кöсъян?

ЛЮБА. Ме музыкант, а абу режиссёр.

СЕРГЕЙ. Велалан.

ЛЮБА. А кöні нö сійö театрыс?

СЕРГЕЙ. Озъягын.

ЛЮБА. Кытысь Рая али мый?

СЕРГЕЙ. Да. Ок, лöсьыд сиктыс! Ю бокын, кыр йылын...

ЛЮБА. Тöда. А Раяыс нö ачыс мыйла оз мун? Öд сійö велöдчигчöж театр йылысь сöмын и долис.

СЕРГЕЙ. Кыдз тэ он гögörво... Рая жö ме сайö верöс сайö петö...

ЛЮБА. Мыйла бара менам жöникöй абу карысь-а?

СЕРГЕЙ. Мун Озъягö, он каитчы. Ме, час, Иван дядьлы запискатор гижышта. *(Гижö.)* Пыран отделас да веськыда киас сылы и сет. Татшкöдасны приказ, сетасны подъёмнöй и — туйö!

ЛЮБА. Ог. Сиктад ме, Сергей, ог мун.

СЕРГЕЙ. Но мыйöн нö сиктас лёкджык?

ЛЮБА. Пöдруга мöдас асфальт вывті гуляйтны, а ме — сиктö... Ог, ог...

СЕРГЕЙ. Но, аслад вöля. Сöмын бöрас сэсся эн мöд няргыны-а... И ме дорö тайö делööн эн шыась. Чунь помöн ог легнит тэныд отсалöм могысь.

ЛЮБА *(мöвкнитö кинас)*. А! Вай запискатö. Озъягыд всё-таки районнöй центр.

СЕРГЕЙ. Важöн эськö тадзи. Но, мун котöрт. Да öдйöджык, мукöдъяс вермасны удитны.

ЛЮБА. Сöмын мед видласны.

СЕРГЕЙ. Энлы, Люба... Вунöді висьтавны... *(Кутö сойбордйöдыс.)* Аслад муном йылысь Раялы — кывни джын...

ЛЮБА. Мый нö нин сідз?

СЕРГЕЙ. Нервничайтны пондас.

ЛЮБА. Но öд сійö сідз и тадз тöдмалас.

СЕРГЕЙ. Бöрынджык — мед. Сэки оз нин ло страшнö.

ЛЮБА. Мудера мöвпыштöмыд... Öд тадзи кö ылöда — Рая нэм оз пröстит менö...

СЕРГЕЙ. Мун, эн петкöдлы серамöс, сё пасибö шуас... Сійö, чайтан, збыльысь гортас муном йылысь сёрнитö? Мед кыдзкö оз! Ёнджыкасö ворсö.

ЛЮБА. Збыль? Эг чайт... Вот ёмаыд!

СЕРГЕЙ. Но... став бурсö, Любаша...

ЛЮБА. Аттьö. Свадьба вылад эн вунöдöй корлыны сиктса коньöр нывсö.

СЕРГЕЙ. Медпервой телеграммасö тэныд ыстам. *(Люба мунö.)* Шузяс оз бара ырöшöй-а? *(Босьтö письмö.)* Эз на кö эськö министерствоö татшöм бумагаыс во — нинöм повны да... Мед сöмын удитасны приказсö гижны-а... Сэк сэсся мöд ног он нин веж. Звöнитлыны лоö дядьлы. Али нö бурджык аслым ветлыны?

Пырö Рая, сійö зэв бур настроениеа.

РАЯ. Серёжа!

СЕРГЕЙ. Раюша... *(Кутлö.)* Донаöй менам... Мусаöй... Льöм пу дзоридзöй.

РАЯ. Быри гажыд?

СЕРГЕЙ. Вывті ёна! Вот кутны эськö тадзи да некор не лэдзлыны сывйысь.

РАЯ. Радейтан?

СЕРГЕЙ. Шондіöс моз... А тэ? *(Рая довкнитö юрнас.)* Тöрыт тэкöд янсöдчöм бöрын вои гортö, пукси восьса öшинь дорö да войбыд думайті...

РАЯ. Мый йылысь?

СЕРГЕЙ. Кыдзи ми овны кутам, кор öтлаасям. Кутшöм мöвпъяс сöмын эз волыны юрö...

РАЯ. Висьтав.

СЕРГЕЙ. Рытнас паркын... Ю берег вылын. Но? *(Кыскö зепсьыс кöрöбка.)* А öні босьт тайö... Училищетö бура помалöмысь.

РАЯ. Оз ков, Серёжа.

СЕРГЕЙ. Он босьт — öбидитча.

РАЯ. Но, мый нӧ... Аттьӧ сідзкӧ. *(Видзӧдӧ.)* Зэв лӧсьыдiник часi... Сӧмын ӧд, кӧнкӧ, зэв дона?

СЕРГЕЙ. Тэ кодь мича нывлы — нинӧм абу дона...

РАЯ. Эн шу сідз... Ог радейт ошкӧмтӧ... Тэ бурджык висьтав, мый сёрнитӧны министерствоын театр йылысь?

СЕРГЕЙ. Выльторсӧ — нинӧм... Юалi да вочавидзисны сiйӧ жӧ, мый и тӧндзи... Тайӧ воясӧ пӧ тiян сиктын некутшӧм театр оз ло.

РАЯ. Ой, оз тай нӧ эскыссьы... Он ылӧдчы?

СЕРГЕЙ. Начальство кӧ ылӧдчӧ — и ме сідз жӧ...

РАЯ. А ме, йӧюкыд, пыр на надейтчи... *(Муртса оз бӧрд.)* Ой, кутшӧм лёк юӧр вайин, Серёжа...

СЕРГЕЙ. Нинӧм он вӧч... Сэтшӧмӧс тӧдмалi.

РАЯ. Вот, колӧкӧ, и мечта... *(Сьӧкыда ышловзьӧ.)* Поті, кыдз майтӧг быг... *(Кост.)* Кывзы, Серёжа... А вӧзйысьны кӧ асланым клубӧ художественнӧй руководительӧн?

СЕРГЕЙ. Дерт, эськӧ эз вӧв лёк да... Шуӧны, штатыс пӧ сэнi тыр... И бур уджалысьясӧн... Ӧд найӧс он вӧтлы.

РАЯ. Да, да... Дерт. Артмӧ, гортӧ став мунан туйыс лои потшӧма... Кытчӧ нӧ сэсся воштысьнысӧ меным?

СЕРГЕЙ. Аддзӧмыд мыйысь майшасьны. *(Перйӧ зепсьыс бумага.)* На, лыддьы...

РАЯ *(лыддьӧ)*. Ой, директорӧн?!

СЕРГЕЙ. Кыдзи сёрнитчылiм... Ачыд жӧ шуин: оз кӧ пӧ Озъягӧ ыстыны — кытчӧкӧ мед татчӧ индасны. Ме сідзи-й вӧчи. Кори приказ лесокомбинатӧ. А мый нӧ повзин?

РАЯ. Ӧд сэнi сы ыджда овмӧс! Босьтан да оз кӧ артмы нинӧм?

СЕРГЕЙ. Тэнад вежӧрӧн да талантӧн?

РАЯ. Ок, и радейтан нывъяслы комплиментъяс зилькӧдны...

СЕРГЕЙ. Тайӧ абу комплимент... Тэ збыльысь зэв вежӧра ныв. А клубыс, клубыс сэнi кутшӧм, Раюша!..

РАЯ. Тӧда. Практика вылӧ некымынысь ветлiм. Корсянь заводитны уджавны?

СЕРГЕЙ. Сэтчӧ гижӧма. Но тэ эн тэрмась. Шойччышт недыр экзаменъяс бӧрад. Сӧмын аски асыв ветлы да висьтав, кор локтан. Пӧпуттьӧ тӧдмась клубса уджалысьяскӧд.

РАЯ. Бур. Аттьӧ ставсьыс... Ӧд не кӧ тэ...

СЕРГЕЙ. Вот, вот... Не кӧ ме да блат... Абу, абу... ставсӧ вӧчис министр. Ӧд сiйӧ тӧдӧ, мый ми — жӧник да невеста.

РАЯ *(повзьыштӧ)*. Тӧдӧ ӧмӧй?

СЕРГЕЙ. Дерт. Ставӧн сэнi тӧдӧны. *(Меліа.)* А регыд лоам... Висьтав, Раечка, кор тэ вуджан миянӧ? А? Кор?

РАЯ. Гижсьытӧгыс?

СЕРГЕЙ. А сiйӧ — быть?

РАЯ. Кыдз тэнад кывйыд бергӧдчис?

СЕРГЕЙ. Но, но... Эн скӧрав... ме шутiті. Аски жӧ загсӧ! Э-эк! Сэтшӧм свадьба зымӧбтам!

РАЯ. Ой, эн горзы... Общежитиесӧ шызьӧдан... Ӧд талун ставӧн гортынӧсь.

СЕРГЕЙ. Но и мед... Мед тӧдӧны, мый ме радейта тэнӧ, а тэ — менӧ!

РАЯ *(тупкӧ Сергейлысь вомсӧ)*. И Люба кухняын.

СЕРГЕЙ. Сiйӧ министерствоӧ котӧртiс.

РАЯ. Мыйла?

СЕРГЕЙ. Министрлысь места корны карысь. Бӧрдышта пӧ да, гашкӧ, сетасны...

РАЯ. А тэ ӧмӧй сылы нинӧм эн аддзы?

СЕРГЕЙ. Эг...

РАЯ. Жаль. Люба сэтшӧма надейтчис тэнад отсӧг вылӧ...

СЕРГЕЙ. Сідзи-й-тадз видлi — нинӧм эз артмы. Менам кевмысьӧм вылӧ весиг кивыль эз керлыны. Веськыда кӧ шуны, найӧ правӧсь: музыкантъясыд ой ёна колӧны сиктъясад. Ӧд уналаын нин воссялiсны челядьлы музыкальнӧй школаяс, а велӧдысьясыс оз тырмыны.

РАЯ. И Озъягын эм. Ветымын зонпосни велӧдчӧ. Мыйла бара ме абу пианистка-а?

СЕРГЕЙ. Но, тырмас нин сэсся ӧтиторсӧ дӧжнавны. Да эн ӧшӧд юртӧ... Ставыс миян мунӧ бурысьбура.

РАЯ. Тэнад — да, а менам?

СЕРГЕЙ. Кыкнаннымлӧн. Аддзан,

кутшӧм должностьӧ пуктісны. Қывзы, Рая, сэтшӧма кӧ нин сцена вылӧ кыскӧ — пыр заочнӧ театральнӧй институтӧ. Режиссёркӧй факультетӧ...

РАЯ. Быть. Средньӧй образованиеӧн ог жӧ кольччы.

СЕРГЕЙ. Но, вот... И вит во мысти кутан уджавны профессиональнӧй сцена вылын, а он кутшӧмкӧ... *(Рая стрӧга видзӧдлӧ Сергей вылӧ.)* Но, та йылысь бӧрынджык, а ӧні вай чай юам... Ок, ёна кынӧмӧй сюмалӧ! Министерствоад котралігӧн весиг нянь пыркыс на вомӧ эз весьқавлы. Тэ нӧ мый магазинсьыд ньӧбин?

РАЯ *(ректӧ сумка)*. Қалбас, торт... Со, кампет... Сёй.

СЕРГЕЙ *(босьтӧ ӧтиӧс)*. Тэнад киысь кык пӧв юмовджык. Тэ, Раюша, лӧсьӧд мыйкӧ курччыштны, а ме шампанскӧйла котӧртла.

РАЯ. Оз ков, Серёжа.

СЕРГЕЙ. Удж вылӧ индӧмтӧ пасъям. *(Котӧртӧ.)*

РАЯ. Эн дыр... *(Видзӧдӧ приказ вылӧ.)* Вот и сиралі юрӧс... Пыр кӧсйи овны да уджавны аслам сиктын, а лои дзик мӧд ног... Ок, и гажтӧм лоӧ тані... Али нӧ велала?

Пырӧ Люба, сійӧ зэв жугыль.

РАЯ. Воин нин?

ЛЮБА *(шыбитӧ сумкасӧ)*. Тэла ыстісны.

РАЯ. Қоді?

ЛЮБА. Министр. *(Уськӧдчӧ вольпасьӧ.)* Ой, кутшӧм ме шудтӧм!

РАЯ. Мыйысь нӧ бӧрдан?

ЛЮБА. Тэнӧ директорсьыд бӧр кӧсйӧны чӧвтны...

РАЯ. Қутшӧм мыжысь?

ЛЮБА. Ветлы да ачыд тӧдмав. *(Бӧрддзӧ.)* Мыйла бара менам, коньӧрушкалӧн, вӧльнӧй светас чужсьылӧма-а?!

Пырӧ вежӧс сайӧ.

РАЯ. Чӧвтны... Мыйысь нӧ? Вежсьыны ковмас да котӧртлыны. *(Корсьӧ гардеробысь паськӧм.)*

Пырӧ Володя.

ВОЛОДЯ *(пыригмозыс)*. Извинитӧй... Йиркӧдчытӧг.

РАЯ. Володя?.. Чолӧм... Қысь нӧ тэ усин? Важӧн нин эн петкӧдчыв...

ВОЛОДЯ. Некор вӧлі... Гожӧмнад шоферъясыдлӧн уджыс уна. Люба гортын?

РАЯ. Да. Ме, час, кора.

ВОЛОДЯ. Энлы. Висьтав, Рая... Сӧмын веськыда. Тані сійӧ некодкӧд оз... Но, эсійӧ. Но, дружит?

РАЯ. Оз. Мый тэ.

ВОЛОДЯ. А ме нин чайті... Ӧд кызь сизим письмӧ гижлі тайӧ тӧлысьнас, а ӧтветыс воис сӧмын дас нёль вылӧ... Э-эк, позьӧ ӧмӧй тадзи?

РАЯ. Экзаменъяс сдайталім... Эз эшты. Тэ, Володя, меліджыка кут асьтӧ Любаыдкӧд. Министерствоысь ӧні сійӧ локтіс да синваыс молльӧн вӧлі киссьӧ.

ВОЛОДЯ. Мыйысь нӧ?

РАЯ. Эз висьтав. *(Рая мунӧ вежӧс сайӧ.)*

ВОЛОДЯ. Ай-ай-ай...

Некор нинӧмысь эг повлы, а ӧні весиг пидзӧсъясӧй тіралӧны... Абу зон, а небыд нямӧд.

Пырӧ Люба.

ЛЮБА *(уськӧдчӧ Володялы сывъяс, бӧрдӧ.)* Володенька!

ВОЛОДЯ. Любонька... Сьӧлӧмшӧрӧй менам. Висьтав, мый лои? А?

ЛЮБА. Ӧні эн юась... Бӧрынджык...

ВОЛОДЯ *(босьтӧ ки вылас)*. Ой, кутшӧм кокньыд лоӧмыд... Дерт, экзаменъяс вӧснаыд?

ЛЮБА *(довкнитӧ юрнас)*. Да. *(Малалӧ Володялысь чужӧмсӧ.)* А тэ ёнмӧмыд.

ВОЛОДЯ. Куритчыны шыбиті.

ЛЮБА. Бур. Тэ ӧд туй вывсянь. Лэдз менӧ да шойччышт.

ВОЛОДЯ *(ёнджыка топӧдӧ Любаӧс)*. Эг мудз...

ЛЮБА. Ме завтрак лӧсьӧда.

ВОЛОДЯ. Эн, эн... Оз ков. Ме пӧт. И меным некор.

ЛЮБА. Қытчӧ тэрмасян?

ВОЛОДЯ. Вокзалӧ. Совхозлы машинаясла воим. Час джын мысти муна.

ЛЮБА *(мынтӧдчӧ Володя моздорысь)*. Ог лэдз. Қӧть недыр олышт миянын. Гӧститышт. *(Вежӧс сай ӧдзӧсӧ)*. Райка, пукты, пожалуйста,

чай... *(Володялы.)* А öні висьтав выльторъяссö миян сиктысь.

ВОЛОДЯ. Медводз ас йылысь. Позьö? Рытъя школа помалі.

ЛЮБА. Гижлін. Тöда. Молодеч!

ВОЛОДЯ. Эн ошкы. Тройкаяс эмöсь.

ЛЮБА. Дерт, водзö кутан велöдчыны?

ВОЛОДЯ. А кыдз нö? Арнас автодорожнöй техникумö заочнö пыра. Ой, тайö ошйысьöмöн и вунöді. Поздравляйта экзаменъястö бура сдайтömöн. Со туфли ньöби медводдза концерт вылад. Қömавлы, лöсялас-ö?

ЛЮБА *(мерайтö)*. О, дзик кок серти! Аттьö, Вовочка. А кыдз нö гöгöрвоин, мый менам туфлиöй абу?

ВОЛОДЯ. Секрет.

ЛЮБА. Важыслöн со каблукыс уси талун.

ВОЛОДЯ. Аддза. А öні чукöрт кöлуйтö и мöдім.

ЛЮБА. Қытчö?

ВОЛОДЯ. Гортö. Тэнö сэні важöн нин виччысьöны.

ЛЮБА. Қоді?

ВОЛОДЯ. Нинöм на эн кывлы али мый?

ЛЮБА. Эг. Ой, эн повзьöдлы, Володя... Висьтав öдйöджык! Эз-ö мыйкö гортсаяскöд ло?

ВОЛОДЯ. Эз. Қöн тэнад кöлуйыд?

ЛЮБА. Унджыкыс вежöс сайын.

ВОЛОДЯ. Пырам, чукöртам. Чемоданъясад сöвтігмоз ставсö висьтала.

Пыröны. Локтö Витя.

ВИТЯ. Қöні менам картинаясыс? А-а... Со. *(Қöртавлö. Пырö Рая. Сійö выль платтьöа.)*

РАЯ *(аддзö Витяöс)*. О! Сусед! Тэ нö кыдз татчö веськалін?

ВИТЯ *(оз видзöд)*. Институтö экзаменъяс сдайтны вои.

РАЯ. А миянö? Бать-мам тшöктісны видлыны? Да?

ВИТЯ. Эз. Сідз пыри.

РАЯ. Бур. А тайö нö мыйсяма картинаяс?

ВИТЯ. Озъягса художникъяслöн... Выставка вылö вайи.

РАЯ. Интереснö... Позьö видзöдлыны?

ВИТЯ. Оз.

РАЯ. Мыйла нö?

ВИТЯ. Сідз.

РАЯ. Ок, кутшöм скöр. Гортын тэ меліджык вöлін мекöд. Мый нö китö он сет?

ВИТЯ. Заслужитін, сідзкö.

РАЯ. Мыйöн?

ВИТЯ. Тэнö коді ыстіс велöдчынытö?

РАЯ. Но, совхоз.

ВИТЯ. Не «но совхоз», а миян совхоз. А коді отсаліс?

РАЯ. Совхоз жö.

ВИТЯ. А тэ кыдзи аттьöалін сійöс? Чужömас сьölыштін? Аслад сиктö локтöм пыдди — карö кольчан.

РАЯ. А кöні гортас мöда уджавны? Та йылысь тэ думыштлін? Қлубас пö штатыс тыр... Көсйисны народнöй театр восьтыны — оз восьтыны.

ВИТЯ. Но дивö... Тэ тай збыльысь нинöм на он тöд... Неважöн совхознöй собрание вылын шуим котыртны. А тэнö сэтчö режиссёрöн корам.

РАЯ. Эн мойд.

ВИТЯ *(корсьö зепсьыс)*. Меным кö он эскы — со письмö райисполкомсянь. Мый öні вöчсьö миян сиктын, Райка! Сömын театр йылысь и сёрни быдлаын... Морт комын нин гижсисны. И совхозникъяс, и промкомбинатса рабочöйяс, и учительяс... Весиг öти инженер совхозса электростанцияысь эм... Öлюк Вась Öньö... Тödан? Ме гижсьылі жö да велöдчыны мунömöй торкис.

РАЯ. Ой, весиг юр вежöрöй бергödчис... Но, вай нин письмötö... Вай.

ВИТЯ. О, вунöді... Ме öд сійöс сеті.

РАЯ. Қодлы нö?

ВИТЯ. Тані öти зон вöлі... Художник пö ме. Сергейöн шусис. Тödан?

РАЯ. Тöда. Менам жöник.

ВИТЯ *(недыр мысти)*. Жöник?! Эк, Рая, Рая... Мый мекöд вöчин! Öд ме вöлі тэнö сэтшöма радейта... радейта! *(Тупкö чужömсö да пуксьö öдзöс дорö.)*

РАЯ. Оз ков та йылысь, Витя... Öд ме нин кольöм гожöм шулі...

ВИТЯ. Прöстит... Бара вунöді.

РАЯ. Тэ, Витя, прамöй зон... А ме радейта тэнö кыдз вокöс...

ВИТЯ. Збыль ömöй Сергейыд эз сет пакетсö?

РАЯ. Эз.

ВИТЯ. Мед сömын волас... Ме сылы петкöдла пуж. *(Аддзö öшиньöд.)* О, со сійö буретш локтö...

РАЯ. Саймовтчыв татчö. *(Сувтöдö Витяöс öдзöс сайö.)* И чöв ов. Ковман — кора. *(Сергейöс виччысигмоз ветлöдлö комнататі.. Локтö Сергей.)*

СЕРГЕЙ. А со и шампанскöй! Дыр ветлі? *(Рая чöв олö.)* Тэ мый сэтшöм зумыш? Мый лоі?

РАЯ. Нинöм эз...

СЕРГЕЙ. Ак, луныс талун кутшöм... Юыштам чай, шампанскöй и ветлам гуляйтны... Бур?

РАЯ. Ог вермы. Менö корöма министр.

СЕРГЕЙ. Министр?

РАЯ. Директорсьыд пö, кывлі, бöр чöвтны кöсйöны.

СЕРГЕЙ. Мун, эн лöсьöдлы.

РАЯ. Збыль. И кöсйö пö ыстыны мöдлаö.

СЕРГЕЙ. Кытчö?

РАЯ. Перйы зепсьыд письмöсö да лыддьы... сэтчö гижöма...

СЕРГЕЙ. Хм... Удитіс нин. *(Шыбитö пакетсö пызан вылö.)* Паськыд вома рака.

ВИТЯ *(öдзöс сайсянь)*. Но, но... Виччысьömöнджык кывъяснад шыблась...

СЕРГЕЙ. Кодікö эм?..

РАЯ. Некод абу... *(Лыддьö.)* О, збыль! Ставыс збыль! Мöдім, Сергей... Да öдйöджык!

СЕРГЕЙ. Кытчö?

РАЯ. Министерствоö. Колö корны, медым пырысь-пыр жö вежисны приказсö.

СЕРГЕЙ. Сулав. Сёрмыштін неуна. Озъяг сиктса народнöй театрад главрежыс эм нин... Дзик öні сэтчö пуктісны мöд мортöс...

РАЯ *(повзьö)*. Кодöс нö?

СЕРГЕЙ. Тэнсьыд пödругатö... Любаöс.

РАЯ. Мый нö тайö вöчсьö?!

Петöны Люба да Володя. Кианыс чемодан.

ЛЮБА *(Володялы)*. Босьтан машинатö и татчö. И... прощайтлы, дона кар... Училище... Муса пödругаöй...

РАЯ. Тэ кытчö?

ЛЮБА. Гортö. Миян сиктö пö челядьлы воссьö музыкальнöй школа. И вот сельсöвет корö менö ас сиктö... Володя висьталіс.

ВОЛОДЯ. Да, корöны.

ЛЮБА. Мöда челядьöс велödны музыкаö... и концертъяс вылын выступайтны...

РАЯ. Ылödчан и он гördöd...

СЕРГЕЙ *(Любалы)*. Висьтав, кытчö мунан... Рая ставсö тödö...

ЛЮБА. Ак, со мый... Да... Ме кöсйи мунны Озъяг театрад. Но эз артмы. И эз артмы тэ вöсна, Рая... *(Сетö Сергейлы бумага лист.)* Весиг тэнад запискаыд эз отсав. А öні, честнöй комсомольскöй, мödödчам гортö... Да öд, Володя? И ме зэв рад, мый сідзи артмис... Веськыда кö шуны, öд и менö гортö кыскö... Да нöшта кутшöма! А сэсся со менам Володя оз кöсйы локны карад.

ВОЛОДЯ. Нинöм вылö... Сиктын ми видзам мöс, порсь... Совхозлöн скötыс лыдтöм-тшöттöм. А тані мый позьö видзны? Каньöс? Но мödім, Любонька...

РАЯ. Ой, кутшöм ті шудаöсь!

ЛЮБА. А тэ абу али мый? Öд и тэнö аслад сиктыд виччысьö. Сы понда и корисны министерствоад. *(Вашкödö пеляс.)* Сергейтö аскödыд босьт. Татчö эн коль. Мырддясны карса нывъясыд. Но, ми мödім... *(Люба да Володя мунöны. Сергей да Рая недыр видзödöны öтамödныслы синмас.)*

СЕРГЕЙ. Вот чöртыд! Идзасторйö джömді.

РАЯ. Эг чайт, мый тэ этатшöм...

СЕРГЕЙ. Лёк морт, кöсъян шуны. Но, гögörво, ме вöчи тадзи сы могысь, мед не торйödчыны тэкöд... Ме радейта тэнö...

РАЯ. Шуан, радейтіг, а ылödчан... Тешкодь... Но, ладнö... Ме прöстита тэнö...

СЕРГЕЙ. Аттьö, донаöй...

РАЯ. Энлы. Ме прöстита сömын сэки, кор вöчан öти неыджыдтор. Серёжа, мунам Озъягö...

СЕРГЕЙ. Бара сэтчӧ воим... Но, мый ме сэні мӧда вӧчны?

РАЯ. Сійӧ жӧ, мый и тані. Гижны картинаяс сиктса олӧм йылысь. Отсасьны народнӧй театрлы. Гӧгӧрво, миян сиктлы вывті ёна колӧ профессиональнӧй художникыд. Студия восьтан. Мӧдан велӧдны самодеятельнӧй художникъясӧс. И во мысти мичмӧданныд Озъягнымӧс праздник вылӧ моз.

СЕРГЕЙ. Меным тані уджыс юр вывтыр! Нэм кежлӧ тырмас.

РАЯ. А сиктын и сыысь на унджык лоӧ.

СЕРГЕЙ. Тані менам квартира, бать-мам...

РАЯ. А менам ставыс тайӧ Озъягын.

СЕРГЕЙ. Кутшӧм вермас лоны ӧткодялӧм? Рая, кольччам карӧ!

РАЯ. Ог, ог... Та йылысь и сёрни оз вермы лоны. Совхоз менӧ велӧдіс... Кыдз нӧ бур вӧчӧм вылӧ ме вочавидза лёкторйӧн? Сэсся, ме радейта ассыным сиктӧс.

СЕРГЕЙ. Карнымӧс миянлысь мустӧмтан?

РАЯ. Ме и кар радейта. Но Озъяг — чужан сикт... И уджавны кӧсъя сӧмын сэні.

ВИТЯ. Правильнӧ!

СЕРГЕЙ. Кодкӧ бара шыасис?

РАЯ *(нюммунӧ)*. Тайӧ уличасыс кылӧны гӧлӧсъясыс.

СЕРГЕЙ. Рая... Ме гӧгӧрвои, мый ӧти кывйӧ ми ог воӧй... И бурджык лоӧ... ми кӧ торйӧдчам... *(Ӧдзӧс дорсянь.)* Но мунтӧдз ещӧ ӧтчыд кора: эн ло асныраӧн, кольччы...

РАЯ. А ог кӧ?..

СЕРГЕЙ. Но и чӧрт тэкӧд... Мун! Тэ кодьыд, гашкӧ, меным тась сюрӧ на. *(Котӧртӧ.)*

РАЯ *(видзӧдӧ ӧшиньӧд)*. Муніс... сэтшӧм кокньыда... *(Бӧрддзӧ. Петӧ Витя.)*

ВИТЯ. Пыр виччыси, мися, ӧд коран менӧ... Эн и чукӧст. Ме эськӧ петкӧдлі сылы пуж. *(Матыстчӧ.)* Раечка. Гулюӧй менам. Тӧдін кӧ эськӧ, мый вӧчсьӧ морӧсын. Меным тэ ӧні сэтшӧм жаль.

РАЯ. Весьшӧрӧ... Ме ниноӧм эг вошты. Муніс кӧ — сідзкӧ эз радейт.

ВИТЯ. Да! Эз! Ме нин ӧнтай казялі, но эг лысьт висьтавнысӧ. Мися, гашкӧ, лӧгасян да.

РАЯ. А театрын ме мӧда уджавны... Асланым сиктса народнӧй театрын... Вот аддзылан, регыд мӧдам пуктыны сэтшӧм пьесаяс!.. Со, Витя, ключ... Мунігад игнав комнатасӧ. *(Мунӧ.)*

ВИТЯ *(недыр мысьт)*. Кын мыр тайӧ Сергейыс, а абу зон... Этатшӧм нылӧс эновтіс. Ме кӧ мусюр йылас муні Рая бӧрсяыд, а сійӧ Озъягӧ оз кӧсйы. *(Пырӧ Сергей.)*

СЕРГЕЙ *(нервнӧя)*. Раяыс муніс нин? Мый нӧ он шыась?

ВИТЯ. Пельтӧмми...

СЕРГЕЙ. Мунӧма... *(Пуксьӧ пызан дорӧ.)* Э-эх, йӧй нӧш ме. Вошті медся дона мортӧс. *(Восьтӧ шампанскӧй да кисьталӧ стӧканъясӧ.)* Ю, Витя...

ВИТЯ. Тэкӧд? Некор.

СЕРГЕЙ. Век на скӧралан? Извинит.

ВИТЯ. Эн ме водзын, а Рая водзад извиняйтчы. *(Петкӧдлӧ ӧдзӧс сайӧ.)* Ме вӧлі тані и ставсӧ кывлі...

СЕРГЕЙ. Сідзкӧ, тайӧ тэ вашкӧдчин? *(Индӧ аслас юр вылӧ.)* Мыйла нӧ эн пет да клёнгы балябӧжӧ мыйӧнкӧ?

ВИТЯ. Корис кӧ эськӧ Рая... Эз тай кор-а... Картинаястӧ нуны, али бара мырддян?

СЕРГЕЙ. Ну. Кывзы, Витя... Тіян Озъягад мастерскӧй вылӧ сюрас кутшӧмкӧ лёкиник комната?

ВИТЯ. «Лёкиник комната»... Мый нӧ Озъягыс корысь сикт али мый? Дзонь керка эм... Клуб дорӧ ӧні стрӧитісны... Миян художникъяс сэні занимайтчӧны... А мый?

СЕРГЕЙ. Сідз... Но, вокӧ, эн скӧрав ме вылӧ. *(Сетӧ кисӧ.)* Сиа бура сдайтны экзаменъястӧ пединститутад *(мунӧ.)*

ВИТЯ *(мӧвпалӧ)*. Оз-ӧ нин кӧсйы?.. И збыльысь, тыдалӧ, мырддяс менсьым Раяӧс, трасичаыд...

ПОМ.

Александр МАЛЬЦЕВ

* * *

Мыйла шогсян, мый тулысыс муніс,
И мый гылаліс вижъюрлӧн цвет?
Мусӧ гажӧдӧ шондіа луныс,
Мулы гӧльмыны шонді оз сет.

Ойдас дзоридзӧн юбердса виддзыс,
Лоӧ сынӧдыс маысь на ма.
Тэнӧ сывъялас выльмӧмыс сідзи,
Кыдзи сывъялӧ миянӧс мам.

И он кӧсйы, да воськовтан сэтчӧ,
Кӧні выйӧртӧ виччысьӧ му,
Вӧчан ставсӧ, мый сям серти сетчӧ,
Садьмӧм эскӧмыд бокӧ оз ну.

Пыдди пуктана лоан сэк мортӧн,
Чужас вежӧрад мӧвп, кыдзи гор:
Чужан муӧс ми видзамӧ гортын,
Чужан мунымӧй миянлы — горт.

* * *

Быд рыт, кор шонді югӧр вежсьӧ
Гӧрд кыаӧн и лӧньӧ ывла выв,
Кор юыс гежӧд руӧн эжсьӧ
И некод на оз сьӧлӧм сьылӧм сьыв,

Век ӧтнас скверӧ том ань петӧ
(Сьӧд юрсиыс и мугыд чужӧмбан)
Да вель дыр ветлӧдлывлӧ сэтӧн,
И некодкӧд оз сёрни-басни пан.

И жугыль век, и видзӧдласас
Эм, шонді лэччигӧн кыдз, норлун пас,
И видзӧдӧ век енэжтасас,
Нач виччысьӧ — сэк локтас кодкӧ ас.

И весиг овлӧ — чужӧм вывтіс
Друг синва голькнитас, кыдз моль,
Скӧнь быттьӧ шудыс кыткӧ кывтіс,
И аньлы весиг лачаыс эз коль...

Сы дорӧ дзоридзӧн, ни сідзи
Эн локтӧ, эн панӧ сёрни ті:
Мед шогсӧ, кодӧс лолас видзӧ,
Скӧнь сотас олӧмыслӧн би.

И сэки бара юрсӧ лэптас.
И мича дзоридзьясӧн нюмдас эрд.
И важсӧ дзебас паметь зептас.
И лача локтас.
Сэсся оз нин берд!

СЬӦЛӦМ ДОЙ

Варов пипу, варов пипу!
Варовитышт мекӧд.
Менам морӧс пиын — бипур,
Оз тӧд тайӧс некод.

Сулалан тэ козлы воча,
Сійӧ — тэнад сайӧд.
Аддзысьла ме зонкӧд шоча,
Джынъя олӧм пайӧй.

Варовитан тэ ас ёрткӧд,
Радлан шонді улас.
Быд рыт ӧтнам ола гортын,
Арӧн чайтсьӧ тулыс.

Тэныд висьтаси ме, чойӧй,
А тэ сылы вашкӧд,
Кытысь меным сьӧлӧм дойыс
Гӧгӧрвоас, гашкӧ?

Алексей **ОДИНЦОВ**

КЫК ВИСЬТ

СИЗЬ ПОЗ

Пармашӧрса эрд вылӧ шылькнитчӧм грездса зонкаясыд, ми водз велалім вӧравны. Қыйлім и чери — сьӧд мышка мыкъясӧс, сиръясӧс-ёкышъясӧс, сутшкасьысь йӧршъясӧс. Пыжтӧг-вугыртӧг. Қыйсим бӧтанӧн, келалӧмӧн. Эг уна — пумӧн вайлывлім. Бӧтанным важиник нин, кызкодь шӧртысь. Веня друглӧн вӧлі сійӧ. Стӧчджыка кӧ — Опонь дедлӧн. Эз жалитлыв мортыс угоддьӧсӧ. Вердліс-чӧсмӧдліс миянӧс, посниясӧс, тайӧ важиник бӧтаныс.

— Асьныд сӧмын эн вӧйӧй,— сӧмын и шуас вӧлі дед,— посниджык челядюловсӧ ваас эн келӧдлӧй, прӧстудитчасны.

А кыйсьылім нывкаяс и зонкаяс ӧтвыв. Быдӧнлы окота аддзывны, кыдзи черисӧ кыйӧны. Дасьӧсь весиг креста волыса гача зонкаяс ми бӧрся вӧтчыны. Сэтшӧмъяссӧ, дерт, эг жӧ босьтлӧй. Локтігӧн нин налы, медым бурӧдны лӧгасьлӧмсьыс, кык-куим ёкыш-мык сетлім. Мамъясныслы любӧпырысь нуасны юква вылӧ.

Быдмыштім. Венякӧд мича вӧрса вадъяс аддзывлім, но он сэтӧні бӧтайтчы. Джуджыд, пыдӧстӧм. Сэні кӧ кыйсьыны, колӧ пыж, а сійӧ миян эз вӧв. Майшасям, кыдз эськӧ пыж лӧсьӧдны. Веня и топӧдас дедсӧ. Дас нёль ар нин сылы вӧлі. Колӧ пӧ пыж.

Опонь дед, ветлӧм-мунӧм мортыд, быдторсӧ вӧчны кужліс. Сетчас внукыслӧн дзайгысьӧмлы.

Ӧтчыд ёртӧй котӧрӧн воис ме дінӧ. Дед пӧ сёрнитыштны кӧсйӧ миянкӧд. Ӧдйӧ тай котӧртім — эз ковмы мӧдысь корӧм.

— Пыж, шуанныд, колӧ?— читкыртліс синъяссӧ Опонь дед.— Но, но... А вӧянныд кӧ сьӧд вадъяс, вӧчанныд миянлы ыджыд шог?

Ми, дерт, кыдзи сяммим эскӧдім пӧрысь мортӧс. Мися, варччыны бура кужам и ва вылын ог дурӧй.

Опонь дед гыжъялыштіс дзор балябӧжсӧ:

— Отсыштны, либӧ тіян?— довкйӧдлыштіс юрнас.— Ыджыд уджыс. Сэсся, пӧвйысь кӧ вӧчны, увтӧм коз пӧвъяс колӧны, а кысь сійӧс босьтан?.. Емва вылын эськӧ и пипуысь пыжтӧ кодйӧны, но ог нин, тыдалӧ, вермы. Пӧда. Сэсся сы вылӧ, ой, кыз пипу колӧ бӧрйыны... Қорсьлӧй, инӧ, сывтыръя пу... Тӧлк-ладсӧ, инӧ, петкӧдла. Асьныд и вӧчанныд. Кузьныръяс эмӧсь, черъяс, пилаяс лэчыдӧсь... Ю дорысь пусӧ корсьӧй. Кӧні кӧсъянныд кыйсьыны, мед места вылас и вӧчнысӧ позис...

Гожӧмбыд, арбыд, весиг тӧлын корсим Венякӧд туяна пипусӧ. Аддзим жӧ коркӧ, Шожымка берег вылысь. Быдмылӧма тай пуыс, майбыр. Ӧтиӧн он на и сывйышт.

Висьталім Опонь дедлы местасӧ.

— Тулыснас, сідзкӧ, нуӧдланныд,— кӧсйысис дед.

Коли тӧв. Воис тулыс, но пыжӧдз-ӧ? Лунъясыс — вый сывдӧ. Гӧракӧдза кад. Гожӧм пуксигас нин воим пипу дінӧ. Страдна вылӧ петтӧдз.

— Доб-ра-а!— кызӧктыштіс Опонь дед.— Сё саяс во, гашкӧ, туӧмабыдмӧма. Дерт нин тӧщӧ, но нинӧм. Қокньыдджык лоӧ пӧрӧднытӧ да кодйынытӧ. А нырсӧ, бӧжсӧ дзоньталыштам пӧвйӧн... Весиг набойки оз ков, сы кызта. Лун джынсӧ, тыдалӧ, ковмас жӧ кокавны-пӧрӧдны та кызта

пусӧ, но ӧд ас вӧля сертиыд. Асьныд асьнытӧ чуйдінныд, сідзкӧ и уджыс мунас споринаджыка.

Тӧлкуйтыштӧм-сёрнитыштӧм бӧрын медводдзаӧн черсӧ босьтіс Веня. Ӧта-мӧднымӧс вежлалӧмӧн пӧ кутам керасьны.

Веня вына нин — куим-нёльысь керыштӧм бӧрын ки пыдӧс пасьта чунь кызта чаг чер увсьыс чеччыштӧ. Ме орччӧн сулала. Ыззьӧма жӧ. «Пӧрӧда-а-ам!— думайта.— Қокала-а-ам!»

Но мый тайӧ? Юр весьтын кутісны лёкысь тітшкыны-видчыны сизьяс. Қыкӧн. Ӧтиыс гӧрд юра, мӧдыс рудджык. Пыраласны пипу горсйӧ, лэбалӧны миян гӧгӧр. Шызьӧдісны став матігӧгӧр вӧрсӧ.

Видзӧда, Опонь дед ичӧтик зонка моз кутіс вашъявны. Чатӧртчис, синкым весьтас лэптіс ки пыдӧссӧ.

— Вайлы, ноко, Веня пиӧй, татчӧ чертӧ,— мурган гӧлӧсӧн чукӧстіс сійӧ внуксӧ.

Веня нинӧм гӧгӧрвотӧг сетіс дедыслы кисьыс черсӧ да видзӧдліс вывлань:

— Мый нӧ, дедуш, сизьясыс тадзи шызисны?

— Шызьӧдім тай,— бара вашмуніс Опонь дед да дзебис черсӧ мешӧкас.— Сёрмим...

— Черсӧ, черсӧ мыйла сюйин мешӧкад!— ноп волысас шашаритчис Веня.

— Сёрмим, мися!— чорзьыштӧм гӧлӧсӧн вочавидзис дедыс.— Овмӧдӧмаӧсь нин пыж пунытӧ. Сизьяс, со аддзан, поздысьӧмаӧсь.

— Но и мый?— эз сетчы Веня.— Тайӧ пӧткасьыд вӧр-ваыс оз на гӧльмы...

— Тасма эськӧ тэныд? Эг тӧдлыв, мый татшӧм мӧвпӧн олан,— скӧрмис Опонь дед.— Ещӧ и вӧралысьӧн кӧсъян лоны. Гашкӧ и лыйланныд на дуриг-ворсіганыд? Пасӧ пыдди пищальтӧ видлаланныд?

Сизьястӧ, эг тшӧкыда, дерт, но ми, збыльысь, вӧралігӧн лыйлывлім. Но та йылысь некодлы эг ошйысьлӧй. Сизьыд ӧд абу тар. Ошйысьӧм могысь, мый инмӧ пищальным, лыйлывлім. Ловъя пасӧ.

Ёна и скӧрмис внукыс вылӧ Опонь дед. Қазяла, тшӧтш и ме вылӧ видзӧдліс кӧдзыда. Аддза пӧ, лыйланныд, и тэ тшӧтш.

Тайӧ пӧрйӧ пипу сідзи и коли сулалысьӧн. Опонь дед эз кӧсйы кывзыны некутшӧм пыж йылысь. Волам пӧ гожӧм помланьыс, кор позтырыс лэбас. Қор сизьпиян петасны ас кӧрым вылас.

Гортӧ воигӧн нин Опонь дедлӧн сьӧлӧмыс бурмыштіс. Сійӧ висьталіс, мый сизьяс бурдӧдӧны пуяс, сёйӧны висьысь пуяслӧн кырсь улысь пучӧйясӧс. Пӧрысь морт ёна стрӧжитіс, медым ми, челядь, некор эг лэптӧй сизьяс, кӧкъяс да муköд посни лэбачьяс вылӧ кинымӧс. Ставныс пӧ найӧ пӧльза вайысь бордъя ловъяс...

Пӧрысь пипуысь пыж ми вӧчим аръявылыс нин. Уна и гыч кыйлім борд кодь кокни пыжӧн...

Қолисны вояс. Пыжным, дерт, важӧн нин сісьмис. Уна дас во нин абу ловъя и Опонь дед, но сылӧн кӧритана кывъясыс ӧнӧдз на вежӧрынӧсь. Мун да и гӧгӧрво мортсӧ. Сійӧ нэмсӧ кыйсис-вӧраліс, кыдзи шуасны, лыйис-виис, а кутшӧма радейтӧ, вӧлӧм, вӧр-васӧ. Некор пӧ эн лэптӧй кияснытӧ сизьяс, кӧкъяс да муköд посни лэбачьяс вылӧ. Қыйсьылӧма-лыйсьылӧма мортыс, керкаяс тшуплӧма, помнита, дадьяс, додьяс вӧчавліс, а ковтӧг пармаысь ӧти пу оз вӧлі керышт, ньӧр оз чег...

Вотчигъясӧ, верстьӧӧн нин, унаысь аддзывлі сизь позъястӧ. Но некор сэсся эг вӧрзьӧдлы тайӧ лэбачьясыслысь позъяссӧ.

Таво гожӧм сизь семьяыд менсьым ещӧ ӧти удж торкисны. Қолӧ вӧлі весавны сад йӧр улӧ неыджыд места. Дас пу и кольліс пӧрӧдны тулыс кежлас. Локті ӧтчыд да ӧти, горсъя кыз пипуын, казялі, овмӧдчӧма сизь. Дум вылӧ уси Опонь дедлӧн ми вылӧ, зонпосни вылӧ коркӧя стрӧг видзӧдласыс, да эг и перйыв нопйысь черӧс.

Сизьяс быдтысисны, лэбисны. А пипу пыр на сулалӧ. Бӧрынджык кадыс кыдзкӧ эз вичмы. А мӧд во тулыс кӧ овмӧдчасны? Мед либӧ кутас сулавны тайӧ пуыс. Лэбачьяслы патера пыдди. Вӧр-ваыд гажа сӧмын сэки, кор сэні эмӧсь олысьяс, ловъя ловъяс.

КУПАЛЬНИЧА

Календарь серти июль. Тӧлысь сайӧ нин кӧзяитӧ гожӧм, а сылӧн восьласыс быттьӧ оз на и тыдав. Боръясын пидзӧсӧдз турун, а вӧрын тшак ни вотӧс. Дзоридзалӧ пув. Важӧн нин гӧрддзассьӧма, но вотӧм на чӧд. Весиг Катыд шорсайса нӧвина вылын абу на кисьмӧма оз — зонпоснилӧн медся радейтана вотӧс.

Гожӧмыс кыдзкӧ аслысногӧн, тӧдлытӧг пуксьыліс купальнича лун бӧрын. Сэтчӧдз мамъяс эз тшӧктывлыны чегъявны корӧсь, ытшкыны боръясысь турун. Курыдӧсь на пӧ кӧзаяслы бадь да пипу коръяс, сира, оз туйны пывсян корӧсь вылӧ кыдз росъяс. А турунъяслӧн эз на во кӧйдысыс. Сідзкӧ, водз кӧ тшукӧдан боръясӧ да ичӧтик вӧрса видзьясӧ коса, косьмӧм бӧрас турунысь оз усь кӧйдысыс. А тадзи видзьясӧн вӧдитчӧмысь найӧ регыд изӧрмасны. Медым куран пиньяс улысь быд гожӧм чукӧрмис скӧтлы унджык кӧрым, дерт, та вӧсна мамъяс эз сетлыны вӧля аспом скӧтлы водз дасьтыны турун.

Купальнича лун вӧлі праздник кодьӧн.

Мам чеччывліс шондіӧд тшӧтш. Вӧсньӧдліс нянь пӧв вылӧ тӧрмӧн шаньга куяс. Миян, дерт, оз жӧ узьсьы. Чӧла кыйкъялам пӧлать юр водзсянь — дуль ваным петӧ. Удайтчас чӧсмасьыштны ӧдъя пач под вылын пӧжалӧм банйӧм картупеля шаньгаясӧн. Ок и чӧскыд! Ньылыштігас куньсьылӧны синъяс.

Лун шӧр бӧрын, кор шондіыс бергӧдчӧ нин рытыввылӧ, грездын заводитӧны тшынасьны витнан пывсяныс. Сэк кості ми, зонпосни, семьяын быдӧнлы морт ӧтиӧн вӧчалам купальнича корӧсьяс.

Рытгорув, кор шонді кутас воны вӧртас весьтӧ, пывсянъяс лоӧны дасьӧсь. Гӧрдӧдз доналӧм из гор вылӧ кӧш джын и койыштан, а кос жарыс сідзи и чишкалӧ пельяс, чеплялӧ ныр.

Пывсянын ымралӧ чӧскыд купальнича кӧр. Лолыштан, тырлӧны сыӧн тыяс, кыптылӧ морӧс. Дыр оз вун татшӧм пывсяныс.

Ӧтчыд, тувсов ваын купайтчӧм бӧрын, ме чорыда висьми. Вежон чӧж тупляси вольпасьын. Сэсся жарыс личаліс, но висьмис кучик. Мышку пасьта кисьтіс пупыш, петалісны чирейяс, воссялісны дойяс. Узьӧм ни олӧм.

Мам мавтліс мышкуӧс быдсяма мазьяснас. Эз отсав весиг орчча сиктса вӧралысьӧн вайӧм ош гос. Дыр майшаси тайӧ висьӧмнас.

Воис купальнича лун. Медся водз лэччӧдісны менӧ пывсянӧ да купальничаӧн швачӧдісны-корӧсялісны, гашкӧ, час.

Сійӧ войсӧ узи садьмывтӧг. А лун-мӧд мысти мышкысь бырисны мыльяс, косьмисны дойяс, бурдіс кучик.

Колисны вояс. Оз быд гожӧм ӧні удайтчывлы пывсьыны купальничаа корӧсьӧн. Но тайӧ войвывса шонді югӧръяс рӧма мича дзоридзьясыслӧн сетысь выныс вӧлӧма помтӧм. Кынмавла, кӧтасьла аръясын вотчигвӧралігъясӧ, но оз кӧлась некутшӧм простуда. Збыль, тыдалӧ, шулӧмаӧсь пӧчьяс: «Купальнича, чизыр вой тӧлысь повтӧг, чукӧртӧ вынъяссӧ сӧстӧм сынӧда ыбъяс вылысь, а сылӧн дзоридзьясыс босьтӧны мичлунсӧ войвывса яръюгыд шонділысь».

Тайӧ, тӧдӧмысь, сідзи и эм. Ӧд сійӧ коръясьӧ, кутӧ туны-быдмыны, кор муртса на сылыштӧ лым.

Евгений КОЗЛОВ

Дедӧ, ветлам гычтӧ кыйны

ВИСЬТ

Гожӧм шӧр. Югыд войяс. Пукала общежитие комнатаын восьса ӧшинь водзын да видзӧда ывла вылӧ. Оз узьсьы. Окота мыйкӧ лои чужан сиктӧ. Ытва дырйи медбӧръяысь ветлі, а ӧні экзаменъяс, и сӧмын июль помас, гашкӧ, вола сэтчӧ, дона Эжов сиктӧ.

Мый бара дедӧй вӧчлывлӧ-а? Лунъяснад, дерт, кильчӧ вылас петавлывлӧ, пуксяс пемыдгӧрд краскаӧн мавтӧм лабич вылӧ да любуйтчӧ ӧшинювса саднас, кодӧс садитліс менам муса бабуньӧй удж радейтысь кияснас, либӧ видзӧдӧ, кузя думайтіг, Важ Эжва тылань.

— Выйым абу нэ кодкӧ тавун ва вылас? — юалӧ сійӧ потшӧс вомӧн вуджысь Ваня внукыслысь, коді сӧмын на кайис ва дорысь вуграсяніысь да ӧні матыстчӧ дед дінӧ. Сэсся, кор Ваня висьталас ботайтчысьяс йылысь, шогсяна гӧлӧсӧн юалас водзӧ:

— Чериыд нэ шедышті из кеть?

— Каньлы пумен шеді,— вочавидзас Ваня нюм сорӧн.— Сашкалы тавун этша шеді, а Лёнялы меысь унджык. Сылы кык ыджыд ёкыш да прамей ыджыд сынпи шеді.

— Но, сідзке тай шедэ. Ноко, петкӧдлы черитэ. У-у. Куш йӧрш да...

— Йӧршыс ӧд чери же. Олас.

Кор ичӧт зонкаӧн вӧлі, ог и волывлы пӧшти гортӧ, лунтыр пукала дедӧясын, кора дедӧс:

— Тэ шуан мойд, ме шуа мойд, а гӧрд ош йылысь мойда ог?

— Мойд.

— Тэ шуан мойд гӧрд ош йылысь, ме шуа мойд гӧрд ош йылысь, а лӧз ош йылысь мойда ог?

— Но, дедӧ, мойд,— кора ме.

— Оз позь луннас мойдчыны, лӧжкаясыд (паньясыд) пышъясны. Рытнас волы да мойда,— шуас дед.

А сэсся рытнас мӧдас висьтавлыны. Висьтавлӧ и висьтавлӧ помтӧг. Баб вӧлі шуӧ:

— Пӧръялін тай.

— Мыйла пӧръялі, тадзи и вӧлі да.

Зэв уна висьтавлӧ чери кыйӧм йывсьыд. Томсяньыс радейтлӧма кыйсьыны. Батьыскӧд и Эжва вылад сырплӧмаӧсь, и Важ Эжваад тывъявлӧмаӧсь, и арся войяснад ботайтчывлӧмаӧсь. Зіль да сюсь кыйсьысь вӧлӧма. А ӧтчыд, висьталӧ дед, татшӧмтор сыкӧд вӧлӧма. Муні пӧ ӧтчыд удж бӧрын гымга кыйны. А тӧв вӧлі, да нӧшта туröб лыбис. Муні пӧ муні да и аддзи гымга местасӧ. Кутшӧм сэні эськӧ юксьӧм да — ӧдйӧ паськӧді мешӧкӧс, сэтчӧ сюйи гымгасӧ восьса пыдӧснас дай кисьті черисӧ. Гымгасӧ пӧ вӧйті бӧр, тупкалі юкмӧссӧ лыскӧн и — гортӧ. А мешӧкыс прамӧй сьӧкыд. Гортӧ вои да мешӧксьыд ставсӧ пыр жӧ и кисьті ыргӧн тазйӧ. А сэні... Но манакӧ! Лягушаяс тай вӧлӧмаӧсь — дзик таз тырыс вӧрӧны, вижӧсь, нильӧгӧсь. Мурка каньӧй быдӧн повзис. Мӧд луннас мужикъяслы та йылысь висьталі да ёна жӧ и сералісны.

Воясыд ӧдйӧ лэбӧны, и том йӧз быд во верстяммӧны, быдмӧны, а пӧрысьясыд ляпкалӧны, жебмӧны. Тадзи и дедкӧд лоис. Войнаыд, кӧть сійӧ фронт вылас этша вӧлі, да сьӧкыд быд лунъя уджыд личкисны тшӧтш и тайӧс, ён да крепыд тушаа мортсӧ. Частӧджык сійӧ мӧдіс норасьны поводдя водзын висьӧмъяс вылӧ, шочджыка мӧдіс ветлывны войковъясӧн чери кыйны.

— Дедö, ветлам коркö гычасьнытö Важкуаö,— помтöг дзайгыси ме сылысь зонкаöн.

Но сідзи эз и удайтчы ветлыны. Ва дорö лэччан туйсö дед мöдіс вуджны шойччалöмъясöн, сьöкыда лолаліс, а вомыс помтöг шуаліс:

— Виииии, виииии, виии,— быттьö дед сьыліс вомгорулас кутшöмкö помасьлытöм, гажтöм сьыланкыв.

— Дедö, мудзин?— юала сылысь, кор сувтас потшöс бокö.

— Час, шойччыштам да водзö каям.

— Вай ме тэнö йöткышта,— шуа кыр паныд восьлалысь дедлы да кыкнан киöн ёна мыджсьömöн мый вынысь йöтка сійöс.

— Ой, ой-ой,— челядь моз ышмömöн шуалö сійö да тэрыбзьöдлö воськовъяссö. Но менам выноЙ дыр кежлö оз судзсьы, и ачым нин сьöкыда лолала, муна сыкöд орччöн.

— Тадзтö эськö и кокньыдджык да,— ошкыштömпырысь шуö мен сійö.

— Дедö, кор ме ыджыда быдма, сэки машина ньöба, и ми тэкöд мöдам сы вылын ва дорöдзыс лэччывны, и гычасьнытö ветлам. Да öд?

— Да,— ышловзьö сійö.

Та бöрын сійö ветлывліс на кыйсьыны. Арнас вöлі лэччывлö ва дорö кыснанасьны. Местаяссö сійö тöдіс бура, став Важ Эжва пасьталаыс, и, дерт, тыртöг гортас эз волывлы. Ваяс гортас таз тыр мича ёкышъяс.

Сэсся тöвнас ветлывлім йи вылын кыйсьыны. Меным оз шед, а дед велöдö, бур блеснаяс сеталö. «Тэ эн ёна стракайт,— шуалö сійö сэк,— и кокниньдзика дернитыштав вугыртö, сэки блеснаыд ворсны мöдас посни чери моз. Сэсся шондіа лунö виж блеснаöн бурджыка шедö,— водзö висьтавлö сійö,— а кымöра лунö нин еджыд колö. На, босьт. Ме тайöн тöрыт эстысь дас ёкыш лэпті».

Ме радла. И збыльысь чериыс мöдіс шедны.

А сэсся дед дугдіс петавлыны гортсьыс. Ме ньöжйöникöн новлі сылысь став блеснаяссö, а папöлы дед сеталіс ботанъяссö. Ачыс войяссö оз узь, думайтö.

Гожömнад вöлі петас Эжва вылö, кытчö йöзыс чукöртчывлöны удж вылö мунтöдз развод вылö, пукалö наköд, варовитö.

— Пантиль дед, чери кыйнытö он, буракö, лэччыв?— юалöны мужикъяс.

— А ветлöдлыссис тай,— вочавидзö дженьыда.

Рытнас петас дед вичко йöр потшöс пельöсö да удж бöрын чери кыйны лэччысь мужикъяскöд варовитö:

— Мый нин, ботайтчыны мöдöдчин?

— А ботсö көть көтöдла, дыр нин öшалö да.

— Но, лэччыв, лэччыв. Лöнь талун ва вылыс...

Синъяснас колльöдас найöс вадорса вöр дорöдз и бöр локтас кильчö лабич вылö.

— Мый нö,— шуалö меліа каньöс шыльöдігмоз,— чери колö?.. Но же несе Мурö... Водзсö вöлі коллялан менö кум дорöдз и воча волан да. Öні со тай ог вермы ветлынысö.

И бара синъясыс видзöдöны Важ Эжвалань.

— Пöрысьми тай, пöрысьми.

Тайö лунъясö, гашкö, тадзи жö найö Ваня вокköд пукалöны кильчö вылын, и дед кывзö внукыслысь вавывса медбöръя выльторъяссö. Унатор сійö вермас висьтавны Ванялы, кыдзи и меным коркö, сы кодь жö арлыда том зонлы, но оз нин вермы лэччывны ва дорö Ваняköд, оз петköдлы чериа местаяс, оз нин вермы велöдны сійöс чери кыйны. Вермас сömын öтитор — аслас висьтасьömъясöн велöдны ёнджыка радейтны миянлысь озыр войвыв вöр-васö. Таö öд сійöс велöдлісны коркö дедыс да батьыс.

Александр ВАХНИН

ТАДЗИ ТШӦКТӦ СЬӦЛӦМЫС

Бурыс паметын дыр кежлӧ кольӧ. Сійӧ өзтӧ сьӧлӧмъяс. Сэки йӧзыс окотапырысь мыччӧны ӧта-мӧдныслы кинысӧ, юксьӧны радлуннас бур туй вылӧ найӧс сувтӧдысьӧд. Уна письмӧ волывлӧ СССР-лы 50 во нима Сыктывкарса государственнӧй университетысь экономическӧй наукаясса кандидат, культура кузя Коми АССР-са заслуженнӧй работник В. А. Угловлы. Сійӧс аттьӧалӧны бур туй вылӧ сувтӧдӧмысь, корӧны сӧветъяс, эскӧдӧны.

«Пыдди пуктана Виктор Андреевич! Помнитанныд-ӧ ассыныд медводдза выпускникъястӧ? Ӧд тайӧ кадсяньыс коли нин нёль во. Уна ва визувтіс, уна вежсьӧм лоис миян олӧмын. Мӧд кодьӧн, дерт, лоим и асьным,— гижӧ аслас вӧвлӧм преподаватель-экономистлы Н. А. Алабушина.— Нёль во. Тайӧ уна и этша. Мыйта выльтор пӧйдитіс миян вывті тайӧ воясас.

Ӧні ме уджала «Туймазанефтестрой» трестын главнӧй бухгалтерӧн. Кутшӧм ӧдйӧ лоі быдмӧмыс. Артыштлӧй асьныд: куим тӧлысь вӧлі бухгалтерӧн, кӧкъямыс тӧлысь — управлениеса главнӧй бухгалтерӧс вежысьӧн, сы дыра жӧ — трестса главнӧй бухгалтерӧс вежысьӧн. А ӧні со кыв кута трестлӧн бухгалтерскӧй делӧяс вӧсна.

Эз, дерт, вӧв кокньыд кайны тайӧ пос тшупӧдъясӧдыс. Быд выль местаӧ индӧм бӧрын кажитчыліс, мый таысь сьӧкыдыс сэсся оз нин вермы лоны, а збыльысь сьӧкыдлунъясыс паныдасисны сӧмын ӧні. Этша на сямӧй. Та вӧсна унаысь оз тырмы кадыс... Абу кокни, но тайӧ нёль во чӧжыс ме эг каитчыв, мый бӧрйи татшӧм «кос» профессия, кӧні ставыс вайӧдсьӧ «дебетӧ» да «кредитӧ». Гӧгӧрвои: и миян уджын позьӧ восьтыны мыйкӧ вылтор. Та вӧсна уджалан лунъясыс кольӧны праздник моз. И миян сьӧлӧмъясын татшӧм бисӧ өзтінныд Ті, Виктор Андреевич.»

Тулысын казялан, мый юр весьтын кельыдлӧз небесаыс лоис вылынджык, сӧдзджык, сынӧдыс — сӧстӧмджык, а парма — мичаджык. Гӧгӧр быттьӧ томмӧма. Тадзи жӧ овлӧ сэки, кор паныдасян бур морткӧд. Сэки ас гӧгӧрыд окота видзӧдлыны, мӧд пӧлӧс, меліджык синъясӧн.

Виктор Андреевич Угловкӧд ме тӧдмаси Ухтаын. Сы бӧрын ме унаысь на волі тайӧ карас и пыр вӧлі сьӧлӧм вылын кыпыд. Окота вӧлі выльысь аддзысьлыны тайӧ мортыскӧд, синъясӧн корси сійӧс ветлысьмунысьяс пӧвстысь. Быд аддзысьлӧм да сёрни бӧрын ме восьті аслым тайӧ мортыслӧн олӧмысь кутшӧмкӧ яръюгыд лист бок.

Виктор Углов быдмис, «верстяммис» сійӧ кадӧ, кор сӧветскӧй йӧз сувтісны классӧвӧй врагкӧд миритчыны позьтӧм тыш вылӧ, лӧсьӧдісны странаын коллективизация, сувтӧдісны том Сӧветскӧй государствоӧс индустриализация подув вылӧ.

Мый тайӧ мортыс помнитӧ челядьдырся олӧмсьыс? Севернӧй Двина вылысь пароходъяслысь тутсӧмсӧ. Тайӧ ыджыд да мича ю берегъясысь паськыд ойдлан видзьяс. Федьково, чужан сикт гӧгӧрысь рудзӧг муяс.

Зонка котравліс тайӧ местаястіыс асъя лысва вывті кӧмтӧг, лолаліс сӧстӧм сынӧдӧн. Но дженьыдӧн вӧлі Витя Угловлӧн челядьдырся тӧждысьтӧм олӧмыс. Начальнӧй школаас велӧдчигӧн на сылы ковмывліс ветлӧдлыны плуг бӧрын, ытшкыны гӧрбушӧн. Сэсся велӧдчис орчча сиктас крестьянскӧй том йӧзлӧн школаын, бура помаліс сійӧс. Школаса завуч Иван Афанасьевич Кулижных сэки шуліс Витялӧн мамыслы:

— Тӧлка тэнад пиыд. Этша сылы сизим классыд. Ме эськӧ кӧсйи, медым сійӧ велӧдчис водзӧ. Ылӧ мунас зонкаыс.

Кулижныхлӧн синъясыс пыр вӧліны стрӧгӧсь. Сэтшӧм жӧ и паськӧмыс — галифе гач, сапӧгъяс, паськыд тасмаӧн зэвтӧм гимнастерка, юр вылас новліс кучик картуз. Бритчис сӧстӧма, югъялан-лӧзӧдз. Кажитчис, полан матыстчыны татшӧм морт дінас, а збыль вылас вӧлӧма сэтшӧм бур сьӧлӧма. Тайӧ тыдаліс урокъяс вылын и сиктса олӧмын. Йӧзыс сысянь медводдзаысь кывлісны выль, гӧгӧрвотӧм на «коллективизация», «колхоз» да мукӧд кывъяс. Выль кокньыдджык олӧмӧ чуксаліс мортыс гӧльясӧс, кулак-вир юысьяскӧд тыш вылӧ. Комынӧд воын, сэки Виктор Углов помаліс

сизим класс, кулакъяс виисны партячейкаса секретарь Кулижныхöс.

Сиктса йöз стрöитісны выль олöм. Эз вöв кокньыд тайöс вочныслö. Вичмыліс быдöнлы. Эз удайтчы велöдчыны водзö пырсö и Викторлы. Но уджсö сылы аддзисны сельсöветысь — кутіс отсасьны делопроизводительлы. Сетісны медводдза делö — вочны кутшöмкö кыз отчётнöй книгаысь копия. Пуксис асывсяньыс да эз чеччыв сёр рытöдз. Пукаліс-гижис, гашкö, эськö и дырджык на, но сэки воссис öдзöс. Жырйö пырис сельсöветса секретарь Гневашев — Викторлöн дядьыс.

— Аддза — биа. Сöветын лампа öзйö. Кодкö, мöвпала, районысь воöма. А тайö тэ. Мый кöть вочан?

— Со нö, отчётсö эг вермы помавны, сёрмыссис,— яндысьöмöн висьтасис Виктор.

— Аски луныс воас, сэки помалан,— стрöга шуис секретарь,— а öні мунам гортад.

Туй вывті мунігöн нин дядьыс бурмыштіс да ошкис племянниксö.

— А сідзсö буртор, босьтчöмсянь кö тадзи зілян. Таын и доныс мортлöн. Сюркняв пель саяд.

Эз дыр пукöдны Угловöс сельсöветын. Ыстісны счетоводъяслöн курсъяс вылö. Сэки зонлы вöлі 15 арöс. Виктор бура помаліс велöдчömсö да бöр локтіс аслас сиктса сельсöветö. Коли кад. Углов вочис аслас нэмнас вогöгöрся медводдза отчёт да сетіс председательлы.

— Ставыс бур,— шуис председатель да личкис печать.— Ысты райфоö.

Мöд луннас сэтысянь воис телеграмма: «Счетовод Угловöс ыстылöй миянö.»

«Мыйла ковми райцентрын?— майшасис мунігас том счетовод.— Ставыс, быттьö, лючки».

Абу видны коröмаöсь Виктор Угловöс. Воömыскöд тшöтш сійöс пуксьöдісны вöла доддьö да ыстісны мöд сельсöветö отсавны вочны сэні вося отчёт. Ветліс, отсаліс. Та бöрын сійöс сэсся пыр кежлö колисны райфоö. Дас сизим арöса зон лоис быдса районын бухгалтер-ревизорöн. А видлавны дас öкмыс сельсöветлысь делöяссö — кык кутана, ыджыд мог. Сэк жö, эз на тырмы бухгалтерскöй сямыс — эз тöд экономика. Отсалісны ыджыдджык опыта ёртъясыс, книгаяс. Бухгалтерскöй литература лыддигöн зон пукавліс асъя петукъясöдз. Ставыс тайö отсаліс мортыслы лоны аслас делö кузя специалистöн, чожны опыт. Сійö кутіс гöгöрвоны, мый бухгалтерлы лыдпасъяс да тшöті мольяс кындзи колö тöдны унатор. Сы вылын öшалö предприятиелöн став финансöвöй делöыс, сійö корсьö производствоысь резервъяс, видзö вошöмъясысь народнöй деньга. Бухгалтер — предприятиеса веськöдлысьлöн первой отсасьысь. Та йылысь жö Виктор Андреевич бöрынджык, 25 во мысти, гижис аслас статьяын. Татшöм мöвпыс вермис чужны да овны дыр кад сöмын сэтшöм мортлöн юрын, коді радейтö бухгалтерскöй делö да сиис талы ассьыс став олöмсö.

Медым лоны ыджыд опыта бухгалтерöн, том мортлы ковмис ёна велöдчыны. И шедіс сійö кузь кадöн. А гöгöрвоны пролетарскöй дисциплина, социалистическöй овмöслысь могъяссö да классöвöй чорыдлунсö Виктор Угловöс медвойдöр велöдіс комсомол. Коммунистическöй том йöзлöн организация туйдіс ассьыс быдтасъяссö личöдчывтöг, шойччывтöг велöдчыны, медым уджавны ещö на бурджыка, восьлавны олöмас водзö видзöдöмöн. Корас том йöзöс комсомоллöн райком отсыштны сплавщикъяслы — медводдзаяс лыдын локтö Виктор Углов. Муköд уджъяс вылö сійö — водзын жö. Эз öтдортчыв зон и гажöдчömысь. Ёна гажöдліс, йöктöдліс-сьылöдліс мортыс аслас гудöкöн том войтырöс. Ворсö мичаа, кыпыда, он көсйы да кокъясыд йöктöны. Петкöдлöны ассьыныс сямсö да удаллунсö и Черевковоса зонъяс. Ворсісны том йöз и народнöй домын, сувтöдлісны сэні спектакльяс. Медся бура Викторлöн артмылісны колхозö пыртöм да дыш йöзлöн рольяс. Сійö сераліс найöс, кодъяс мешайтісны стрöитны выль олöм.

1934 вося майын В. А. Угловöс вуджöдöны Войвывса краевöй финансöвöй управлениеö, бюджетнöй отделса старшöй бухгалтерöн. Дыр-ö дасьтысьны туйö öтка мортлы, став эмбурыс кö тöрис öти чемоданö...

Архангельск. Краевöй управлениеса начальникköд сёрниысь тöдмаліс: вося бюджетыс сё сайö миллион шайт. Отделлöн ёнакодь дзугсьöма уджыс. Мöд кö эськö повзис, ыстысис томлун вылö. Сэки Викторлы вöлі на сöмын 18 арöс. Но Углов немтор вылö эз ыстысь. Сійö бура кывзіс начальниксö да негораа шуис:

— Бур. Вочам став позянасö.

Кадöн артасьтöг Виктор Андреевич босьтчис лöсьöдны отделын пöрадок. Став кадсьыс аслыс вичмöдыштіс сöмын кык вося рытъя курсъяс вылын велöдчöм да недыр кад узьыштöм вылö. Лыда тöлысьöн отделлöн уджыс бурмис, но кокньыдджыкыс аслыс эз вичмы. Тайö кадас крайын мунісны гырысь вежсьöмъяс: сöвмисны промышленность, видз-му овмöс.

Коли кык во. Виктор Андреевичöс индісны Войвывса краевöй финансöвöй управлениеö главнöй бухгалтерöн. 1936 вося декабрь 5 лунсянь тайö финансöвöй управлениеыс кутіс шусьыны Архангельскöй обл-

исполкомлӧн финансӧвӧй отделӧн. Войвывса крайысь тайӧ кадас торъяліс Коми автономнӧй область да лоис Коми АССР-ӧн. Сэки Виктор эз на тӧд, мый коркӧ сылы удайтчас уджавны миян республикаын. А збыль вылассӧ та йылысь и думыштнысӧ вӧлі некор. Делӧясыс вӧліны юр выв тырыс. Сідзкӧ водзын выль тӧждлунъяс, сьӧкыдлунъяс, уна йӧзкӧд аддзысьлӧмъяс, сёрни. На пӧвстын паныдасьлісны бур сьӧлӧмъяса и лёк оласнога да мӧвпъяса войтыр. Но Виктор Углов пыр эскис олӧмыслы, бур йӧзлы, мыджсис на вылӧ аслас уджын.

Ухтаӧ В. А. Углов локтіс 1946 вося августын. Сійӧс индісны сажевӧй заводӧ старшӧй бухгалтерӧн. Сэсся вӧлі Войвож—Ухта нефтепровод строітысь предприятиеын главнӧй бухгалтерӧн. Дыр уджаліс нефть переработайтан заводын главнӧй бухгалтерӧн. И быдлаын сійӧ петкӧдліс асьсӧ ыджыд опыта экономистӧн. Сійӧ гӧгӧрвоис — производствоын планирование бурмӧдӧм оз на висьтав сы йылысь, мый оз кут таргайтсьыны государственнӧй деньга. Сідзкӧ, бухгалтерскӧй учёт бура нуӧдтӧг и водзӧ тӧлктӧг кутасны исковтны производственнӧй фондъяс, материальнӧй да финансӧвӧй ресурсъяс, кольччыны кутас предприятие. Тайӧс тӧд вылын кутӧмӧн, кӧть опытыс мортыслӧн и ыджыд, сійӧ бара заводитӧ велӧдчыны водзӧ. 1949 воын сійӧ сетӧ шыӧдчӧм Всесоюзнӧй заочнӧй финансово-экономическӧй институтӧ бухгалтеръяслысь квалификация кыпӧдан кык вося курсъяс вылӧ. 1956 воын, 40 сайӧ арӧсӧн нин, пырӧ велӧдчыны рытъя школаӧ, кӧкъямысӧд классӧ. Куим во, и сылӧн киас средньӧй образование босьтӧм йылысь аттестат. Тайӧ жӧ арнас Виктор Углов мунӧ Москваӧ да сдайтӧ Всесоюзнӧй заочнӧй финансово-экономическӧй институтӧ экзаменъяс. Приёмнӧй комиссия дыр сёрнитіс Ухтаысь воӧм абитуриенткӧд. Ставыс колисны дӧвӧленӧсь сёрнинас, а профессор шуис:

— Тіян, Углов ёрт, татшӧм опытнад да тӧдӧмлунъяснад позьӧ нин учебникъяс гижны.

Бура велӧдчӧ институтын Виктор Углов. Сылӧн курсӧвӧй уджъясыс пыр медбуръяс лыдын. Коймӧд да нёльӧд курсъясса программасӧ Углов сдайтӧ ӧти воӧн, а институтсӧ помалӧ нёль воӧн да босьтӧ диплом.

— Кутшӧмӧсь тіян водзӧ вылӧ планъяс?— юалӧ бухгалтерскӧй учёт кафедраӧн веськӧдлысь А. Ш. Маргулис.

— Уджавны, кыдзи и водзті, аслам специальность кузя.

— Тайӧ бур,— довкнитіс юрнас Маргулис,— а мый, видланныд кӧ тшӧтш уджавны кандидатскӧй диссертация вылын? Аспирантураӧ, дерт, арлыдыд унджык нин. Но ті ас кежаныд. Опытныд эм,— сійӧ пӧрччыліс ӧчкисӧ, чышкыштіс стеклӧяссӧ да бӧр ӧчкиасис.— Босьтчылӧй, тіян артмас. Диссертация вылад темаыс, чайта, асланыд эм.

Ухтаӧ воӧм бӧрын Угловлы юрас унаысь воліс тайӧ сёрниыс. «Тырмас-ӧ диссертация вылӧ выноӧй?— повзьӧдліс мӧвп.— Гижа, а сэсся водзӧ мый? Этша на кыпӧдны бур тема. Сійӧс ковмас докажитны. Научнӧй подув вылын. Оз артмы!»— а пытшкӧс вын быттьӧ вензис: «Артмас!»

Институт помалӧм бӧрын Виктор Андреевич кутіс уджавны Ухтаса территориальнӧй геологическӧй управлениеын главнӧй бухгалтерӧн. Ӧні нин высшӧй образованиеа специалист, сійӧ тӧдчымӧн бурмӧдӧ тайӧ предприятиеас бухгалтерскӧй учёт, пыртӧ уджас вылторъяс, автоматизация, эскӧдӧ, медым управление бердын восьтісны бухгалтеръяслысь квалификация кыпӧдан курсъяс. Уна буртор пыртіс тайӧ предприятиеас. Та йылысь тӧдісны унаӧн, а вот сы йылысь, мый Угловлӧн уджыс оз помась конторааас, казявлісны этшаӧн.

А Виктор Андреевич ёна лыддьысис, бӧрйис диссертациялы тема. «Коми АССР-ын нефть да газ корсян уджъяс донтӧммӧдӧм кузя экономическӧй вопросъяс»,— тадзи шусис научнӧй уджыс.

В. А. Углов мӧдӧдіс диссертациясӧ Трудӧвӧй Краснӧй Знамя ордена Губкин нима Москваса нефтегазовӧй да химическӧй промышленностьса институтӧ. Сэтчӧс учёнӧй сӧвет вылын сылӧн оппонентъясӧн вӧліны ВНИИгазпромысь профессор Бренц да Волго-Донскӧй территориальнӧй геологическӧй управлениеысь экономическӧй наукаясса кандидат Дубровинский.

Полӧмӧн и яндысьӧмӧн локтіс Виктор Андреевич трибуна дорӧ, кутіс сёрнитны ӧдва кывмӧн. Но вочасӧн майшасьӧмыс бырис, вынсяліс гӧлӧсыс. Учёнӧй сӧветса членъяс кывзісны сійӧс да шензисны. Ставсӧ авторлӧн бура подулалӧма. Сійӧ кужӧмӧн пользуйтчис таблицаясӧн, схемаясӧн.

Диссертация бӧрын Углов дінӧ матыстчис экономическӧй наукаясса доктор, сылӧн научнӧй веськӧдлысь В. И. Егоров. Сійӧ топыда кутліс Виктор Андреевичлысь кисӧ да ошкыштіс:

— Молодеч вӧлӧмыд, молодеч!

Тадзи 1973 вося сентябрь 25 лунӧ В. А. Углов лоис экономическӧй наукаясса кандидатӧн.

Ухтаӧс кӧ позьӧ шуны Коми республикаса нефтяникъяслӧн да газ перйысьяслӧн столицаӧн, то сэтчӧс индустриальнӧй институт быдтӧ нефтяной да газовӧй промышленностьлы вылын квалификацияа инже-

неръясӧс. Сэтчӧ, экономика да планирование кафедра вылӧ и локтіс Архангельскӧй областьса да Ухтаса предприятиеясын уна во уджалӧм бӧрын ыджыд опыта экономист Виктор Андреевич Углов. Сэні меным и удайтчис медводдзаысь тӧдмасьны Коми АССР-са заслуженнӧй работник, экономическӧй наукаясса кандидат В. А. Угловкӧд.

— Выль условиеяс дырйи, кор народнӧй овмӧсӧн да промышленностьӧн веськӧдлӧм пуктӧма экономическӧй подув вылӧ, инженер-экономистъяс водзӧ сувтіны выль гырысьджык могъяс. Найӧс позьӧ ӧткодявны океанскӧй судноясвывса штурманъяскӧд,— шуис В. А. Углов.— Ӧд тайӧ йӧзыс индалӧны миян став народнӧй овмӧслы туй. Тайӧс тӧд вылын кутӧмӧн, миян кафедра водзын сулалӧ мог — дасьтыны сэтшӧм инженер-экономистъясӧс, кодъяс эськӧ кужисны артыштны торъя предприятиеяслысь позянлунъяссӧ да веськӧдны найӧс став народлысь да государстволысь коръмӧсъяссӧ ӧдйӧджык да тырвыйӧджык могмӧдӧм вылӧ.

Ме кывзі Угловӧс да гӧгӧрвои, мый тадзи вермас сёрнитны сӧмын сэтшӧм морт, коді ёна радейтӧ ассьыс профессиясӧ да сетӧ том йӧзӧс быдтӧм вылӧ ассьыс став кужанлунсӧ, уна воӧн чӧжӧм опытсӧ, став вынъяссӧ. А институтса веськӧдлысьяскӧд сёрниысь тыдовтчис: В. А. Углов абу ошйысьысь да ышнясьысь морт. Сійӧ унатор абу висьталӧма ас йывсьыс. Уна тӧждлуныс экономика да планирование кузя кафедраӧн веськӧдлысьлӧн, но сійӧ аддзис кад нуӧдны ыджыд общественнӧй удж. Ӧд коммунист Углов вӧлі КПСС Ухтинскӧй горкомын политпросвещение кузя методическӧй сӧветса членӧн, экономическӧй тӧдӧмлунъяс паськӧдӧм кузя сэтчӧс нештатнӧй лекторӧн, «Знание» обществолӧн Ухтаса правлениеысь методическӧй секцияса председательӧн, институтас, нефтепромыслӧвӧй факультетын — партбюроса членӧн. Таысь кындзи мортыс аддзис кад гижны газетъясӧ да журналъясӧ статьяяс, юксис страница экономистъяскӧд аслас ыджыд опытӧн.

СССР-лы 50 во нима Сыктывкарса государственнӧй университет восьтӧм бӧрын В. А. Угловӧс вуджӧдӧны сэтчӧ. Сійӧс индӧны веськӧдлыны бухгалтерскӧй учёт кафедраӧн.

Колисны вояс. Тайӧ каднас кафедра помалісны 180 том специалист. На пӧвстысь джынсьыс унджыкыс уджалӧны Коми республикаын. Угловлы и кафедра вылӧ вӧйны письмӧяс Ленинградысь и Свердловскысь, Архангельскысь и Хабаровскысь, Карельскӧй АССР-ысь и Рязанскӧй областьысь да весиг Софияысь. Сэсянь гижӧ вӧвлӧм выпускница Росица Царева. Ставныс найӧ лоисны бур экономистъясӧн, ошкӧныаттьӧалӧны ассьыныс вӧвлӧм преподавательяссӧ, быдмисны нин предприятиеясса главнӧй бухгалтеръясӧдз. Сідз, Г. А. Семендяй ӧні Сыктывкарса ЛПК-ын главнӧй бухгалтер. Главнӧй бухгалтеръясӧн жӧ уджалӧны Л. А. Кузьмина, Т. В. Землякова, Н. В. Клепиков да унаӧн мукӧдъяс. С. М. Катунин веськӧдлӧ Сосногорскса райфоӧн. Л. В. Сластихина велӧдчӧ Ленинградса финансово-экономическӧй институтса аспирантураын. Сэтчӧ жӧ дасьтысьӧ К. В. Маташин. Таво экономическӧй факультет помаласны ещӧ 87 том экономист. На пӧвстысь 36 морт — рытъя отделение.

— Миян кафедра вылын эм ставыс, медым народнӧй овмӧслы дасьтыны бур экономистъясӧс,— висьталӧ преподаватель В. П. Езимова.— А бур коллектив лӧсьӧдӧмын медся ыджыд пайыс В. А. Угловлӧн.

«Экономика» кыв артмӧма керка да закон греческӧй кывъясысь. А миянлысь странаӧс ӧд сідз жӧ позьӧ ӧткодявны асланым ыджыд керкаӧн, ӧти овмӧсӧн. В. А. Углов сиис став ассьыс олӧмсӧ сылы, медым эськӧ пӧльза вылӧ муніс народнӧй овмӧсӧ веськӧдӧм быд шайт. Мортыс лоис ыджыд опыта специалистӧн. А ӧні сійӧ быдтӧ экономистъясӧс, сетӧ тайӧ делӧас ассьыс став тӧдӧмлунъяссӧ, сьӧлӧмыслысь став пӧсьлунсӧ.

Николай ВОЛОДАРСКИЙ

Ёртасисны биа воясӧ

Дивитасны кӧть оз, а аслам земляк, Ухтаса олысь, Феодосий Иванович Сухановкӧд ме тӧдмаси Запорожскӧй областьса Орехов карын. Кольӧм во сэтчӧс народнӧй музейса ӧти стенд вылысь аддзи сылысь фотография да гижӧд и весиг чуймылі. Вӧлӧмкӧ, гвардияса майор (ӧні запасын) Ф. И. Суханов мездылӧма Орехов карсӧ немецко-фашистскӧй захватчикъясысь. Со ӧд, Ухтаын ставлы тӧдса да пыдди пуктана мортӧс бура тӧдӧны да пӧчитайтӧны и тані...

Ухтаӧ воӧм бӧрын тӧдмалі, мый Феодосий Иванович чукӧртӧма уна материал Нёльӧд Гвардейскӧй Краснознаменнӧй Апостолово-Венскӧй стрелковӧй дивизиялӧн история йылысь, кӧні служитіс сійӧ, тышкасьліс фронт вылын, дорӥис Сталинград, мездіс Севастополь... Кыкысь сьӧкыда ранитчыліс.

Комын во Ф. И. Суханов олӧ да уджалӧ Комиын. Ухтаӧ локтӧдз сійӧ уджавліс Воркутаса ТЭЦ-ын старшӧй мастерӧн. Коммунистъяс некымынысь бӧрйывлісны сійӧс Воркутаса энергетикъяслӧн ӧтувъя партийнӧй организацияса секретарӧн. Буретш сэки Воркутаса электростанциялы сетісны коммунистическӧя уджалысь предприятиелысь почетнӧй ним. И ӧні, «Комиэнерго» управлениеын службаса начальникалігӧн нуӧдӧ ыджыд общественно-политическӧй удж. Сійӧ районнӧй энергетическӧй управлениеын партбюроса секретарӧс вежысь.

Чужліс Кировскӧй областьын. Бать-мамыс нэм чӧжныс уджавлісны колхозын. 1940 воын комсомолец Феодосий Суханов мунӧ Сӧветскӧй Армияӧ. Служитӧ рытыввыв граница вылын. Бура помалӧ полковӧй школа. Сетӧны старшӧй сержантлысь звание. 1941 вося июнь 23 лунӧ нин сійӧ тышкасьӧ фашистъяскӧд.

Видзӧдала фотоснимокъяс. Со сійӧ военнӧй гимнастеркаа. Пельпомъяс вылас офицерлӧн погонъяс, морӧсас орденъяс да медальяс. Став сертиыс тӧдчӧ, мый мортыслӧн пытшкӧс вын. Феодосий Иванович нюмъялӧ да ки пыдӧснас малыштӧ юрсӧ.

— Вӧвлі и абу,— кӧсйӧ шуны, кудри пӧ вӧвлі.— Да, ставыс вежсьӧ... Висьталышта Орехов йылысь.

1943 воын миян минометнӧй дивизия Витӧд Ударнӧй Армияӧд ӧтвылысь вӧтліс фашистъясӧс Украинаысь. Передӧвӧй механизированнӧй отряд, кодӧн ме командуйтлі, сентябрь 18 лунлы паныда войӧ первойӧн пырис Ореховӧ. Сибӧдчыны кар бердӧ пырсӧ эг вермӧй. Муртса матыстчим Конка ю дорӧ, фашистъяс взорвитісны пос да кутісны лыйлыны. Миянлысь кык автомашина жугӧдісны. Но век жӧ миянлы удайтчис саймовтчыны би улысь. Кӧть эськӧ вӧлі вой, кодкӧ боецъяс пиысь аддзӧма, мый ӧти керка вылын дӧлалӧ фашистскӧй свастикаа флаг. Матыстчим керка дінас автомашинаӧн. Гвардияса старшина Тарутин да менам ординарец Захаров нетшыштісны флагсӧ. Буретш сэк керкаысь петіс ыджыд чемоданъяса немец. Буракӧ, фашистъяс виччысисны ассьыныс автомашина, медым пышйыны карысь, но...

Тайӧ вӧлӧма немецкӧй комендатура. Фашистӧс босьтім пленӧ. Чемоданъясас, кыдзи тӧдмалім бӧрынджык, вӧлӧмаӧсь зэв тӧдчана документъяс. Кад воштытӧг видзӧдалім комендатура пытшкӧссӧ. Сэтысь кутім ещӧ вит фашистӧс. На пӧвстын вӧлі и карса комендантыс. Сійӧ миянлы и колӧ вӧлі. Асыв кежлас кар лои мездӧма.

Ф. И. Суханов (веськыдвылын) фронтӧвӧй другыскӧд В. Б. Арзуманянкӧд.

Аслас дивизия йылысь Феодосий Иванович век казьтылӧ сьӧлӧмсяньыс. Тайӧ и гӧгӧрвоана. 1943 вося август помын Миус ю вылын гитлеровецъяслысь оборона жугӧдӧм да Снежнӧй кар мездӧм бӧрын, наступление ӧддзӧдӧм могысь Нёльӧд Гвардейскӧй дивизияса командование котыртіс передӧвӧй механизированнӧй отряд. Сэтчӧ пырисны стрелокъяслӧн подразделение, миномётчикъяслӧн рота да артбатарея. Ф. И. Сухановӧс индісны отрядса командирӧн. Татшӧм жӧ отрядъяс вӧлі котыртӧма 31 номера корпуслӧн 34-ӧд, 40-ӧд Гвардейскӧй стрелковӧй дивизияясын. На водзӧ вӧлі сувтӧдӧма мог — писькӧдчыны водзӧ Енакиевоӧ, Ясиноватая, Сталино направлениеяслань да миян частьяс наступайтігӧн не сетны фашистъяслы нуны Сӧветскӧй йӧзӧс рабствоӧ да бырӧдны предприятиеяс, мырддявны врагӧн грабитӧм эмбур.

Сентябрь 4-ӧд лунлы паныда войӧ отряд матыстчис Енакиево кар дорӧ, кӧні ныр-ныр воча паныдасис фашистъяскӧд. Отряд юксис кык пельӧ. Ӧти группа муніс мездыны противникысь металлургическӧй завод да сы гӧгӧрса уличаяс, мӧдыс кутіс тышкасьны коксохимическӧй заводбердса районын.

Ф. И. Суханов лои первой группаын. Штурмовӧй отрядлы эз кокниа шед победаыс. Муртса лӧнис чорыд кось, ас выяс некод на эз во, а сӧветскӧй боецъяс дорӧ кутісны нин локтавны карса олысьяс. Тайӧ вӧлі асывводзын...

— Час да джын сайын,— шыасис олӧма морт,— гитлеровецъяс вӧтлісны карысь кык тысяча мортӧс, мужичӧйясӧс да нывбабаясӧс. Қытчӧ вӧтлісны, мыйла, ми ог тӧдӧй. Мездӧй найӧс, гашкӧ, удитанныд на...

Дыр мӧвпавны некор. Заправитісны автомашинаяс, на лыдын — кык трофейнӧй «оппель» и — туйӧ. Отрядлы туйсӧ индісны.

Быд машинаын пукалісны 18—20 салдат да ӧти офицер. Группаын кык миномет. Суханов слӧймис воддзаас. Машинаяс муніс ӧдйӧ. Но

мый тайӧ? Видзӧдӧны миян салдатъяс и асланыс синъяслы оз эскыны. Водзын гитлеровецъяслӧн бӧрыньтчысь подразделение. А друг кӧ вӧрӧг панас тыш? Кадыс абу... Но немтор эз ло. Фашистъяс, буракӧ, эз казявны сӧветскӧй салдатъясӧс. Миян вӧліны маскировочнӧй халатаӧсь. Таысь ӧтдор — кык немецкӧй «оппель». Машинаяс ордйӧдісны фашистъясӧс, а найӧ вӧліны эз этшаӧн, матӧ стрелковӧй батальон.

И со, Суханов казяліс отряд водзын надзӧникӧн мунысь колонна. Феодосий Иванович видзӧдліс бинокль пыр. Конвоируйтысьясыс мунісны водзын и бӧрын. Миномётъяс, кодъясӧс вӧлі сувтӧдӧма машина кузовъясӧ, згӧдитчисны. Минаяс стӧча лэбисны сэтчӧ, кӧні вӧліны конвоируйтысьяс. Немецъяс падмисны. А сэк кежлӧ и матысмис отряд. Сӧветскӧй йӧзӧс лоис мездӧма. Йӧз кутлісны да окалісны ассыныс мездысьяссӧ. Сухановлӧн отряд нуӧдіс йӧзсӧ шахтёръяслӧн посёлоклань, сэні вӧлі лӧньджык, колис лишалана сёян-юансӧ да бергӧдчис карӧ. Бӧрыньтчысь фашистъяслӧн отрядыс эз нин панылась, быттьӧ му пытшкас пырӧма. Енакиевоын штурмовӧй механизированнӧй отряд дыр эз манитчы. Недыр шойччыштӧм бӧрын мӧдӧдчис Ясиноватаяӧ да Сталиноӧ...

Феодосий Ивановичкӧд ӧні тшӧкыда аддзысьлам. И быд пӧрйӧ ме тӧдмала уна вылытор. Ӧтчыд сійӧ мыччис кабалатор, кытысь тӧдмалі, мый Енакиевоын эм историко-краеведческӧй музей. Уна экспозиция сэні сиӧма IV Гвардейскӧй дивизиялы.

— Со тіянлы и мӧд музей, Ореховскӧйысь ӧтдор,— шуӧ сійӧ,— а збыль вылассӧ нӧшта на унджык. Миян дивизиялӧн боевӧй слава честь кузя восьтӧма Вологдаса 129 номера школаын, Запорожскӧй областьысь малая Березовка сиктын, Москваса Кутузовскӧй проспект вылын музейяс.

«Ельна дорын геройскӧй тышъясысь, кӧні вӧлі пасьвартӧма фашистъяслысь быдса армейскӧй группировка, коді писькӧдчис Москвалань. 1941 вося сентябрь 18 лунӧ IV Стрелковӧй дивизиялы вӧлі сетӧма Гвардейскӧй ним. Гвардеецӧн лоис и Феодосий Иванович. Сійӧ кадсяньыс сентябрь 18 лунсӧ лыддьӧны Сӧветскӧй Гвардия чужан лунӧн. Гвардеецъяслысь унатор и виччысисны. Найӧс ыстывлісны фронтъяслӧн медся сьӧкыдінъясӧ. Найӧ дорйисны Ленинград, участвуйтісны фашистъясысь Тихвинскӧй группировка бырӧдӧмын. 1942-ӧд вося январь-май тӧлысьясӧ Мӧд да Нёльӧд Ударнӧй армияӧд ӧтвылысь тышкасисны Чудово дорын, вуджисны Волхов ю, орӧдісны враглысь рытыввыв берегдорса оборона. 1941 вося декабрь 29 лунӧ дивизиялы сетӧма Гвардейскӧй знамя.

Фашистъяс тӧдісны нин дивизиялысь киподтуйсӧ и Сталинград дорын, и Украина мездігӧн.

1943 вося июнь 19 лунӧ Сталинград дорын гитлеровецъясӧс пасьвартігӧн тышъясысь дивизияӧс наградитӧма Боевӧй Красной Знамя орденӧн.

Днепропетровскысянь неылын Апостоловоын вӧлі VI немецкӧй армиялӧн тӧдчана база. 1944 вося январь 31 лунӧ буретш вӧлі рӧспута. Коймӧд Украинскӧй фронтлӧн главнӧй вынъясыс зырисны Никопольскӧй плацдарм вылӧ. Регыдъя кадӧн вӧрӧгӧс вӧлі вӧтлӧма. Сійӧ бӧрыньтчис рытыввывлань, ас бӧрсяыс эновталіс пушкаяс, танкъяс, автомашинаяс. Кыдзи и водзын, смела тышкасисны IV Гвардейскӧй дивизияса боецъяс. Найӧ пырисны Апостоловоӧ враглӧн тылсянь да орӧдісны немецъяслысь VI армияӧс основнӧй базасьыс. Тайӧ вӧлі подвиг. Сэк жӧ 1944 вося февраль 13 лунӧ Верховнӧй Главнокомандующӧйлӧн приказӧн дивизиялы сетӧма Апостоловскӧй ним. А 1945 вося апрель 13 лунӧ Австрияса столица мездӧмын участвуйтӧмысь IV Гвардейскӧй Краснознамённӧй дивизия кутіс шусьыны Апостолово-Венскӧйӧн.

Ас йывсьыс Ф. И. Суханов сёрнитӧ этша. Сылӧн боевӧй туйяс йылысь висьталӧны наградаясыс — I да II степеня Отечественнӧй война да

Краснӧй Звезда орденъяс да дас медаль. Эмӧсь и мирнӧй уджысь наградаяс.

Феодосий Иванович топыд йитӧд кутӧ музейяскӧд, письмӧасьӧ фронтвывса ёртъясыскӧд, школаясса гӧрд следопытъяскӧд. Сылы воӧны письмӧяс страна пасьталаысь. Со ӧткымынъяс:

«Пыдди пуктана Феодосий Иванович!

Тіян казьтылӧмъясыд воисны... Найӧс ми кутам видзны Сталинградскӧй тышса Геройяслӧн памятник-ансамбль дирекцияын. Став сьӧлӧмсянь сиам тіянлы, Сталинградскӧй тышын участниклы, крепыд дзоньвидзалун, кузь нэм да уджын выль вермӧмъяс.

Сталинградскӧй тышлы памятник-ансамбльса директор Т. Ф. Дюндиков».

Со Кривӧй Рогсянь письмӧ:

«Народлӧн паметьын нэмъяс чӧж кольӧ пиянлӧн да нывъяслӧн подвигыс, кодъяс тышкасисны миян мездлун вӧсна. Карса 720 тысяча олысьяс нимсянь аттьӧалам тіянӧс миянлысь кар дорйигӧн смеллунысь.

Украинаса компартия, КПСС Криворожскӧй горкомлӧн бюро. Народнӧй депутатъяслӧн Криворожскӧй городскӧй Сӧветлӧн исполком».

Тшӧкыда гижӧны Феодосий Ивановичлы 28-ӧд номера Енакиевскӧй школаса музейысь сӧветса членъяс. Найӧ тӧдмӧдӧны музейса выльторъясӧн, висьталӧны асланыс олӧм да велӧдчӧм йылысь.

«Миянлы гижӧны IV Гвардейскӧй Краснознамённӧй стрелковӧй дивизияысь 56 ветеран. Вот ми и шуим садитны на ним кузя 56 пу. Тайӧс ми вӧчим кольӧм во нин».

Письмӧясыс уна и быдӧн аслыссикас, дона. Со нӧшта ӧти:

«Дона ёрт! Зэв рад, мый воис тіянсянь юӧртор. Помнита-ӧ ме тіянӧс? Дерт жӧ, помнита. Став тайӧ вояс чӧжыс ме казьтыла тіянӧс. Висьтавла йӧзыслы тіян подвигъяс йылысь. Некор ог вунӧд Хмелевскӧй хутордорса плацдармсӧ, кӧні гитлеровецъяслы эз удайтчы орӧдны миянлысь оборона и фашистъяс «Русс сдавайся» горзӧмӧн уськӧдчисны миян наблюдательнӧй пункт дінӧ. И сӧмын тіян миномётнӧй рота отсӧгӧн противникӧс вӧлі вӧтлӧма.

Ме зэв рад, мый ті ловъяӧсь да дзоньвидзаӧсь».

— Тайӧ письмӧыс,— шуӧ Суханов,— IV Гвардейскӧй стрелковӧй полкысь мӧд батальонса вӧвлӧм командир Вазген Бахишевич Арзуманянсянь. Олӧ Ереванын. Волховскӧй да мукӧд фронтъяс вылын ме вӧвлі миномётнӧй ротаса командирӧн, сы командование улын. Зэв бур морт! Вазген Бахишевичкӧд миянлы эз этша удайтчыв прӧйдитны фронтовӧй туйяс кузя. Янсалім Будапешт бӧрын. Ме ранитчи, а бурдӧм бӧрын индісны выльлаӧ. И со сы мында во мысти бара аддзысим, а отсалісны таын гӧрд следопытъяс...

Оз пӧрысьмыны сьӧлӧмнаныс ветеранъяс. Тайӧс шуӧма и Суханов йылысь. Зумыд тэчаса, вына, век нюмдыштӧма, сійӧ оз на и думайт шойччӧм вылӧ мунӧм йылысь. Кӧть эськӧ кольӧм вося май тӧлысьын тыри 60 арӧс. 40 во сайын сійӧ примитіс боевӧй крещение, та дыра жӧ нин морӧс бердас новлӧдлӧ партийнӧй билет, кодӧс сетлісны Ленинградса окопъясын.

Феодосий Иванович тшӧкыда аддзысьлӧ Ухтаса том йӧзкӧд, велӧдчысьяскӧд, сійӧ карса олысьяскӧд, кӧні удайтчывліс тышкасьны.

Та вылын эськӧ позис и помавны Суханов йылысь висьтсӧ, но лои сэтшӧмтор, мый ог вермы чӧв овны.

Фашистскӧй Германия вылын победа лунсянь 36 во тыран лунӧ Ухтаса нефть перйысьяслӧн культура керкаын вӧлі праздничнӧй рыт. Локталісны войнаса да уджвывса ветеранъяс, том йӧз, студентъяс. Культура

керкаса уджалысьяс тӧждысисны и сы вӧсна, медым воліс сэтчӧ тшӧтш Ф. И. Суханов. Гӧстьясӧс чолӧмалісны пионеръяс. Юргис музыка. Лыддисны кывбуръяс. Сьылісны война кадся сьыланкывъяс. Рытсӧ нуӧдіс Лидия Точилина. Сійӧ висьталӧ Николай Александрович Петровлӧн боевӧй туйяс йылысь. Петров уджалӧ Ухтаса аэропортын.

— Дона ёртъяс,— шыӧдчӧ залын чукӧртчӧм йӧз дінӧ рыт нуӧдысь,— вайӧ чолӧмалам миянлысь гӧстьӧс, коді тышкасьліс фашистъяскӧд да японскӧй самурайяскӧд.

1942 во. Қык коми ныв муніны фронт вылӧ. Налы сӧмын на 18 арӧс. Мыйсӧ сӧмын эз аддзывны найӧ: кулӧмаяс да ранитчӧмъяс, вирӧн киськалӧм лым да пуляяслысь шутьлялысь шы. Тайӧ адас медицинскӧй сестраяс отсавлісны ранитчӧм боецъяслы, эз сетны найӧс смертьлы киясӧ. И тадзи война чӧж. Юргӧ нуӧдысьлӧн гӧлӧс:

— Тӧдмасьӧй войнаса да уджвывса ветеран Ухтаса школа-интернатысь директор Александра Ивановна Дуркинаӧд. Тайӧ буретш сійӧ, Саня Дуркина, коми нывъяс пиысь ӧти, кодлы сэки вӧлі дас кӧкъямыс арӧс. Александра Ивановна кыпӧдчӧ сцена вылӧ. А мый жӧ лои сылӧн пӧдругаыскӧд? Вӧлӧмкӧ сійӧ тані жӧ, пукалӧ залын. Тайӧ Аня Холопова, ӧні Анна Васильевна Першина. Олӧ Сыктывкарын. Артмис сідзи, мый пӧдругаяс эз аддзысьлывны зэв уна во. И ӧні найӧ оз вермыны кутны шуда синванысӧ.

Қутшӧм интересной йӧз вӧліны тайӧ рыт вылас! Быдӧнлы эм мый висьтавны, казьтыштны! Босьтам кӧть Иван Александрович Липинӧс. Война воясӧ томиник зон котыртіс пыді скважина письӧдӧм кузя комсомолецъяс да том йӧзлысь бригада. Ӧд Рӧдина корис танкъяслы да самолётъяслы уна ломтас. И Коми республикаса нефть перйысьяс вӧчисны ставсӧ, медым ӧдйӧджык матыстны победа лунсӧ. Планысь вывті тысяча тонна сетісны Ярегаса нефтяникъяс.

Война воясӧ 18 арӧса коми зон Иван Липинлы вӧлі сетӧма Рӧдиналысь медся ыджыд награда — Ленин орден. Ӧні Иван Александрович НИИгазын главной инженер, комсомолец-ветеранъяслӧн карса сӧветын председатель.

Қорисны кыпӧдчыны сцена вылӧ Феодосий Иванович Сухановӧс.

— Дзик на неважӧн,— заводитіс сёрнитны рыт нуӧдысь,— республиканскӧй газетын вӧлі «Штурмӧвӧй отрядса командир» нима статья. Гижисны IV Гвардейскӧй Краснознамённӧй Апостолово-Венскӧй стрелковӧй дивизия йылысь. Сэні пасйӧма тшӧтш и запасын майор Феодосий Иванович Суханов йылысь. Статьяас вайӧдӧма запасын полковник Вазген Бахишевич Арзуманянлысь казьтылӧмъяссӧ.

— Ми регыд аддзысям дона ёрткӧд да командиркӧд.

— А кор да кӧні ті кӧсъянныд аддзысьны?

— Москваын, июнь 22 лунӧ...

И сэк, кыдз кажитчис Феодосий Ивановичлы, рыт нуӧдысьыс шуис мыйкӧ сэтшӧмӧс. А сійӧ шуис: ми шуим дженьдӧдны аддзысян кадсӧ. Эм позянлун аддзысьлыны аслад другыдкӧд талун, дзик тайӧ здукас... Ме кора,— шуис нуӧдысь,— кыпӧдчыны сцена вылӧ Великӧй Отечественнӧй войнаса ветеран, запасын полковник, Ереванскӧй художественнӧй театральнӧй институтса старшӧй преподаватель Вазген Бахишевич Арзуманянӧс.

Ылі Арменияса гӧсть, уна орденъяса да медальяса кавалер пукаліс пыді залын. Ӧні, кор сійӧ кутіс кыпӧдчыны сцена вылӧ, став залыс сувтіс, дыр пӧся чолӧмаліс ылісянь воӧм гӧстьӧс. Тадзи выльысь аддзысисны кык вӧвлӧм боевӧй командир, фронтӧвӧй другъяс.

Егор РОЧЕВ

Абу шмонитӧм

Олӧмсӧ пыдісянь гӧгӧрвоӧм, джуджыда мӧвпалӧм, сюсь видзӧдлас быд лунъя лоӧмторъяс вылӧ, ӧти кывйӧн кӧ, миян водзын чужан мусӧ радейтысь мортлӧн ясыд да активнӧй гражданскӧй позиция. Со кутшӧм мӧвпъяс чужӧны, дженьыдика кӧ шуны, Вячеслав Третьяковлысь «Аттӧ, другъяс-ёртъяс» книгасӧ лыддьӧм бӧрын. Сійӧс сигӧртӧны кызь куим дженьыдик висьт. Кӧть гижӧдъясыс абу дзик быдӧн ӧткодь «вердасаӧсь», но унджыкыс збыльысь серамбанаӧсь.

Талунъя кадӧ «Войвыв кодзув» журналын серамбана висьтъяс йӧзӧдлӧны унаӧн. Асшӧр нюма висьтъясыс Ыбысь В. Безносиковлӧн, Косланысь Е. Афанасьевлӧн, Айкиноысь Л. Огневлӧн, Кӧрткерӧсысь А. Поповлӧн. Ставныс, лыддьӧдлӧм авторъясыс, ӧта-мӧдысь торъялӧны мыйӧнкӧ гижан ногнаныс. Тайӧ «лыжня» вылас В. Третьяков абу кольччысь ни шӧрас котӧртысь, сійӧ собӧ асшӧр лэч туйӧд. В. Третьяков медвойдӧр торъялӧ темаяс бӧрйӧмӧн, найӧс дженьыдик серпасъяс пыр восьтӧмӧн.

Авторлӧн «Аттӧ, другъяс-ёртъяс»— медводдза книга, кодӧс лэдзис Коми книжнӧй издательство кольӧм воын. Книгаыс ичӧтик, позьӧ дзебны зептад, но содержаниеыс ыджыд. В. Третьяковлысь висьтъяссӧ лыддигас тшӧкыда сувтлан, кыдзи вӧлӧк вуджӧм бӧрын, шойччыштан-мӧвпалыштан, и бара водзӧ мӧдӧдчан. Авторлӧн первойя книгаыс пӧжассис вель дыр, матӧ кызь во. И, дерт, пуктіс сэтчӧ сійӧ уна вын, висьтысь висьтӧ автор быдмис да сӧвмис. Тайӧ шуӧмсӧ оз ков гӧгӧрвоны веськыда, кыдзи пос кузя гӧра йылӧ кайӧм, творчествоын быдӧнлӧн шыбельяс овлӧны, артмылӧны и банйытӧм пӧжасъяс. В. Третьяковлӧн, кӧть жаль, сэтшӧм пӧжасъясыс книгаас веськалӧмаӧсь жӧ, но век жӧ найӧ оз жугӧдны сійӧ бур кылӧмсӧ, коді чужӧ книга лыддьӧм бӧрын.

Кутшӧм темаяс автор восьтӧ? Кутшӧм тырмытӧмторъяс эрдӧдӧ? Медвойдӧр сійӧ гижӧ мортлӧн удж дінӧ сибӧдчӧм йылысь. А сійӧ овлӧ уна сикаса. Миян техническӧй кадӧ ӧтувъя уджын кызвын сьӧктасӧ асланыс пельпомъяс вылӧ босьтӧны машинаяс, но уджыслӧн бура артмӧмыс да ӧдъяс содтӧмыс медпервой мыджсьӧ сыӧ, коді веськӧдлӧ техниканас, коді котыртӧ уджсӧ.

«Тион Васька» висьтын кыдзсюрӧ ассьыс могсӧ нуӧдӧ техника безопасность кузя инженер Василий Тионович. Сійӧ вӧчӧ уджсӧ сӧмын бумага вылын, ас кадӧ сеталӧ отчётъяс, медым сӧмын «вылісянь» вӧліны дӧвӧленӧсь. Автор зэв кужӧмӧн крукыштӧ дышӧдчысь мортӧс. Весь олігас инженерлӧн чужӧ тешкодь мӧвп. Автор веськыда оз шу, лёк либӧ бур сылӧн водзмӧстчӧмыс, сӧмын пырмунігмоз чӧвтӧ, «быттьӧ ӧжынӧн кокыштісны» юрсьыс сійӧ мӧвпсӧ. Тайӧ образнӧй шуӧмас и авторлӧн лӧг серам и аслас гражданскӧй позиция Тион Васька коддьӧмъяс дорӧ. Техника безопасностьса инженер зіля кутчысьӧ решайтны куритчан «проблема». «Главнӧй бухгалтер сизим часа уджалан лунысь куритчӧм вылӧ видзӧ кык да джын час,— вӧлі пасйӧма гижӧдас.— Сэтчӧ пыröны: папиросла зептас пыралӧм, перйӧм, пыр-

кӧдӧм, вомас сюйӧм, ӧзтӧм, тыясас тшынсӧ кутӧм, лэдзӧм, кусӧдӧм, пепельничаӧ шыбитӧм». Тані сатираыс водзӧ ёсьмӧ и со финал — Тион Васька пырӧ аслас докладнӧйӧн леспромхозса директор дорӧ. «Сы ног артмис, мый тӧлысьын 24—25 уджалан лунысь джынйыс мунӧ тшынасьӧм вылӧ. Со мый вӧсна пӧ планным оз тыр!..» Ме думысь, автор тайӧ висьтын аддзис лӧсялана пом, ас кадӧ пуктіс точкасӧ.

Миян герой видзӧдлӧ директорлӧн бӧбмӧм чужӧм вылӧ, «...мортыд тшӧкмуніс и дрӧгнитіс: директорлӧн еджыд чуньясыс вӧлі судзӧдӧны папирос «Казбек» пачкаысь...» Лыддьысьысьлы тані эм мый йылысь мӧвпавны. Татшӧм «водзмӧстчысьясыд» тшӧкыда паныдасьлӧны быд уджын. Автор кужӧмӧн эрдӧдіс сійӧ тырмытӧмторсӧ да сераліс, весиг Тион Васька кутшӧмкӧ здукӧ гӧгӧрволӧ, мый сійӧ весьшӧрӧ васӧ гудралӧ.

Тайӧ жӧ темаыс «Филипп Филиппович юралӧ» висьтын. Но сійӧс восьтӧма нин мӧд ногӧн, мӧд сикас помкаяс тшӧктӧны «дзугны» уджсӧ Филипп Филипповичлы, но автор тайӧн ньӧти оз личӧд мортлысь общество вӧсна личнӧй кыв кутӧмсӧ. Оз ӧд прӧстаысь висьтыс заводитчы пемӧсъяс йылысь сёрниӧн. Начальстволысь вывтіджык кывзысьӧм эм и ичӧт грамӧтаа рабочкомса председательлӧн. Гожся кадӧ, кодыр быдӧнлы окота отпускавны, Филипп Филиппович вылӧ сӧвтӧны куим сикас должность: ӧти кадӧ сійӧ лоӧ совхозса директорӧн, сельпоса председательӧн да главнӧй зоотехникӧн. Выль «юралысьлӧн» кабинетас куим телефон, тшӧкыда овлӧ, сійӧ сёрнитӧ куимнан трубкаас ӧттшӧтш, дзугӧ и мукӧд йӧзсӧ. И мый унджык сёрнитӧ, сымын унджык звӧнокыс лоӧ. Дерт, Филипп Филиппович тадзикӧн мырсигас дзикӧдз весьӧпӧрӧ, медбӧрын дугдӧ лэптавны трубкаяссӧ. Кӧть и ёсь сатира пыр лэдзӧма Филипп Филипповичӧс, но помланьыс мыйтакӧ и жаль лоӧ тайӧ не ас местаас пукалысь мортыс.

Мыйла татшӧмторйыс артмӧ? Автор та вылӧ веськыда оз вочавидз, но кыдзи овлӧ збыльысь художественнӧй гижӧдын, сюжетсьыс петӧ воча кывйыс. Эз кӧ эськӧ Тион Васькалысь «вылісянь» коравны отчётсӧ, эз кӧ сӧмын сы серти донъявны сылысь уджсӧ, тӧдӧмысь, техника безопасностьса инженер эз и сэтчӧдз лэдзчысь. Совхозса директор, сельпоса председатель да главнӧй зоотехник кӧ сьӧлӧмнаныс висисны асланыс делӧ вӧсна, эз эськӧ медся кыв кутана кадас кӧвъявны кодкӧ вылӧ ассьныс уджсӧ. Кӧні петан туйыс татшӧм нелючкияссӧ бырӧдӧм вылӧ? Автор оз тэрмась вочавидзны, тӧдӧ, йӧзӧс коммунистическӧя воспитайтӧм — абу ӧти лунся мог. В. Третьяков сӧмын кыпӧдӧ тайӧ ыджыд да колана темаыслысь юкӧн, серамвыв лэптӧ олӧмысь тырмытӧмторъяссӧ, и тайӧн индӧ кутшӧмакӧ петан туйсӧ.

«Ыштысь председатель» да «Важ другъяс» висьтъясын автор сералӧ сэтшӧм йӧз вылын, кодъяс кутшӧмкӧ здукӧ быттьӧ воштӧны кок ув мусӧ, оз казявны ас гӧгӧрсьыныс некодӧс асьнысӧ кындзи. Позьӧ вуджны би пыр и ва пыр, и кольны ас кодьӧн. Но слава, шуам, служба кузя кыпӧдчӧм либӧ мукӧдтор тшӧкыда вежӧны мортыслысь этшсӧ. Сӧмын ас пытшкын збыльысь ыджыд культура кутысь йӧз бертӧны сійӧ «висьӧмсӧ». Но Конӧ Иван абу сэтшӧмъяс лыдысь, сылы оз узьсьы войнас, кодыр кывлӧ сійӧс, колхозса предӧс, районӧ ыджыд должность вылӧ иналӧм йылысь. Приказ вотӧдз, сӧмын звӧнок вӧлі, Конӧ Иван заводитӧ корсьны аслыс вежысьӧс. И сэки тыдовтчӧ, шмонитӧмаӧсь сы вылын том трактористъяс Ласей да Опонь. А мыйла шмонитісны председатель вылын сиктса том йӧз? Ыръянитысь юрнуӧдысьныс йӧзсӧ оз пыдди пукты, некодкӧд оз сӧветуйтчы, а овмӧсыс киссян выйын, скӧт тшыгъялӧ, картаяс тырӧмаӧсь няйтӧн. Со и велӧдісны сюсь войтырыс Конӧ Иванӧс. А мый лоис та бӧрын председателькӧд? «...Ӧні сійӧ зэв бур председатель — абу ыкша и... Том йӧз вӧсна быд лун тӧждысьӧ».

Ӧдвакӧ. Мыйлакӧ оз эскыссьы авторлӧн шуӧмлы. Медвойдӧр, ми стӧча огӧ тӧдӧй, кутшӧм Конӧ Иваныс-

лӧн олан руыс, автор сӧмын тӧдчӧдӧ ӧти черта сылысь: Конӧ Иван зэв ёна кӧсйӧ кыпӧдчыны служба кузя. А кыдзи сійӧ веськӧдлӧ коллективӧн? Ичӧт висьтын татшӧм серпасыслы местаыс эз лишав.

Конӧ Иван кодь карьеристыс абу, дерт, ӧти рӧма, но налӧн выныс и лёкыс ӧти вужйын: найӧ асьныссӧ кытшалӧны сэтшӧм йӧзӧн, кодъяс кычи моз видзӧдӧны сылы вомас. Конӧ Иван кодьяс вылын Ласей да Опонь моз «шмонитысьясыс», кӧть жаль, олӧмас гежӧда сюрлывлӧны, либӧ Конӧ Иван век аддзас помка, медым мездысьны сэтшӧмъяссьыс. Та вӧсна «Ыштысь председатель» висьтас тайӧ визьыс абуджык эскана.

«Важ другъяс» висьтын тайӧ жӧ темаыс, но сэні нин мӧд мортлӧн судьба и мӧд ног восьтӧма сійӧс. Мастер Иван Тамышев лебезитчӧ директор водзын, медым кыпӧдчыны служебнӧй пос кузя. Но директор медбӧръя здукас «кӧмӧдӧ» челядь руа мастерӧс. Автор кыкнан вылас сералӧ, ӧти лыйӧмӧн кык кӧчӧс уськӧдӧ. И ставыс тайӧ зэв эскана. Дерт, кутшӧмакӧ жаль Иван Тамышевыс. Но мый вӧчан, мед эз ло тамышӧн дай.

В. Третьяков восьтӧ и мукӧд темаяс, книгаын кызь куим висьт и быдӧн кутшӧмакӧ аслыс рӧма.

Сёрнитны кӧ татшӧм висьтъяс йылысь, кыдзи «Чизыр Сандрӧ», «Ванько Иван кайис трибуна вылӧ», «Проньӧ Гриша веськӧдлӧ», «Выль пывсян», «Уджйӧз», «Ус пӧв»— ставныс кызвыннас шыльыд гижӧдъяс и серамтӧ петкӧдлӧны, но найӧ сигӧртӧмӧсь либӧ висьтъясас вурыштӧма лӧсявтӧм бӧж. Чизыр Сандрӧ зэв пинясьысь да сиктын быдӧнӧс вӧйпысь нывбаба. Сійӧ сӧмын неуна полыштӧ 83 арӧса Митрей пӧльысь, коді ыршасьӧ пӧчӧс ас саяс коравны. Ӧтчыд Сандра лавкаысь ньӧбас чери, окуньӧн шуӧмаӧсь. Митрей видзӧдлас да шуӧ, пӧръялӧмаӧсь пӧ тэнӧ, Сандра, ёкышӧс пӧ сетӧмаӧсь. Сандра бон-бус видас магазинса войтырӧс и татшӧм ногӧн янӧдас асьсӧ. Та бӧрын Чизыр Сандра дугдас видчӧмысь, сиктын кокниа лолыштасны. Дерт, кутшӧмкӧ здук кежлӧ Сандра вермис чӧв усьлыны, но медым татшӧм кокниа позис вежны сылысь характерсӧ, абу эскана.

Ванько Иван нем абусӧ сӧрӧ совхознӧй собрание вылын, та бӧрын начальство гӧгӧрвоӧ, оз пӧ ков лыд вылас собраниеяссӧ нуӧдны, кӧні немтор йылысь сёрнитнысӧ. Водзджык нӧ мыйла та йылысь эз вежӧртны? Ставыс кӧ артмӧ татшӧм кокниа?

Проньӧ Гриша веськӧдлӧ месткомӧн, почёт пӧв вылӧ гижалӧ дыш руньӧясӧс и ӧти сайысь асьсӧ пасйӧ. Дерт, ставыс эрдасьӧ, Проньӧ Гришаӧс янӧдӧны и сійӧ вежсьӧ, петӧ видзьяс вылӧ ставкӧд ӧтлаын. Со мыйта, вӧлӧм, и колӧ морттӧ вежны!

Татшӧм кымын жӧ помъясыс вылынджык казытылӧм мукӧд висьтъясын. А ӧд татшӧм «бӧжъяссьыс» позис кокниа мынтӧдчыны, но книга лэдзигӧн та вылӧ эз индыны ни рецензент Н. Щукин, ни редактор А. Некрасов.

Неыджыд шыбӧльяс вылӧ видзӧдтӧг, В. Третьяков гижис колана, интересной книга. Чужӧ надея, мый авторыс водзӧ мӧдас ёсьтыны серам петкӧдлысь перӧсӧ да кутчысяс ыджыдджык гижӧдъяс дінӧ.

ЗАРНИ ЮБИЛЕЙ

1982-ӧд вося февраль 21 лунӧ Коми государственнӧй педагогическӧй институтлы тырис 50 во. Тайӧ нэм джыннас институт дасьтіс республикаса школаяслы 13 тысяча учительӧс. Ӧні республикаын абу ни ӧти восьмилетньӧй да средньӧй школа, техникум да профтехучилище, кӧні эськӧ эз уджавны Коми пединститутлӧн быдтасъяс.

Сӧветскӧй правительство вылӧ донъяліс институтлысь быд лунся уджсӧ. Сійӧс наградитӧма «Знак Почёта» орденӧн.

Институтлӧн коланлун йылысь первойысь вӧлі пасйӧма РСФСР-са ВЦИК-лӧн 1931 во июль 20 лунся постановлениеын. Сэні индӧма: «Медым кӧренньӧй олысьяс пиысь дасьтыны вылын квалификацияа педагогическӧй кадръяс, 1932 воын восьтыны Сыктывкарын педагогическӧй институт».

Сӧветскӧй йӧз бура пӧртісны олӧмӧ первой пятилетка кежлӧ сувтӧдӧм могъяс. Сэки миян страна кутіс нин лоны индустриально-колхозньӧй державаӧн, водзӧ муніс культурньӧй революция. Колісны уна специалистъяс, медвойдӧр школаясын велӧдысьяс. Партия да правительство шуисны восьтыны уна педагогическӧй институт, сы лыдын и Коми пединститут — республикаын первой высшӧй учебньӧй заведение.

Меным окота тӧдмӧдны лыддьысьысьясӧс, кыдзи котыртчис да сӧвмис пединститутыс. Визингаса мӧд ступеня школа помалӧм бӧрын 1928 воын Коми облоно мӧдӧдіс менӧ велӧдчыны Пермскӧй государственнӧй университетса педагогическӧй факультетлӧн Коми отделениеӧ, кӧні дасьтісны учительясӧс Коми автономнӧй областьлы. Тайӧ отделениеас сэки велӧдчисны 40 гӧгӧр морт. Но Пермын эз вӧвны коми история да коми кыв кузя велӧдысьяс. Та вӧсна 1928 вося сентябрын сэтысь Коми отделениесӧ бырӧдісны да восьтісны сійӧс

Коми пединститутысь КПСС история, политэкономия, философия да научнӧй коммунизм кафедраясысь преподавательяс (шуйгавывсянь): Т. Ф. Лыткина, Н. А. Малинина, М. А. Ташлыков, Е. Д. Юргелевич, Л. А. Жданов, А. С. Елфимова, Г. М. Моисеенко, Г. П. Елфимов, Г. К. Черкасов, Н. В. Катаева, Н. П. Безносиков да ректор В. Н. Ахмеев.

Герцен нима Ленинградскӧй педагогическӧй институтын. Сэтчӧ вуджӧдісны и Пермын велӧдчысь коми студентъясӧс. Коми отделениеӧн веськӧдліс коми история да коми кыв кузя кафедраясӧн заведуйтысь тӧдчана коми учёнӧй, доцент Г. А. Старцев. Сійӧ вӧлі бура тӧдӧ Коми му йылысь научнӧй литература. Сы отсӧгӧн лои чукӧртӧма вель озыр научнӧй библиотека. Кафедраын уджалісны учёнӧйяс, коми кыв кузя специалистъяс: медводдза коми алфавит лӧсьӧдысь В. А. Молодцов, коми кыв йылысь вель уна теоретическӧй уджъяслӧн автор, бӧрынджык филологическӧй наукаясса доктор А. С. Сидоров.

Велӧдчысьяс пиысь унджыкыс участвуйтісны научнӧй кружокъясын да комыӧд воясӧ нин йӧзӧдісны ассьыныс медводдза научнӧй уджъяс. На лыдын вӧліны И. И. Разманов, И. А. Ворсин, И. И. Тарабукин да мукӧдъяс. Студентъяс И. А. Осипов (ёнджыка тӧдса аслас псевдонимӧн — Иван Вокан), М. В. Потолицын да мукӧдъяс интересуйтчисны поэзияӧн да тшӧкыда йӧзӧдлісны ассьыныс кывбуръяссӧ республиканскӧй газетъясын.

Ленинградын коми отделение тупкысис да студентъясӧс вуджӧдісны Сыктывкарӧ. Научнӧй библиотекасӧ сідз жӧ вайисны Коми пединститутӧ.

Ленинградысь Сыктывкарӧ воис Г. А. Старцев, коді кутіс веськӧдлыны история кафедраӧн. А. С. Сидоров лои кыв кузя кафедраса членӧн, а юрнуӧдіс кафедранас В. И. Лыткин, бӧрынджык филологическӧй наукаясса доктор, профессор.

Первой каднас институтыс вӧлі Сӧветскӧй уличавывса каменнӧй керкаын. Ӧні сэні рабочӧй том йӧзлӧн школа. Во мысти институтӧс вуджӧдісны Киров нима улича вылӧ, кӧні ӧні учительясӧс усовершенствуйтан институт.

1933 воын ме помалі Ленинградса педагогическӧй институт бердын аспирантура. РСФСР-са наркомпрос мӧдӧдіс менӧ уджавны Коми педагогическӧй институтса история кузя кафедраӧ. Уджалі 1971 вӧдз неыджыд косталӧмъясӧн, матӧ нелямын во. Та вӧсна меным дона Коми пединститутлӧн став сӧвман туйыс. Тайӧ кад коластнас сійӧ ӧдйӧ кыптіс да лои вынйӧра мӧд разряда педагогическӧй институтӧн.

Коми пединститутын медводдза преподавательясӧн вӧліны М. П. Богомолов, С. Н. Коновалов, И. В. Попов, А. С. Клочков, К. А. Блузман, П. А. Шуркин, А. А. Черепанов да мукӧдъяс. Ставныс найӧ сетісны студентъяслы бур тӧдӧмлунъяс да зілисны быдтыны наысь миян быд лунся олӧмын общественникъясӧс, культура паськӧдысьясӧс.

Карл Адамович Блузман важся коммунист, юрнуӧдіс марксизм-ленинизм кафедраӧн, дыр кад чӧж вӧлі институтын парторганизацияса секретарӧн. Сійӧ пуктіс уна вын велӧдчӧм да воспитательнӧй удж бурмӧдӧмӧ. Блузман ёна отсасьліс комсомольскӧй комитетлы уджсӧ бурмӧдӧм могысь. История кузя преподаватель П. А. Шуркин дыр кад чӧж вӧлі институтса комсомольскӧй организацияын секретарӧн. Быд факультетын, быд группаын пуӧмӧн пуис комсомоллӧн уджыс. Бура нин вӧлі котыртӧма тайӧ кадас спортивнӧй, военно-патриотическӧй да шефскӧй уджъяс. Тайӧ делӧсӧ вӧлі паськӧдӧма не сӧмын студентъяс, но и преподавательяс пӧвстын. Сідз, 1935 вося ноябрь 6 лунӧ институтса физрук А. С. Клочков сеталіс институтса физкультурникъяслы ГТО медводдза значокъяс. Значокыс вичмис и меным.

Биология кузя преподаватель А. А. Черепанов босьтчис лӧсьӧдны институт бердын ботаническӧй сад, коді ӧні мичмӧдӧ миянлысь карнымӧс. Коми кыв да литература кафедра отсӧгӧн институт босьтчис лэдзны «Том литератор» рукописнӧй журнал. Сэні активнӧя йӧзӧдчисны Василий Юхнин, Яков Рочев, Иван Захаров, Федор Щербаков да мукӧдъяс.

И налӧн зільӧмыс эз вош весьшӧрӧ. В. В. Юхнин, Я. М. Рочев, Ф. В. Щербаков лоины тӧдчана коми гижысьясӧн. Налӧн жӧ туй кузя водзӧ мунісны вӧвлӧм студентъяс С. С. Раевский, А. Е. Ванеев, Г. В. Беляев да мукӧдъяс.

Ыджыд патриотическӧй удж войнаӧдз нуӧдіс институтса военнӧй кафедра, дасьтіс Ворошиловскӧй стрелок», ГСО-са, ПВХО-са значкистъясӧс. Война кадӧ миян институтса вӧвлӧм нёль студент лоины Сӧветскӧй Союзса Геройясӧн, тайӧ Н. В. Оплеснин, И. П. Марков, Н. Ф. Гущин да Г. Ф. Тимушев.

1936 воын помалісны институтсӧ 109 учитель. На лыдын вӧліны А. А. Канов, А. М. Елькина, И. А. Голосов, А. И. Кипрушева, А. А. Кичигин, Я. М. Рочев, В. В. Юхнин да мукӧдъяс. Тайӧ йӧз йывсьыс позьӧ висьтавны зэв уна.

Босьтам кӧть А. А. Кановӧс. Велӧдчис сӧмын отлично вылӧ. Институт помалӧм бӧрын сійӧ уна во чӧж уджаліс Визингаса школаын. Первойсӧ математика да физика кузя преподавательӧн, а сэсся школаса директорӧн. Школаыс сэки нималіс республика пасьта. Тані вӧлі бура пуктӧма челядьӧс удж дінӧ велӧдӧм. Асланыс школаса град йӧрын медводдзаясӧн босьтчисны быдтыны борщевик да мукӧд культураяс, кодъяс бӧрыннас паськалісны республика пасьта. Тайӧ школаса велӧдысь С. И. Майбуров лои РСФСР-са заслуженнӧй учительӧн. Учительяс А. А. Приезжева, А. А. По-

номарев, А. Н. Емельянова лоины Коми АССР-са заслуженнӧй учительясӧн. А. А. Кановӧс наградитӧма Ленин орденӧн. А. М. Елькинаӧс уна пӧрйӧ бӧрйылісны СССР Верховнӧй Сӧветса депутатӧн. Сійӧ дыр кад чӧж вӧлі КПСС Коми обкомса секретарӧн. Ставсӧ войнаӧдзса воясӧ институт сетіс республикаса школаяслы 800 том велӧдысьӧс.

1940 воӧ кӧ вӧлі дасьтӧма 151 учительӧс, то 1980 воӧ учительяслысь дипломъяс босьтісны нин 408 морт. А ӧтпырйӧ велӧдчысь студентъяслӧн лыдыс кыптіс 2844 мортӧдз. Та лыдысь 1936 мортыс очнӧй отделениеын, 808 — заочнӧй отделениеын да 100 морт подготовительнӧй отделениеын. 1933 воӧ кӧ вӧлі 32 преподаватель, то ӧні матӧ 200 морт. На лыдын 2 профессор да 84 наукаясса кандидат.

Ёна паськаліс институтын научно-исследовательскӧй удж. 1951 воӧ кӧ вӧлі дорйӧма ӧти кандидатскӧй диссертация, то бӧръя дас вонас дорйӧма 50 кандидатскӧй диссертация. Институтса куим вӧвлӧм выпускник Я. Н. Безносиков, А. К. Микушев да И. В. Забоева лоины наукаясса докторъясӧн.

Институтлысь бур уджсӧ нӧшта ӧтчыд петкӧдлӧ и сійӧ, мый вӧвлӧм 300 выпускниклы сетӧма РСФСР-са да Коми АССР-са заслуженнӧй учительлысь ним. 500 мортлы — «Отличник просвещения» почётнӧй ним, а Полина Степановна Марковалы сетӧма Социалистическӧй Уджвывса Геройлысь ним.

Миян институтса выпускниксъяс да велӧдысьяс пиысь унаӧс бӧрйылісны СССР Верховнӧй Сӧветӧ депутатъясӧн. Тайӧ М. Е. Старцева — Усть-Вымскӧй районса учительница, Р. Н. Куштанова — Сыктывкарса 2 номера средньӧй школаысь учительница да А. И. Лыткина — Сыктывкарса 12 номера средньӧй школаысь учительница.

Институтын гордитчӧны и сійӧн, мый сэтчӧс выпускниксъяс пиысь куимӧн вӧліны партиялӧн съездъясвывса делегатъясӧн.

Воысь воӧ бурмӧ институтлӧн материальнӧй базаыс. Институтлӧн эм кык велӧдчан корпус. Тайӧ зданиесас эм ӧнія кадлы лӧсялана лабораторияяс, уна лекционнӧй залъяс, аудиторияяс, кабинетъяс. Эм институтлӧн уна судта вит общежитие. Сэні лӧсьӧдӧма ставсӧ, медым бура велӧдчыны да шойччыны. Эм институтын озыр библиотека. Сэні артавсьӧ 326 тысяча книга.

Коми пединститутлӧн зарни юбилейыс — тшӧтш и республикалӧн ыджыд праздник.

А. СТАРЦЕВ,
уджвывса ветеран, Коми пединститутысь заочнӧй отделениеса вӧвлӧм проректор.

КОМИ МУ СЕРПАСАЛЫСЬ

Республикаскӧй художественнӧй музейлӧн залъясын январь тӧлысьын воссис искусство кузя Коми АССР-са заслуженнӧй деятель художник В. Г. Игнатовлӧн выставка. Экспозициясас чукӧртӧма 250 сайӧ картина. Найӧс вӧчӧма гуашӧн, акварельӧн, фломастерӧн, карандашӧн, тушӧн. Выставкасӧ сиӧма художниклӧн 60 вося юбилейлы, кодӧс Василий Георгиевич пасйис тайӧ тӧлысьын, февральын.

В. Г. Игнатов уджалӧ да олӧ Москваын. Сэні, 1954 воын сійӧ помаліс кинематографическӧй Всесоюзнӧй государственнӧй институтысь рисуйтӧм фильмъяс отделение. Но сы вылӧ видзӧдтӧг, мый художник олӧ чужанінсяныс ылын, сылӧн став творчествоыс йитчӧма Коми мукӧд, сылӧн духовнӧй озырлунъяскӧд, культураӧд, кодӧс тӧждысьӧмӧн видзӧны йӧз, вуджӧдӧны кӧленаысь кӧленаӧ. Коми фольклор лоис Игнатовлӧн творчествоын медся тӧдчана туй визьӧн. Картинаясас ясыда тӧдчӧдӧма йӧзкостса легендаясысь, мойдъясысь, сьыланкывъясысь сюжетъяс. Тайӧ аслыспӧлӧс графика, литератураӧд орччӧн мунысь, сійӧ отсалӧ бурджыка аддзыны да гӧгӧрвоны литературнӧй произведениесӧ.

Оз ло стӧч, шуны кӧ художниклысь уджъяссӧ графикаӧн. Найӧ шензьӧданаӧсь, быттьӧ ловъяӧсь, позьӧ шуны, зэв шоча паныдасьлысь графика. Таын тыдалӧ Игнатовлӧн мукӧд художникъясысь торъялан сямыс. Сійӧ бура вежӧртӧ, аддзӧ, пыдісянь гӧгӧрвоӧ художественнӧй культуралысь пытшкӧсса мичлунсӧ да ас ногыс петкӧдлӧ йӧзлысь кӧсйӧмъяссӧ, сьӧлӧм вӧрзьӧмсӧ.

Творчествоын медводдза ыджыд вермӧмсӧ художниклы вайисны «Яг-морт» легендалы серпасъяс. Коми войтыр кывлісны налы уна шог вайысь, вына, мисьтӧм, вир юысь вӧрса йылысь висьталӧмъяс. Лӧкыслы паныд ӧтувтчӧм йӧз венісны тайӧ немортсӧ, виисны сійӧс пеж гуас. Легендалӧн сюжетыс 1950 воясын на шымыртіс Игнатовӧс. Сійӧ кадсяньыс художник унаысь бергӧдчыліс тайӧ произведение дінас. Экспозициялын петкӧдлӧма «Яг-морт» легендалы уна воясӧн вӧчӧм картинаяс. Тайӧ и карандашӧн вӧ-

чӧм серпасъяс, и гуашӧн рисуйтӧм картинаяс. На лыдын —«Яг-морт» сотӧ коми сиктъяс», «Яг-морт» сайӧдӧ шонді», «Райда «Яг-мортлӧн» позйын» да мукӧдъяс. Авторлӧн шӧр мӧвпӧн сэні лоӧ воча сулалысь кык вын — гырд синъяса Яг-морт да сылы паныд сулалысь сӧстӧм мӧвпъяса йӧз. Быд здукӧ дась пансьыны вир кисьтана чорыд кось. Та вӧсна серпасъяссӧ юковтӧны пемыд вуджӧръяс. Яг-мортлӧн лӧг кӧдзыд биӧн сотчысь синъясыс, йӧз киясын ломзьысь ёраса би улын тыдалысь зоръяс ещӧ на ёсьмӧдӧны драматизмсӧ.

Игнатов серпасаліс и Яков Перепелицалӧн музыка вылӧ сувтӧдӧм «Яг-морт», медводдза коми национальнӧй балет. Та вӧсна экспозицияын эмӧсь театральнӧй костюмъяс да постановка дінӧ уна эскизъяс. Тайӧ висьталӧ сы йылысь, кутшӧм пӧсьлунӧн художник уджаліс легенда вылын, а сідз жӧ мортыслысь мудзлытӧм корсьысьӧмъяссӧ, сямсӧ.

«Яг-морт» вылын уджалан воясӧ жӧ художник серпасаліс «Пера-багатыр», «Кӧрт-Айка», «Йиркап» да устнӧй народнӧй творчествоысь мукӧд произведениеяс. Тайӧ чукӧрысь бӧръя воясся картинаясыс —«Кӧрт-Айка гӧрӧ коми сикт», «Пера-багатыр Вой-Пель царствоын».

Пӧрысь йӧз Кӧрт-Айка нимкӧд йитлісны викингъяслысь войвыв муясӧ волӧмсӧ, ыджыд рӧзӧренньӧ. Воӧм йӧз эз жалитны челядьӧс, пӧрысьясӧс, жуглісны-пежалісны енъясӧс, кодъяслы эскылісны сэкся йӧз. Налысь лёклунсӧ, скӧрлунсӧ художник петкӧдліс кӧрт мортлӧн образ пыр.

«Кӧрт-Айка гӧрӧ коми сикт»— повзьӧдлана серпас. Ыджыд, из гӧра кодь морт сулалӧ кыркӧтш вылын. Сылӧн киас ыджыдсьыс ыджыд кӧрт гӧр. Тайкӧ лэччас — сиктсьыс кольӧ сӧмын гӧровтӧм, быттьӧ эз и овлыны сэні войтырыс. Сиктса йӧз зэв ёна повзьӧмӧн видзӧдӧны венны позьтӧм, кыскӧ боки муысь локтӧм морт вылӧ да усйысьӧны ылӧджык асланыс веж кыдзьясӧн вевттьӧм шоныд керкаясысь. Сьӧкыдӧсь кокъясыс Кӧрт-Айкалӧн. Сылӧн чужӧмас — скӧр нюм, синъясыс сёйӧны пышйысь войтырӧс, кодъяс кияснысӧ лэптӧмӧн кӧть нин кыскӧ, енэжсьыс, корӧны медбӧръя отсӧг.

Авторлӧн быд серпасын ыджыд места босьтӧ вӧр-ва, веж парма, дзоридзалысь видзьяс, лӧз лентаӧн визувтысь юяс, джуджыд, кельыдлӧз енэж. Миян вӧр-ва — став ловъя лолыслӧн мамыс — пӧшти быд картиналӧн сюрӧсыс. Вӧр-ваыс гӧгӧрвоӧ лоӧмторсӧ, ачыс виччысьӧ ыджыд шог — кынмӧма, а енэжсӧ вевттьӧма юръяса ыджыд сьӧд кымӧр.

Тайӧ чукӧрсьыс торъялӧ «Пера-багатыр Вой-Пель ордын» картина. Став серпассӧ югзьӧдыштӧны эзысьлӧн да дона изъяслӧн рӧмъяс. Аддзысисны кык ыджыд вын — Пера да Вой-Пель. Вой-Пель пашкыртӧма ассьыс паськыд бордъяссӧ йи гӧраяс весьтӧ, быттьӧ вевттьӧма найӧс. Некодӧс оз лэдз аслас сывлывтӧм муяс вылас. Но чуймӧдӧма сійӧс тӧдлывтӧм багатырлӧн татчӧ воӧмыс. Сійӧ ыстӧ тӧвъясӧс тайӧ асныра морт дінас, тшӧктӧ юавны, мый жӧ сылы колӧ татысь, некодӧн на тувччывлытӧм местаяссьыс, пыравлыны позьтӧм царствосьыс.

Кыскӧны асланыс мичлуннас, мойд вылын кодь мичлуннас «Ӧшинь улын веж кудриа кыдз быдмис», «Мича Рӧман аддзис ассьыс гӧтырсӧ», «Муса зон ньӧбӧ мича Машаӧс» важ коми сьыланкывъяс вылӧ картинаяс. Аслысногӧн аддзӧмӧн Игнатов кӧсйӧ петкӧдлыны тайӧ сьыланкывъясас важӧнся да ӧнія йӧзлысь видзӧдласъяссӧ. Сідз, «Муса зон ньӧбӧ мича Машаӧс» серпасын автор тӧдчӧданаа петкӧдлӧма джуджыд потшӧс сайӧ дзебӧм керка, кодӧс видзӧны быдсяма повзьӧдчысьясыс. Сэтчӧ и йӧртӧмаӧсь Машаӧс лёк татараяс. Пукалӧ, шогсьӧ пуяс улын ныв да оз тӧд, мый визув ю кузя локтӧ сы дінӧ мусукыс. И со, зон джуджыд потшӧс дорын нин. Сійӧ вӧзйӧ татаралы козинъяс, кӧсйӧ ньӧбны ассьыс невестасӧ. Тані сідз жӧ тӧдчӧ йӧзлӧн кӧсйӧмыс, мед эськӧ мездыны пикӧ воӧмаӧс, кӧть эськӧ тайӧ смел мортыс вермас воштыны сы вӧсна ассьыс олӧмсӧ.

Литературнӧй, археологическӧй да изобразительнӧй искусство кузя материалъяс серти художник рисуйтіс уна картина, кӧні сійӧ петкӧдліс пӧльяслӧн му вылысь зэв важся серпасъяс. Музейӧ волысьяс аддзылісны налы тӧдтӧм мойдвывса оласног, кӧні ыджыдалісны пу, енэжса, би да мукӧд енъяс: вежа кыдзьяс, пелысьяс... Та йылысь картинаяс — «Экстаз», «Пелысьлы копрасьӧм», «Коми вӧралысьяслӧн Кымӧрмамлы копыр», «Комияс копрасьӧны билы», «Комияслӧн ош праздник», «Дедъяслӧн чужанін» да мукӧдъяс. Сэкся йӧз тайӧ енъяссӧ вӧчалісны пуысь, мичаа серӧдлісны да сувтӧдавлісны медся гажа йӧза местаясас. Став тайӧ картинаяссӧ Игнатов вӧчӧма сідз, мый збыльысь эскыссьӧ, быттьӧ сідзи ставыс и вӧлӧма олӧмас.

«Дедъяслӧн му». Видзӧдысьяс син водзӧ сувтӧ аслас мичлуннас войвывса вӧр-ва. Синмӧн судзтӧм парма. Веж лыска пуяс пӧвстын, мылькъяс вылын кыпӧдчӧмаӧсь даръясянінъяс. Найӧ быттьӧ корӧны йӧзӧс гӧститны. Картина водз планын — вӧв вылысь чеччӧм верзьӧма. Сійӧ сьӧлӧмсяньыс чолӧмалӧ тайӧ бур войтырыслысь енсӧ, кытчӧ вайӧдіс сійӧс кузь туйыс. Шензьыштӧма и сылӧн вӧлыс: со ӧд кытчӧ вайӧдісны радейтана кӧзяинсӧ сылӧн тэрыб кокъясыс. А бур мортлӧн воӧмлы быттьӧ радлӧ ставнас вӧр-ваыс. Абу тӧвру. Сійӧ шойччӧ, чолӧмалӧ туй выв мортӧс, быттьӧ шымыртлӧ аслас шоныд морӧс дінас. Быдлаын шуд. Умлытӧм олӧм...

«Повзьӧдчысьяс». Языческӧй вералы пуктӧма пом. Джуджыд мыльквывса даръясянінӧ чукӧртчӧмаӧсь уна шызьӧм йӧз. На пӧвстысь ӧткымынъяс нюжӧдӧмаӧсь кияснысӧ асланыс пу енъяслань, корӧны мездыны быдсяма лёкторъясысь. Мукӧдъяс, мужичӧйяс да ёнджык йӧз кутӧны киясаныс черъяс, шыяс. Найӧ дасьӧсь дорйыны ассьыныс

В. Г. Игнатовлӧн

выставка вылысь

Художник В. Г. Игнатов.

Коми книжнӧй издательствоын петӧм книгаясысь серпасъяс.

М. Н. Лебедевлӧн «Зарни чукӧр» мойдысь.

Байкӧдчан сьыланкывъяслы серпас.

Яг-морт.

енъяссö ылі муясысь воöм сьöд пöдрасника йöзысь, кодъяс катöны паськыд ю кузя ыджыд пыжъясöн. Медводдзаас — миссионер Стефан Пермскöй. Сылöн киас ыджыд зарни крест, коді пузувтас татчöс местаяссьыс важысянь нин лöсьöдлöм олöмыслысь бипурсö. Лоöмсьыс он пышйы. Пыжаяс бöрся нöрыс вылö, кытчö чукöртчöмаöсь сиктса войтырыс, зыröны сьöд кымöръяс. Став сертиыс тöдчö, мый вежсяс тані олöмыс. Локтö выль вын, важсьыс ёнджык. Пу енъяс синъяснысö шармöдöмöн видзöдöны пыжаяс вылö — воис налöн помыс. Пуксьö выль олöм!

Йöзкост олöмсö, важ олöмсö гöгöрвоомыс, коді лоис нин легендаöн, художник Василий Игнатов петкöдлö мойдын моз, бур нюмöн. Та вöсна, гашкö, выставка вылö волысь мунö миян залъясысь кокньыд нюмöн жö.

Игнатовлöн творчествоыс велöдö радейтны поэтическöй искусство, кодöс чöжöма нэмъясöн, став бурсö, мый эм öнія олöмас. Бурджык аддзöмъясас сійö зільö вежöртны мортлысь олöмсö, му вылын сылысь коланлунсö, морт да вöр-валысь йитчöмсö. Татшöм тема вылö художник серпасаліс «Пöрысь вояс — сюсь мöвпъяс», «Томлуныс лэбис еджыд юсьöн».

Лыддьысьысьлы сьöлöм вылас воисны В. Г. Игнатовöн серпасалöм книгаяс. Тайö профессор Анатолий Микушевöн чукöртöм да лöсьöдöм «Ипатьдорса фольклор», «Коми мойдъяс», Геннадий Юшковлöн «Тыра пестер» да мукöд сборникъяс вылö иллюстрацияяс.

Уналаын ветлöдлігас художник серпасаліс и мукöд народъяслысь художественнöй произведениеяс, сэтчöс вöр-васö.

Сылöн радейтанатор — театр. Выставкалöн экспозицияын эмöсь уна лыда театральнöй постановкаяс дінö эскизъяс. Профессиональнöй сямöн, яръюгыд краскаясöн автор серпасаліс Виктор Савинлысь «Инасьтöм лов», Борис Архимандритовлысь «Домна Каликова» да мукöдъяс. Авторыс торйöн нин ёна босьтöма сьöлöмас коми национальнöй героиня Домна Каликовалысь образсö. Сы йылысь выставка вылын эм уна картина. На пиысь öти — «Домна шой дінын бöрдöм». Став матігöгöр сиктъясса да грездъясса олысьясыс чукöртчöмаöсь колльöдны коми партизанкаöс медбöръя туйö.

«Домна шой дінын бöрдöм», «Коми партизанъяслöн уськöдчылöм» да мукöд воддзаджык воясся картинаяс висьталöны сы йылысь, мый ассьыс чужан му радейтысь художниклöн революция темасö пыр кутöма ас пытшкас. Сійö и öні на öстö тайö бур мортыслысь сьöлöмсö.

Öти художниклöн 250 саяс картина. Музейö волысьяслы збыльысь ыджыд праздник. Тайö серпасъясас В. Г. Игнатов паськыда восьтö коми народлысь история, радейтö сійöс да, кыдз художник, олö аслас чужан муса йöзкöд öти мöвпъясöн.

Народ-вокъястöг коми йöз эськö эз вермыны перйыны мездлун. Тайöс гöгöрвоомöн художник уна ветлöдлö страна пасьта, серпасалö став аддзывлöмторъяссö.

Бöръя воясас художник босьтчис уджавны портрет вылын. Выставка вылö сійö вайис сöмын öти — Рем Ермолинлысь — портрет. Но и сійö нин висьталö, мый и тайö жанрас художниксянь позьö виччысьны ассьыс аддзöмторъяс.

Э. ПОПОВЦЕВА.

Коми сёрни Европаса лингвистическӧй атласын

Коми му — Европалӧн асыв-войвылын ылі пельӧс. Но топыд йитӧдӧн гӧрддзасисны татчӧс сёрнисикасъяс континентса мукӧд кывъяскӧд. И ӧтувтіс ставсӧ лингвистическӧй атлас.

1978 воын ми тӧдмӧдлім нин лыддьысьысьясӧс атласӧн. Сэки сійӧ уджыс сӧмын на вӧлі пыртӧма СССР-са наукаяс Академия планъясӧ. Прӧйдитіс куим во. Атлас бердӧ босьтчисны кыв велӧдысьяс Австрияысь, Албанияысь, Бельгияысь, Болгарияысь, Великобританияысь, Венгрияысь, ГДР-ысь, Грецияысь, Данияысь, Ирландияысь, Исландияысь, Испанияысь, Италияысь, Люксембургысь, Мальтаысь, Нидерландыысь, Норвегияысь, Польшаысь, Португалияысь, Румыниясь, СССР-ысь, Турцияысь, ФРГ-ысь, Финляндияысь, Францияысь, Чехословакияысь, Швейцарияысь да Югославияысь — кызь кӧкъямыс странаысь.

Лингвистическӧй наука эз на тӧдлы татшӧм водзмӧстчӧмсӧ. Миянлы тӧдсаӧсь торъя государствояслӧн да некымын страналӧн ӧтувъя картаяс, пример пыдди позьӧ индыны кольӧм нэмса Франциялӧн диалектологическӧй атлас вылӧ, немеч кывлысь аслыспӧлӧслунсӧ петкӧдліс атлас жӧ. Революцияӧдз на Россияын кывсьыліс роч сёрни картографируйтӧм йылысь, ӧні эм торъя атлас. Лӧсьӧдӧма общеславянскӧй лингвистическӧй атлас, пуктӧма подув тюркскӧй сёрнилӧн картаяслы.

Финн-угор кывъяс велӧдысьяслӧн эм нин жӧ кутшӧмкӧ пай европейскӧй сёрнисикасъяс картографируйтӧмын — зіля уджалісны венгръяс да финнъяс, эстонецъяс.

Европейскӧй атлас дженьдӧдӧмӧн шусьӧ ЛАЕ («Лингвистический атлас Европы»). Тӧдчанлуныс сылӧн ясыда петкӧдчис нин ӧні, куим вося удж бӧрын. Вылӧ донъялісны тайӧ ӧтувъя уджсӧ тавося сентябрын Москваса сӧвещание вылын, кӧні сёрнитісны Международнӧй комитетса юрнуӧдысьяс профессор Вейнен да Алинеи (Нидерланды), Сӧветскӧй комиссияысь учёнӧйяс Академияса член-корреспондент Б. А. Серебренников, профессор В. В. Иванов да мукӧдъяс.

Му шарлӧн Европейскӧй юкӧн озыр диалектъясӧн (сёрнисикасъясӧн). Быд сёрнисикас торъялӧ мӧдсьыс кутшӧмкӧ историческӧй серпасӧн, кодъясӧс тӧдмалӧмыс отсалӧ восьтыны сёрнисикасъяслысь нэмӧвӧйся туйяссӧ, войтыръяслысь историясӧ. Йӧзкостса сёрни, образнӧя кӧ шуны, народ вежӧрлӧн пыдӧстӧм юкмӧс, нэмъясӧн сӧдзӧдӧм ва. Сэні сюрс воясӧн ӧкмис уджалысь мортлӧн мывкыдыс, удаллуныс да бурджык олӧмӧ эскӧмыс.

Шензьӧдӧ, кыдзи да кутшӧм уна признак серти морт нимтылӧма природаыслысь объектъяссӧ, юкӧнъяссӧ. Воссьӧ мировоззрениеыс важ йӧзлӧн. Енэж — пӧшти став первобытнӧй котырыслӧн гӧгӧрвосьылӧма енмӧн артмӧдӧмторйӧн, сетӧмторйӧн. Сӧмын коми диалектъясын енэжлӧн дас сайӧ вариант: енэж, енӧж, ӧш, енӧш, енвудж, ен мегыр, ӧшкамӧшка, дуга, божья духа, вожья духа.

Ӧні, кор лоӧ позянаӧн ӧткодялӧмӧн видлавны уна сикас сёрни, ясыдджыка петкӧдчас народъяслӧн олӧмыс.

Медводдза юкӧныс атласлӧн — лексикологическӧй. Колӧ вайӧдны

быд кывйысь (диалектъяссьыс) 546 лексема; быд кыв, сылӧн диалектнӧй вариантъяснас, лоӧ петкӧдлӧма картавывса торъя лист вылын. Лыддьысьысь вермас ӧні представитны тайӧ озырлунсӧ — континентлӧн сёрни лист бок вылын! Позьӧ ӧткодявны торъя кыв пӧшти став финн-угор кывъясын, ханты-манси примеръясысь кындзи (тайӧ котыръясыс олӧны Азияын). Атлас заводитчӧ шонді кывсянь. Сӧмын коми диалектъяс (миян дас сёрнисикас) сетӧны куим шуанног: шонді, шонды, шоньгей. Пермяк кывйын — шонді. Удмуртъяслӧн, медшӧр да медся вӧдитчана — шунды — кындзи, нӧшта кык вариант, ӧти шыӧн и торъялӧ быдӧн. Татшӧм ногӧн, медводдза лексемаыс куш пермскӧй кывъясын квайт шуаннога. А босьтны кӧ став финн-угор кывъяссӧ? Либӧ орччӧдны тюрк материалкӧд (уна исследователь чайтӧ уралбердса да тюрк кывъяслысь зэв важся ӧтувъялун) да стӧча тӧдмавны ӧткодьлунсӧ и торъяланасӧ. Сравнительно-историческӧй лингвистикаын ӧні бура кужӧны туявны лексемалысь медводдза мыгӧрсӧ да тэчасногсӧ, тӧдмавны кузь туй нырвизьсӧ, вежласьӧмсӧ да налысь законъяссӧ.

Та вӧсна татшӧм сяма уджъяссьыс, кыдзи атлас тэчӧм, виччысьӧны выль шедӧдӧмторъяс.

СССР-са наукаяс академиялӧн Коми филиалса кыв, литература да история Институт таво босьтчис синтаксис бердӧ. Тайӧ разделыс абу ыджыд, тані могыс мӧд сикасджык. Ми ог кутӧй сетны коми предложениеяслысь, кыв сочетаниеяслысь подробнӧя аслыспӧлӧслун восьтӧм — та кузя эмӧсь пособиеяс, учебникъяс. Атласын эм 55 аслыссикас юалӧм: кор объектыс, явлениеыс, процессыс вӧлі став европейскӧй кывъяс. Бара жӧ тайӧ вӧчсьӧ ӧткодялӧм могысь, медым туявны разнӧй тэчаснога сёрниын ӧткодь закономерностьяс.

Синтаксис бӧрын нӧшта виччысьӧны морфология да словообразование вылын ӧтувъя уджъяс, фонология да структурнӧй лексикологияӧ пырӧдчӧм. Атлас вылын удж нюжалас кузя. Тайӧ ӧтувтас вель уна коллективӧс. Ӧні нин позьӧ пасйыны топыд йитӧдъяс йылысь, ӧтамӧдӧс гӧгӧрвоӧм йылысь.

Финн-угроведъяслӧн V Международнӧй конгресс вылын Финляндияын (1980 во) медводдзаысь панісны сёрни и уралбердса кывъяс велӧдысьяс. Финн-угроведъяс чукӧртчывлісны и водзджык. Ӧнӧдз стӧчмӧдлісны европейскӧй атласын сотрудничайтӧм, медым ӧтмозаджык, ӧти формаын сетны диалектологическӧй материал. Но олӧмыс петкӧдлӧ (кылӧны сьӧлӧманыс диалектологъяс), мый воис кад ӧтувтчыны финн-угор атлас гӧгӧр, а гашкӧ, и уральскӧй атлас бердын (войвывса яранъяслысь да асыввывса селькупъяслысь сёрни картографируйтӧмӧн). Чайтсьӧ, мый Сыктывкарын 1985 воын VI Международнӧй конгресс дырйи кыптас и тайӧ вопросыс.

ЛАЕ та боксянь лои миянлы бур школаӧн, ӧтувтчӧм вылӧ чуйдӧдысьӧн. Водзын кывкутана могъяс, но ӧні нин нимкодь, мый Европаса кывъяскӧд орччӧн лоӧ петкӧдлӧма коми сёрни, татчӧс шуанног. Сійӧс лоӧ научнӧя орччӧдӧма кыдзи матысса, ӧткодь тэчаснога, сідзи и торъялана структураа сёрнисикасъяскӧд, лоӧ петкӧдлӧма уральскӧй кывъяс системаын сылысь тӧдчана местасӧ.

В. ЛЯШЕВ.

Мыйла сідзи нимтылӧмаӧсь

Йӧзлӧн ӧти кӧлена вежсьӧ мӧдӧн. И морт оландыр сӧвмӧмкӧд тшӧтш быдмӧ сёрнитан кыв. Уна важ кыв саймовтчӧма места нимъясӧ, сідз шусяна топонимъясӧ, кодъясӧн ми нимтам сиктъяс, каръяс, юяс, муяс, вӧръяс, керӧсъяс.

Топонимика — места нимъяс йылысь наука топыда йитчӧма кыв велӧдӧмкӧд, историякӧд да географиякӧд. Сійӧ гӧгӧрвоӧдӧ места ним артмӧмсӧ историческӧй лоӧмторъясысь да географическӧй условиеяс тӧд вылын кутӧмӧн.. Коми топонимика велӧдӧмлы сиис ассьыс научнӧй уджъяссӧ тӧдчана учёнӧй, филологияса кандидат А. И. Туркин, 1977 воын нин лэдзліс сійӧ «Кӧні тэ олан?» юргижӧда книга. Сэні ясыда да гӧгӧрвоана восьтӧма ӧткымын коми сикт да ю нимлысь артмӧмсӧ.

Колян во помын Коми книжнӧй издательствоын петіс сылӧн жӧ «Краткий коми топонимический словарь», кӧні сетӧма 241 места нимлысь артманногсӧ.

Водзкывйын автор тӧдчӧдӧ, кутшӧм подулыс места ним гӧгӧрвоӧдӧмын. Оз позь места нимъяслысь артманногсӧ корсьны сӧмын ӧнія коми кывъясысь. Ӧд кыв, кыдзи и ставыс му вылын, вежласьӧ жӧ. Тӧд вылын колӧ кутны и сійӧс, мый ӧнія муяс вылын сюрс вояс сайын овлісны мукӧд кывъя йӧз, сідзкӧ, колӧ велӧдны тшӧтш налысь кывсӧ.

Тайӧ йӧзыс кутшӧмкӧ помкаяс вӧсна бырлісны му вывсьыс. На местаӧ овмӧдчывлісны выль йӧз, а важъя йӧз сёрниысь кольлісны сӧмын юяслӧн, тыяслӧн, ягъяслӧн нимъясыс, кодъяс абу гӧгӧрвоанаӧсь ӧні комилы ни рочлы.

А. И. Туркин места нимъясысь торйӧдӧ сэтшӧмъясӧс, кодъяс воӧмаӧсь миян кадӧдз саам, йӧгра, карел, вепс, ненец кывъясысь. Пасйӧ и сэтшӧмъясӧс, кодъяс век на кольӧны гӧгӧрвотӧмӧн. Налысь вежӧртассӧ колӧ водзӧ на туявны-тӧдмавны.

Шуам: Куниб сикт, тайӧ нимыс артмӧма кык кывйысь. Ӧтиыс — **«кун»** (пӧим), ӧткодялӧй, **«кунва»** (пӧимӧн пуӧм ва), мӧдыс — **«ыб»**. Сідзкӧ, медводзсянь тайӧ сиктыс пуксьылӧма сотӧм вӧрӧ, лӧсьӧдӧм ыб вылӧ.

Либӧ — Мылва ю. Тайӧ нимыс панысьлӧ Печора да Эжва юяс йылын. Историясьсь ми тӧдам, мый буретш тані войдӧр овлісны манси кывъя йӧз. Комиӧн найӧс нимтісны йӧграӧн. Тайӧ местаясас панысьлӧны Йӧграёль, Йӧграяг, Йӧграмыльк, Йӧграласта нима видзьяс да ёльяс. А манси кывйын **«мыл»**— («джуджыд»). Сідзкӧ, Мылва — джуджыд ю. И збыль, гижӧ А. И. Туркин, Печора йывса да Эжва йывса Мылва юяс — джуджыдӧсь.

И Ньывсеръю кывлысь артмӧмсӧ ӧнӧдз абу на тӧдмалӧма. И колӧ водзӧ на туясьны историяӧ, медым восьтны Коми мулысь и тайӧ гуся торсӧ.

Мукӧд финн-угор кывъяскӧд коми топонимъяс ӧткодялігӧн автор аддзӧ сэтшӧм кывъяс, кодъяс важӧн нин вунӧмаӧсь миян сёрниысь, кольӧмаӧсь сӧмын юяс да сиктъяс нимӧ.

Шуам, **«вук»** кыв панысьлӧ Вуктыл, Вуква нимъясын. И татшӧм нимыс некымын. Панысьлӧны найӧ Емва вожын, Лӧкчим вожын (Эжва бассейнын), Изьва да Печора бокъясса сиктъяс гӧгӧр.

«Вук» кыв вужйыс войдӧр кутлӧма **«шуйга»** вежӧртас. Ӧнія комиын шуйга — важ роч заимствование. Ӧткодялӧй: роч **«шульга»**, **«шуя»**, **«шуин»**. Но рочьяскӧд волысьтӧдз коми войтыр шуйга понятиесӧ пасйывлӧмаӧсь ас кывйӧн — **«вукӧн»**— кодлы матынӧсь ӧнія финскӧй, карельскӧй, эстонскӧй, манси да ненец кывъяс.

«Вись». Миян важ пӧльяс да пӧчьяс тайӧ кывнас нимтылӧмаӧсь кӧрт руда. Учёнӧйяс тайӧ кыв формасӧ торйӧдӧны **«ззысь»** да **«озысь»** нимъясысь, кӧні воддза слогъясыс (оз да эз) мунӧны определениеяс пыдди: **«оз»** петкӧдлӧма гӧрд рӧм, ӧткодялӧй оз — (земляника) кывкӧд, а **«зз»** — еджыд рӧм. Мӧд слогыс **«ысь»** артмылӧма **«весь»** кывйысь, а сэсся вуджӧма суффиксӧ да вежыштӧма нин ассьыс чужӧмбансӧ.

Комилы матыса удмурт кывйын **«ззысь»** шусьӧ **«азвесь»**, а **«озысь»** — **«узвесь»**. Удораса коми сёрнисикасын бергалӧ **«вӧсьӧ»** кыв. Тайӧ обращение нывдінӧ: **«муса»**, **«дона»**. Воддза вежӧртасыс, буракӧ, вӧлӧма: эзысь моз дзирдалысь, сьӧлӧмшӧр!

Венгерскӧй, марийскӧй кывъясын кӧртсӧ нимтӧны: **«вош»**, **«ваш»**, финскӧйын — **«васки»**. Коми **«вись»** кывкӧд шусянногыс налӧн матын.

Тайӧ **«вись»** кыв вужсӧ автор туялӧ Висер, Визинга места нимъясысь, кӧні историческӧй документъяс серти збыльысь перйывлӧмаӧсь кӧрт руда.

Автор эскӧдана гӧгӧрвоӧдӧ уна ю нимлысь артмӧмсӧ. Сідз, метафора отсӧгӧн гӧгӧрвоӧдӧ Путшкӧмъю, коді зэв чукыльӧсь, гартчысь, быттьӧ збыльысь путшкӧм шӧрт. Либӧ Малая Пера ю. **«Пера»** кывсӧ автор гӧгӧрвоӧдӧ удораса да емваса сёрнисикасъ-

ясын бергалысь **«кымӧра поводдя»** да **«ювывса йи чукӧръяс»** кыв тэчасъясын: лӧптӧн тырӧм ю, ёгӧсь ю.

Ӧткымынлаын онджык эскы авторлы. Окота, мед сійӧ пыдісяньджык туяліс места ним артмӧмсӧ. Шуам, Изьва бокын эм важ коми сикт Поромес. Автор сылысь нимсӧ гӧгӧрвоӧдӧ местаӧн, кӧні дасьтӧма кылӧдӧм вылӧ уна кер, **«пором»**. И пасйӧ, мый войдӧр сикт катыдын вӧвлӧма запань.

А кӧні эз вӧвлыны да кӧні абуӧсь запаньясыс, поромъясыс? Но Поромес нимыс кольӧма сӧмын сэні, Изьва бокын, а мукӧдлаысь он кывлы сійӧс. Либӧ Мохча ним гӧгӧрвоӧдӧ **«Мокий»**, **«Мок»**, **«Мох»** морт нимысь да важ роч донъялан **«ча»** суффиксысь, но ни ӧти пример тайӧ суффикснас оз вайӧд.

Миян чайтӧм серти, век жӧ колӧ лыддьыны, мый Мохча артмис **«мохчой»** кывйысь, кыдзи и ӧні на олӧма йӧз нимтӧны сиктсӧ, и важ нимыс татшӧм жӧ вӧлӧма. Финскӧй учёнӧй Т. Уотила гижӧ, мый Акулина да Иван Артеевъяс кӧръясӧн вешйылӧмаӧсь Кола Кӧджӧдз, а сэсся — Финляндияӧдз 1888 воын на да 1930 воын овлӧмаӧсь Кеми кар дорын, чужлӧмаӧсь Изьва бердса Мохчой да Варыш сиктъясын. **«Мохча»** кывйын йитчисны кык кыв: **«Мокий»**, **«Мочей»** да **«чой»** (керӧс) кывъяс.

Ӧткымын тырмытӧмтор позьӧ пасйыны книгасӧ редактируйтӧм кузя. Редакторлӧн омӧль удж вӧсна книгаӧ кольӧмаӧсь гижанног да стиль боксянь вӧчӧм ӧшыбкаяс. Сідз, 65 лист бокын: **«...один из частей села Кӧджвудор...»** **«...перед переднеязычным согласным гласный не смягчается...»**. Быдӧнлы тӧдса, мый небзьыны вермӧ сӧмын согласнӧй шы. 66 лист бокын: **«...звук «К» перешел в «Ч»...»** 74 лист бокын: **«...Конечный гласный «У» в результате сужения перешел в «А»...»** Тані сёрни вермас мунны оз векняммӧм йылысь, а буретш мӧдарӧ — паськалӧм йылысь: ӧд **«А»** ёна паськырджык **«У»**-ысь. Эмӧсь и мукӧд нелючкияс.

Татшӧм тырмытӧмторъяссьыс водзӧ вылӧ позьӧ и колӧ мынтӧдчыны книгалысь выль издание дасьтігӧн.

Коми кывлӧн гуслторъясыс, кодъяс дзебсьӧмаӧсь ю, сикт да мукӧд нимъясӧ, кутӧны ыджыд тӧдчанлун оз сӧмын ывла выв тӧдмалӧмын, но и овмӧс сӧвмӧдӧмын.

Та вӧсна топонимъяслысь вежӧртассӧ тӧдмавны интереснӧ быдӧнлы, коді олӧ Коми муын. И зэв бур, мый коми топонимъяс йылысь книга петіс рочӧн, сійӧс вермасны лыддьыны и роч, и мукӧд национальностя йӧз.

Книгалӧн ыдждаыс 6 лист. Тайӧ зэв этша. Авторлӧн вӧлі заптӧма 700 сайӧ кывстатья, а йӧзӧднысӧ удайтчис сӧмын 241 кыв-статья, ӧд 110 лист бокад унаыс оз и тӧр.

Лыддьысьысьяс зэв окотапырысь корсьӧны книгаысь ас оланінъяслысь нимъяссӧ, да оз быдӧн аддзыны.

Со, шуам, коми пединститутса киоскын книгаӧн вузасьысь Анна Андреевна Холопова норасьӧ:

— Лӧсьыд книга эськӧ лэдзӧма А. И. Туркин, да сӧмын мыйла абу казьтӧма сэні менам чужан сикт нимлысь, Поёллысь артманногсӧ?

Матыстчӧ зэв ыджыд событие — финно-угроведъяслӧн VI ставмирса конгресс, коді 1985 воӧ кутас мунны Сыктывкарын. Миян республика ӧні нин дасьтысьӧ сы кежлӧ, ӧд воӧм учёнӧйяс водзын ковмас петкӧдлыны, кутшӧм вермӧмъяс лоисны коми йӧз олӧмын, миянлысь культура, мукӧд озырлунъяс да шедӧдӧмторъяс.

Вӧлі эськӧ бур, тайӧ конгресс кежас кӧ Коми книжнӧй издательствоын петіс А. И. Туркинлӧн коми топонимия йылысь ӧнія серти куим пӧв кызджык словарь, кытчӧ эськӧ пырисны уна-уна коми ю, сикт, посёлок нимъяслӧн артманног йылысь кывстатьяяс. Тайӧ лоис эськӧ финно-угроведъяслы ставмирса конгресс кежлӧ ыджыд козинӧн.

ИГУШЕВ Е. А.,
СГУ-са доцент.

Василий ТОРОПОВ

ЧЕЛЯДЬЛЫ СИӦМ ОЛӦМ

Войыс Мария Ивановналӧн коли лёка. Думсьыс кӧсйӧ личӧдны ловсӧ, унмӧ вӧйтчыны, но кутшӧмкӧ мӧвпъяс воӧны и воӧны. И узян лекарство кизь оз отсав. Асъядорыс тай здук кежлӧ сур-сармуныштліс, но бара вӧтъясӧн челядькӧд вийсис.

Кухняын гартчигӧн мӧвпъясыс вешйылісны юрсьыс, но кор колльӧдіс верӧссӧ порог дорӧдз, аслас сынанӧн лӧсьӧдыштіс сылысь бока юковсӧ, а сэсся ӧтнас коли да бара шай-паймуніс, быттьӧ вылысь садьмис радио шыӧ: «Поздравляйта челядьӧс, налысь бать-мамӧс, велӧдысьясӧс... праздникӧн, выль велӧдчан воӧн, сиа уджын вермӧмъяс, дзоньвидзалун...» Ачыс министрыс сёрнитіс, тӧдіс гӧлӧссӧ Мария Ивановна. А тӧдса гӧлӧс водзӧ лыддьӧдліс, кымын велӧдысь Комиын, кымын выль школа воссис таво, некымын сюрс нывка да зонка выльӧн пуксьӧны партаяс сайӧ. Нывбабалӧн тӧдлытӧг вазисны синъясыс, кымынкӧ югыд моль гӧгыльтчис ныр пӧлӧныс вом дорас. Шатласигтыр, код морт моз, пырис жырйӧ, вольпась вылӧ нюжӧдчис, бӧрддзис.

Мортсӧ, дерт, некод эз ӧбидит ни тӧрыт, ни водзджык. Пӧстӧ талун сентябрь первой лун, а Мария Ивановналы школаӧ оз ков мунны. Сійӧ — пенсионерка. Талунӧдз эз на сэтшӧм курыд гӧрӧдӧн горшас сувтлы тайӧ кывйыс, оліс, кыдзи и быд гожӧм, быттьӧ отпускын на. И со...

«Кыдз нӧ водзӧ олӧмыс? Али сэтшӧм нин пӧрысь?..» Но мӧвпъяссӧ торкисны дзоля йӧзлӧн гӧлӧсъяс — тротуар кузя тэрыба тотшсьӧдісны кык нывка, юсь кодь еджыд партукаӧсь, выль портфеляӧсь, киясаныс дзоридзьяс. Со и мамъясыс бӧрынджык тапиктӧны, пыр тай первышъястӧ колльӧдӧны. Мария Ивановна вешйыштіс ӧшинь дорысь, мед не панидасьны синъяснас мунысьяскӧд. «Ӧтиыс вузасьысь Лизалӧн, а кодлӧн нӧ мӧд нывкаыс? Кӧнкӧ ӧд матын жӧ олӧ? Да...— пыдісянь ышловзис сійӧ,— ог тӧд. Абу нин тай лӧсьӧдчыссьӧма уджавны...»

Водзті сійӧ выль класс босьттӧдз ветлӧдлас гортъясті, некымынысь пыралас детсадйӧ, сёрнитас сэн уджалысьяскӧд. Да и аслыс кокниджык тадзисӧ. Ӧд найӧ, сизим арӧсаясыс, ӧтпырйӧ видзӧдлӧм бӧрын кажитчӧны ӧткодьӧсь, быттьӧ зэрӧм бӧрын верӧтя вылӧ мыччысьӧм ягсеръяс, а торйӧн кӧ босьтны — быдӧнлӧн аслас сям да этш, кыдзи яг вылысь он аддзы дзик ӧткодь кык пу. Таво эськӧ сылӧн первой класс жӧ вӧлі, уджаліс кӧ.

Мария Ивановна ветлӧдлыштіс джодж кузя — мыйкӧ вӧчны колӧ, а киас нинӧм оз шед. Стенын ӧшалысь пу часі бара на асногыс дойдіс: дзурс воссис ӧдзӧстор, шурс мыччысис кӧк, чирӧм гӧлӧсӧн ӧкмысысь лыддис «ку-ку». Челядь разӧдчӧм бӧрас горт гажӧдысьӧн сійӧс нимтісны верӧсыскӧд. Син водзас сувтіс школа кильчӧводзса серпас: челядь сувтӧмны веськыд визьӧн, видзӧдлан юр вывъясӧдыс да быттьӧ чой паныд лыбӧ визьыс ӧтар помсянь мӧдарӧ — сэтшӧма нюжалӧмны дас во сайын пырысьяс. Бать-мам пиысь унаӧн сэнӧсь жӧ. Праздник кодь. Мыйла — кодь? Праздник и эм. Луныс гажа и. Бурсиӧмъяс, аплодисментъяс, дзоридзьяс. Школаса директор, кияссӧ паськӧдӧмӧн, челядь войтырӧс ӧткодялӧ ыджыд кораблькӧд, коді петӧ вочӧжся туйӧ, нырвизьсӧ кутӧ тӧдӧмлунъяса странаӧ. Сэсся баситӧм кӧлӧкӧльчик шы чуксалӧ тавося медводдза урок вылӧ.

А кымынысь Мария Ивановна ачыс пыртліс челядь котырсӧ татшӧм праздник луннас?! Дас ӧкмыс арӧссянь — пенсия вылӧ петтӧдз —

комын квайтысь. Быттьӧ неважӧн на заводитіс уджавны, а вояс пышйӧмны-гӧгыльтчӧмны. Кыдз тӧрытъя лун, синъяс водзтіыс вуджӧртӧ кольӧмаыс, сувтӧ серпасӧн-серпасӧн.

Вӧлі война помасян во. Педучилище бӧръя курсысь лэдзисны найӧс, чиг нывъясӧс, кості. Синъяс дорӧдз лэдзӧм чолкаа зонъясӧс, кодъяс весиг эз на кужӧмӧн бритчыны, водзджык нуисны армияӧ, унджыкыс на пиысь муніс ас кӧсйӧм серти. Кузькоков Пашлӧн ӧти киыс оз вӧлі прамӧя куснясь, мырдӧн сорӧн вӧзйысьӧма. Сэсся тайӧ Ыбпом сиктыс, не ас серти латшкӧс тушаа Кузькоковкӧд тӧдмасьӧмыс (Паша вӧлӧма Ыбпомысь, война вылӧ кольӧма шуйга кисӧ гырддзаӧдзыс). Быдтысигас нин заочнӧ помаліс институт, мыйкӧ дыра уджаліс гырысь челядькӧд, но сьӧлӧмыс пыр кыскис посняясь дорӧ.

Комын квайт во чӧжнас Мария Ивановналӧн кияс пыр прӧйдитіс сюрс гӧгӧр морт. Унджыксӧ на пиысь, дерт, кадыс вуштіс паметьсьыс, но ӧткымынъяс йиджтысьӧмны чорыда. Сійӧ чеччис ӧшинь дорысь, стеклӧа шкап жырйысь перйис куд кодь ящиктор. «Дона Мария Ивановналы, менам медводдза велӧдысьлы, менам мамлы, ыджыдыджыд аттьӧ ставсьыс. Н. Шомысов»,— ас кежас лыддис вевтсьыс ӧжигайтӧма гижӧд. «Мамлы» кывсӧ торйӧдӧма гырысь шыпасъясӧн. «Кыдз нӧ сійӧ вунас, Коляыс! Батьтӧг-мамтӧг быдмис тьӧткаыс ордын, юр вундысь кодь вӧлі, муртса шпанаӧ эз пӧр. Детдомӧ нулісны — пышйис. Кымынысь шыбитліс велӧдчӧмсӧ, но Мария Ивановна эз лэдзчысь, сизимӧд классын нин велӧдчигӧн ас гортас босьтіс овны, сэсся Воркутаӧ, горнӧй техникумӧ мӧдӧдіс. Ӧні Коля военнӧй, ньӧти праздник и выль велӧдчан во заводитчӧм оз вунӧд поздравитны и быдысь кыдз мамлы гижӧ. Кольӧм во чужан сиктсӧ воліс видлыны, медводз пырӧма школаӧ, класс ӧдзӧс дорын виччысьӧма урок помасьӧм. Сэні и Мария Ивановна веськаліс сылы сывбордъяс. «Мамо!— зарни погонъяса, еджӧдны нин удитӧм кӧсичаяса мужичӧй шымыртіс сійӧс моздорас, сэсся бергӧдчис на вылӧ шемӧса дзоргысь челядьлань:— Менӧ велӧдліс жӧ Мария Ивановнаыд, кор ме вӧлі тіян кодь. Кыдз велӧдчанныд?» «Бура»,— китшнитіс-вочавидзис став пыдди гӧрд галстука нывка. А со этайӧ альбомыс Костя Ульныровсянь. Чӧлыник-раминик зонка вӧлі, мый босьтас, сійӧ и ки помсьыс артмӧ, и велӧдчӧм кокниа сетчис, нёльӧд классянь кустпромӧ вуджис вурсьыны. Зэлыд кад вӧсна коймӧд пайыс велӧдчысьяс пиысь улынджык тшупӧдъяссянь на медасьлісны удж вылӧ. Костялӧн уджаліс мамыс ӧтнас, сёйысьыс витӧн вӧліны. Костя верстьӧӧн нин помаліс техникум, агрономалӧ орчча сиктын, паныд веськалас кӧ, ылысянь на шыасяс, босьтас шапкасӧ да копыртчас. Пӧрысь велӧдысьлы тайӧ ставсяыс дона.

Мария Ивановна лэптыштліс юрсӧ — паныда стенсянь сы вылӧ видзӧдіс вашъялысь томиник нывка. Татшӧмӧн сэки, косіник Маша Каневаӧн, сійӧ воис комын квайт во сайын. Локтіс и вужъясис. Вӧвлӧм поп керкаын нёль класс да учительскӧй. Ӧні кирпичысь вӧчӧм школаын сизимсё сайӧ велӧдчысь, велӧдысьыс комын. Сиктыс райцентрӧн лои. Олӧмыс водзӧ восьлалӧ, томмӧ, а сійӧ пӧрысьмис, шкап ӧдзӧс зеркалӧын тыдаліс дзик тӧдтӧм морт, торйӧн талун — синъясыс и нырыс гӧрдӧдӧмны, сингуясыс пыдаммӧмны, юрсиыс не то сьӧд, не то еджыд, кутшӧмкӧ пӧим рӧма лоӧма.

Ящикторйын лукйысигӧн ки улас веськаліс быттьӧ быгалыштӧм рӧма ичӧтик книжка, кодӧс сылы сетісны март тӧлысьын. Вӧлі чукӧртчӧмны школаын став уджалысьыс, директор мыччис книжкасӧ да помаліс: «Но тайӧ оз висьтав, ёртъяс, мый Мария Ивановнаӧс ми корам эновтны уджсӧ, пенсия оформитӧм абу та вылӧ помка. Вылынджык классъясын велӧдысьяс некор оз элясьны сылӧн быдтасъяс вылӧ. Гожӧмнас шойччаныд, а сентябрь ӧтиӧд лунӧ, кыдз важ моз, школаӧ...» Сэсся сёрнитісны ёртъясыс, ачыс пукаліс паныда пызан сайын, мыйкӧ шуаліс жӧ, а водз чуньнас нирышталіс син доръяссӧ. А аскисянь бара заводит-

чис быд лунъя манливöй уджыс и некод та йылысь сэсся ньöтчыд эз казьтышт, кöть водзынджык и кодсюрö юавлісны: дыр-ö пö ещö, арöс тыртöдзыд, ме кö пö верма сэтчöдз нюжöдны, öти лун ог уджав.

А вот март тöлыссянь велöдчан во помöдз быттьö мыйкö овмöдчис сы пытшкö, быттьö тутшка-тотшка лов вылас, быттьö виччысьö мыйкö омöльтор, торйöн нин восьса урок да учительскöй совещание вылын.

Кыкöн найö Екатерина Васильевнаköд сетісны восьса урокъяс, кöні пукалісны ичöт классъясын велöдысьяс район пасьтаысь. Кадысь кадö учительяс чукöртчылöны юксыны вылъторъясöн. Эз, дерт, омöльтны-кулитны уроксö. Неöтчыдысь нин сетлісны тайö уроксö, тöдса ставыс, а кымын книга лои листавны, лöсьöдны став коланасö, бöръя лунъяссö сы йылысь и сöмын думайтіс. Но век жö сьöлöмыс аслас эз бурмы. Öти кö, ёна волнуйтчис да мыйсюрö водзджык артыштöмторйысь вунöдіс — пыр тай сідз, кор кодкö йöз морт пукалö урок вылад, быттьö абу аслад дозйын. Мöд кö, кор донъялісны уроксö, сёрнитысьяс быттьö мыйкö оз помöдз висьтавны. Мария Ивановналы кажитчис, мый найöс ёнджыка шензьöдö стенын öшалысь да шкапъясын куйлысь быдсяма колантöрйыс учительлöн уджын, кодъясöс на пиысь унджыксö велöдысь вöчöма аслас киясöн, мый ковмас — босьт да петкöдлы челядьлы. Мукöдъяс пöся аттьöалісны сійöс сыысь, мый сэтшöм сюся да кыпыда муніс урокыс орчча классын том учительницалöн...

Екатерина Васильевна уджалö коймöд во. Мария Ивановналöн пыр на син водзас: кор юаліс выльöн воысь челядьлысь, коді мыйöн köсйö лоны, Катя синсö лапниттöг ратшкис-висьталіс: «Учительницаöн, тэ кодьöн жö, Мария Ивановна». Первой гöрд галстука, сэсся комсомольскöй значока тайö визув нывкаыс пыр вöлі челядь пöвстыӈ, некор эз öтдортчыв некутшöм уджысь. А нёль во сайын директор пыртіс классö верстьö нылöс, ыстöмны мöд школаö, мырдöн вöзйысьöма: Мария Ивановна дорö пö муна.

Мария Ивановналöн долыд сьöлöм вылас, кор синъяс водзас пуювörö тайö сюсь мортыс. Коркö небось велалöма быдторйö: сьылö и йöктö артист моз, кино петкöдлö ачыс, баян вылын няръялö-ворсö, рисуйтö и лозунг гижö. И клубса выступайтысьяс пиын пыр. Öти шойччан лунö аслас классаяскöд сылысь тшöтш челядьсö вörö нуодліс. Комсомолецъясöс корöма ворсömъяс котыртны...

«Дерт, томъяслы кокниджык батьяслöн да пöльяслöн тальöм туйöд, но и налы вичмасны бужöдъяс да шыбельяс, кодъясöс ковмас венны, он пыр чой горув исковт...» Но век жö Мария Ивановна мыйтакö завидьтыштіс Катялы, кодлöн ставыс на вöлі водзын, но мöд, пытшкöсса гöлöс шöпкöдіс: «Öд сідзи и колö, вöвлöм велöдчысь кö панйö велöдысьöс — тайö абу омöльтор, тайö зэв бур, сідзкö, абу весьшörö овсьöма-уджавсьöма. Позяс и шойччыштны сэсся, горт гöгörын ноксьыштны. Но мыйла сэтшöм тэрыба визувтіс сылöн кадыс?..»

Техн. редактор *И. Оплесник.*

Адрес редакции: 167610, г. Сыктывкар, Дом печати, комн. 26.
Телефоны редакции: 2-47-52 (гл. редактор), 2-51-52 (отв. секретарь).
Сдано в набор 25/I-1982 г. Подп. к печати 12/II-1982 г. Формат 70×108 1/16. Печ. лист. 3,5+0,125 п. л. вклейка. Приведенных печ. листов 4,9. Тираж 5200 экз. Ц00694. Заказ № 625. Цена 30 коп.

Республиканская типография Государственного комитета Коми АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли. 167610, г. Сыктывкар, ул. Коммунистическая, 20а.

«Большая Инта» совхозса 8 отделениеысь бригадир М. С. Семяшкин (шуйгавылас) да управляющӧй П. Е. Канев кӧр видзысьяскӧд.

Снимокыс А. Елькинлӧн.

30 көп.
Индекс 73069

Рисунокыс Л. Жаковалён.